

Vilniaus apygardos teismui Kodas: 193312970 Adresas: Gedimino pr. 40, 01501 Vilnius Tel. +370 (706) 68 369 El. paštas: vilniaus.apygardos@teismas.lt paduodama per Vilniaus miesto apylinkės teismą Kodas: 302942160 Adresas: Laisvės pr. 79A, 05274 Vilnius Tel. +370 (526) 24 589 El. paštas: vilniaus.apylinkes@teismas.lt 2021 m. birželio 9 d. Vilnius Ieškovas: Yosef Yizhak Pines Gim.: 1977 m. sausio 16 d. Adresas: HaSigalit g. 13, Hadera, Izraelis Ieškovai: Ayelet May, Elijah Chaim Rubenstein, Rina Brakha Diskin, Bila Reem, Heina Reem, Mira Shteinberg, Ester Leah Berger, Yael Fried, Efrat Shinfeld, Sheina Shaya Zilberman, Khana Kaplan, Ester Glik, Golda Rakheel Shteren, Yehudah Pines, Khaim Shlomo Pines, Yosef Khaim Gnisi, Eliezer Shalom Pines, Eliyahu Shteinberg, Brakha Tehila Shteinberg, Esther Beila Liss, Chaya Rakhel Nankanski, Dov Shteinberg, Sarah Klain, Khana Dubek, Hsher Reich, Tamar Dickman, Tova Dickman, Chaim Dickman, Meir Dickman, Chya Rachel Grinvald, Sara Ben Shlomo, Shulamit Dickman, Hava Rakovsky, Malya Reich, Bracha Lasker, Itamar Kirzon, Haim Shlomo Kolp, Yosef Sofer, Yaakov Shapira, Sara Melamed, Yoel Lees, Yona Yonatan Pines, David Pines, Braha Pines, Israel Zisel Pines, Chagit Rainitz, Odaia Haaroni, Elchonon Epstein, Benjamin Zeev Korlandski, Shimon Avidor Korlandski, Baruch Pines, Haim Havraham Vaishenshteren, Rahel Liba Novik, Yekusiel Novik, Simha Kesler, Shimon Eliezer Novik, Icchak Aizik Yakobzon, Yaakov Shlomo Hohberger, Avraham Diskin, Shlomo Bachrach, Natan Zvi Bachrach, Yosef Bachrach, Pesha Miryam Deutch, Eliyahu Iram, Aryeh Leib Sofer, Simha Diskin, Talia Sverdlov, Sara Choen, Avraham Diskin, Havrohom Shlomo Novik, Efraim Elyashiv, Harie Lipkowits, Bat Sheva Rot, Yosef Shlomo Povarski, Yaakov Moshe Zilberman, Ester Broner, Refoel Broner, Bluma Bograd, Shmuel Refoel Sofer, Avraham Steinberg, Eliyau Lipkowits, Mordehai Dovid Zilberman Ieškovo atstovai: Dr. Advokatas Paulius Miliauskas Advokatų profesinė bendrija „Miliauskas ir Zemlytė“ Adresas: Palangos g. 4, 01402 Vilnius (Talent Garden Vilnius) Tel. +370 (687) 41 685 El. paštas: paulius.miliauskas@mz.legal 2 Dr. Advokatė Eglė Lauraitytė Advokatų profesinė bendrija „Miliauskas ir Zemlytė“ Adresas: Palangos g. 4, 01402 Vilnius (Talent Garden Vilnius) Tel. +370 (687) 41685 El. paštas: egle.lauraityte@mz.legal Atsakovas: Valstybės įmonė Turto bankas, atstovaujamas Teisės ir administravimo departamento Teisinio atstovavimo grupės vadovo Ernesto Knezevičiaus bei Plėtros skyriaus vyriausiojo projektų vadovo Karolio Maželio Kodas: 112021042 Adresas: Kęstučio g. 45, Vilnius El. paštas: info@turtas.lt Trečiasis asmuo (I): Vilniaus miesto savivaldybės administracija Kodas: 188710061 Adresas: Konstitucijos pr. 3, Vilnius Tel. +370 (521) 12 000 El. paštas: savivaldybe@vilnius.lt Trečiasis asmuo (II): Lietuvos Respublikos Vyriausybė, atstovaujama Lietuvos Respublikos finansų ministerijos Adresas: Lukiškių g. 2, Vilnius Tel. +370 (523) 90 000 El. paštas: finmin@finmin.lt Trečiasis asmuo (III): Lietuvos žydų (Litvakų) bendruomenė Kodas: 190722117 Adresas: Pylimo g. 4, Vilnius Tel. +370 (526) 13 003 APELIACINIS SKUNDAS Dėl Vilniaus miesto apylinkės teismo 2021 m. gegužės 10 d. sprendimo civilinėje byloje Nr. e2-219-918/2021 Žyminis mokestis – 75 EUR I. PROCESINĖS APLINKYBĖS 1. Remiantis Yosef Yizhak Pines (toliau – Ieškovas) 2019 m. gegužės 6 d. patikslintu ieškiniu (toliau – Patikslintas ieškinys), kuriuo Ieškovas prašė uždrausti Valstybės įmonei Turto bankas (toliau – Atsakovas arba Turto bankas) tiesiogiai ar suteikiant teisę kitiems asmenims atlikti Vilniaus koncertų ir sporto rūmų statinio (toliau – Rūmai) (adresas Vilniaus m. sav., Vilnius, Rinktinės g. 1) rekonstravimą (toliau – Rekonstrukcija) (Rekonstrukcija šiame apeliaciniame skunde apibūdinama taip, kaip ji apibūdinama Atsakovo pateiktuose dokumentuose ir Lietuvos Respublikos (toliau – LR) teisės aktuose), Vilniaus miesto apylinkės teisme buvo iškelta civilinė byla Nr. e2-219-918/2021 (toliau – Byla). 2. Bylos eigoje, 2019 m. rugsėjo 6 d. teikiant Vilniaus miesto apylinkės teismui (toliau – Pirmosios instancijos teismas) dubliką (toliau – Dublikas), prie Bylos prisijungė ir kiti 1 Remiantis Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 80 straipsnio 4 dalimi. 3 suinteresuoti bei Ieškovo reikalavimą palaikantys Ieškovai – Ayelet May, Elijah Chaim Rubenstein, Rina Brakha Diskin, Bila Reem, Heina Reem, Mira Shteinberg, Ester Leah

Berger, Yael Fried, Efrat Shinfeld, Sheina Shaya Zilberman, Khana Kaplan, Ester Glik, Golda Rakheel Shteren, Yehudah Pines, Khaim Shlomo Pines, Yosef Khaim Gnisi, Eliezer Shalom Pines, Eliyahu Shteinberg, Brakha Tehila Shteinberg, Esther Beila Liss, Chaya Rakhel Nankanski, Dov Shteinberg, Sarah Klain, Khana Dubek, Hsher Reich, Tamar Dickman, Tova Dickman, Chaim Dickman, Meir Dickman, Chya Rachel Grinvald, Sara Ben Shlomo, Shulamit Dickman, Hava Rakovsky, Malya Reich, Bracha Lasker, Itamar Kirzon, Haim Shlomo Kolp, Yosef Sofer, Yaakov Shapira, Sara Melamed, Yoel Lees, Yona Yonatan Pines, David Pines, Braha Pines, Israel Zisel Pines, Chagit Rainitz, Odaia Haaroni, Elchonon Epstein, Benjamin Zeev Korlandski, Shimon Avidor Korlandski, Baruch Pines, Haim Havraham Vaishenshteren, Rahel Liba Novik, Yekusiel Novik, Simha Kesler, Shimon Eliezer Novik, Icchak Aizik Yakobzon, Yaakov Shlomo Hohberger, Avraham Diskin, Shlomo Bachrach, Natan Zvi Bachrach, Yosef Bachrach, Peshah Miryam Deutch, Eliyahu Iram, Aryeh Leib Sofer, Simha Diskin, Talia Sverdlov, Sara Choen, Avraham Diskin, Havrohom Shlomo Novik, Efraim Elyashiv, Harie Lipkowits, Bat Sheva Rot, Yosef Shlomo Povarski, Yaakov Moshe Zilberman, Ester Broner, Refoel Broner, Bluma Bograd, Shmuel Refoel Sofer, Avraham Steinberg, Eliyahu Lipkowits, Mordechai Dovid Zilberman (toliau visi kartu, įskaitant ieškova, ar kai kurie keli ieškova atskirai – ieškova) ir Yehoshua Zelig Reem, Meir Menachem Shapira, Miriam Beila Viler, Noah Moor, Raphael Yavneh, Raya Kandler, Miriam Miler, Khaim Shlomo Pines, Yitskhak Zev Diskin, Sarah Fried, Rebeka Sapir, Rakhel Lavee, Mordechai Yoshua Shapira, Sarah Tzeiger, Abraham Arba Kolp, Miriam Yankelevitz, Mordechai Israel Dov Shapira, Eliyahu Shapira, Chaya Rivka Auerbach, Miryam Aurbach, Shimon Moshe Diskin, Miriam Leah Postavski, Tova Gitel Burstein, Chana Rivka Hoduel, Yaffa Sheindel Hendel Diskin, Sara Diskin, Boruch Tzvibel, Sara Pines, Haia Rachel Vaisnshtern, Havraham Rozental, Meir Shteren, Rahel Kirzon, Rachel Fridman, Michal Naioz, Soshana Jacobson, Rafael Ahiezer Shapira, Yaakov Shapira, Simha Behyamin Broner, Natan Mordecha Lipkovich, Elyahu Lipkovich, Michal Miriam Shulzinger, Naomi Friedman, Tamar Bron, Hadasa Markovich, Tamar Elyashiv, Shlomo Elyashiv, Sara Bluma Elyashiv, Zehava Friedland, Yehudit Feldman, Haiim Haaron Bograd, David Feinstein, Golda Frayde Twerski, Yitzchok Finkel, Shayna Gitel Sparka Tsipora Khaya FriedDov Pines, Elka Scheiner, Israel Isser Scheiner, Nechama Segal, Yisroel Boruch Twerski, Breindel Miriam Twerski, Yaakov Jay Lieberman, Tamar Fried, Refael Shapira, Yaakov Shmuel Shraiber, Yeoshua Zelig Diskin, Chaya Friedman, Ester Diskin, Shmooel Pines, Shlomo Tanenboim, Chaya R. Epstein, Reva Rubenstein, Elisheva Rachel Fabian, Chana Perlman, Chana Rivka Geldzahler, Gershon Landi, Netanel Kirzon, Nechama Raichman (toliau visi kartu ar kai kurie keli ieškova atskirai – Kiti ieškova). 3. Išnagrinėjus Bylą COVID-19 (koronaviruso infekcijos) laikotarpiu, taigi – apibotomis sąlygomis, 2021 m. gegužės 10 d. Pirmosios instancijos teismas priėmė sprendimą Byloje (toliau – Sprendimas), kuriuo nusprendė ieškiniį atmeti. 4. Sprendime atitinkamai nurodoma, kad jis per 30 dienų nuo jo paskelbimo gali būti skundžiamas apeliacine tvarka Vilniaus apygardos teismui (toliau – Teismas) per Pirmosios instancijos teismą (CPK 307 straipsnio 1 dalis). 5. Nepraleisdamas Sprendime nurodyto bei CPK 307 straipsnio 1 dalyje nustatyto termino, ieškovas teikia šį apeliacinį skundą dėl Sprendimo. 6. Šį apeliacinį skundą teikia ieškova (taigi ne visi pradiniai ieškova Byloje) tik dėl tos priežasties, kad likusieji ieškova – Kiti ieškova – dėl trumpo termino apeliaciniam skundui paduoti bei dėl aplinkybių, susijusių su jų gyvenamąją vietą užsienyje, pasirašyti atstovavimo sutarčių nespėjo. 4 II. FAKTINĖS APLINKYBĖS 7. 2015 m. birželio 9 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės (toliau – LRV) nutarimu Nr. 597 „Dėl Vilniaus koncertų ir sporto rūmų rekonstrukcijos ir pritaikymo kongresams, konferencijoms ir kultūriniais renginiams projekto pripažinimo valstybei svarbiu projektu“ (toliau – 2015 m. nutarimas). Šiuo 2015 m. nutarimu buvo nuspręsta: „Pripažinti Vilniaus koncertų ir sporto rūmų rekonstrukcijos ir pritaikymo kongresams, konferencijoms ir kultūriniais renginiams projektą (toliau – Vilniaus kongresų centro projektas) valstybei svarbiu projektu,

kurio tikslas – įrengti naują kongresų, konferencijų ir kultūrinių renginių centrą, skatinti ir plėtoti dalykinį (konferencinį) turizmą, siekiant padidinti Lietuvos žinomumą ir turizmo sektoriaus konkurencingumą bei sudarant sąlygas pritraukti investicijas, atsižvelgiant į šio nutarimo priede nurodytus Vilniaus kongresų centro projekto rezultatus ir jų rodiklius, įgyvendinimo terminus ir priemones.“ (žr. 2015 m. nutarimo 1 punktą). Taip pat atikus Rekonstrukciją vykdyti šiuose Rūmuose ūkinę komercinę veiklą – „Nustatyti, kad paskirtasis vykdytojas Vilniaus kongresų centro projektą įgyvendina: naudodamas valstybės biudžeto ir valstybės išteklių fondų lėšas, savo lėšas; siekdamas viešojo nuomos konkurso būdu pritraukti privačius partnerius, vykdančius kongresų, konferencijų ir kultūrinių renginių veiklą, su kuriais būtų sudaromos nuomos sutartys“ (žr. 2015 m. nutarimo 3 punktą). 8. 2018 m. birželio 29 d. Viešojo pirkimo komisijos protokolu Nr. 127-3 buvo paskeltos atviro konkurso pirkimo sąlygos (toliau – Pirkimo sąlygos) (b. t. I, p. 18). Šio viešo konkurso tikslas – „Vilniaus koncertų ir sporto rūmų, esančių Rinktinės g. 1, Vilniuje, rekonstrukcijos techninio projekto parengimo ir projekto vykdymo priežiūros paslaugos“ (žr. Pirkimų sąlygų 2 dalį). 9. 2018 m. lapkričio 16 d. Atsakovas paskelbė, kad techninį Rekonstrukcijos projektavimą (toliau – techninis projektas) atliks teikėjų grupė, susidedanti iš bendrovių „Archimenai“, „Projektavimo ir restauravimo institutas“, „Vilniaus architektūros studija“ ir Sigitо Kuncevičiaus projektavimo firma – <https://www.turtas.lt/2018/11/16/turto-bankas-paskelbe-kongresu-centrotechninio-projekto-laimetoja/>. 10. Šiuo metu techninis projektas nenutrauktas ir toliau vykdomas – <https://www.kongresucentras.lt/lt/>; <https://www.kongresucentras.lt/2020/11/11/pasirasytasutartis-del-vilniaus-kongresu-centro-techninio-projekto-ekspertinio-vertinimo/>. 11. Rūmai yra Vilniaus žydų Šnipiškių senųjų kapinių teritorijoje. Taip pat numatoma Rekonstrukcija ir tolimesnė ūkinė komercinė veikla bus vykdoma senųjų kapinių teritorijoje ant faktiškai šiuo metu egzistuojančių žydų tautybės asmenų palaikų (žr. apeliacinio skundo A.1.1, A.1.2, A.1.3 ir A.1.4 dalis). 12. Pagal Byloje esančius įrodymus, Vilniaus žydų Šnipiškių senųjų kapinių šiuo metu nustatyta teritorija yra patvirtinta 2010 m. vasario 19 d. Lietuvos Respublikos kultūros ministro įsakymu Nr. JV-111 „Dėl Vilniaus senojo miesto vietos su priemiesčiais komplekso (A1610K2) dalies, apimančios teritoriją tarp Rinktinės ir Olimpiečių gatvių – Vilniaus žydų Šnipiškių senųjų kapinių vietos (unikalus kodas Kultūros vertybių registre: 31812) nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos specialiojo plano patvirtinimo“ Kapinių vietos nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos specialiajame plane (toliau – Specialusis planas). 5 Atkreipiame dėmesį, kad žymenimi „ “ yra pažymėta kapinių teritorijos dalis kaip kultūros vertybės objektas, t. y. Pagrindinė kapinių teritorija, o žymenimi „ “ apsaugos nuo fizinio poveikio zona, t. y. Apsaugos zona (Pagrindinė kapinių teritorija ir Apsaugos zona – Kapinės). 13. Tiek Pagrindinė kapinių teritorija, tiek ir Apsaugos zona yra kapinės (taip kaip jos apibrėžiamos Lietuvos Respublikos žmonių palaikų laidojimo įstatyme (toliau – Laidojimo įstatymas), nes vadovaujantis Byloje nustatytais aplinkybėmis ir pateiktais įrodymais abejose teritorijose yra žydų palaikai. 14. Rūmai ir juose numatoma vykdyti ūkinę komercinę veiklą yra Kapinėse - t. y. dalis Rūmų yra būtent Pagrindinėje kapinių teritorijos dalyje, kitas dalis Apsaugos zonoje (žr. apeliacinio skundo A.1.dalį). Taip pat atliekant Rūmų Rekonstrukciją ir vėliau juos eksploatuojant neišvengiamai bus judinama žemė tiek Pagrindinėje kapinių teritorijoje, tiek ir Apsaugos zonoje, t. y. bus judinami ir galimai pažeisti/išniekinti likę žmonių palaikai. 15. Bet kokia rekonstrukcija ir tolimesnė ūkinė komercinė veikla prieštarauja ne tik Lietuvos Respublikos teisės aktams dėl kapinių naudojimo ir veiklos jose, taip pat kultūros paveldo apsaugos reikalavimams, bet ir Lietuvos Respublikos Konstitucijoje (toliau – Konstitucija) bei tarptautinės teisės aktuose įtvirtintai teisei į religiją ir teisei į privataus ir šeimos gyvenimo gerbimą, t. y. būtent judaizmo religijoje labai aiškiai įtvirtintus draudimus naudoti kapines bet kokiems kitiems tikslams nei laidojimas, judinti, liesti, perlaidoti palaikus, bei įtvirtintą amžinos kapinių vietos principą (žr. apeliacinio skundo A2.2 dalį dėl konkrečių judaizmo religijos dogmų ir įrodymų). Taip

pat eilė tarptautinių ir nacionalinių teisės aktų numato valstybei pareigą 6 tinkamai apsaugoti kultūros paveldo objektus ir specifiskai – žydų kapines (žr. apeliacinio skundo dalis A3). 16. Dar daugiau, Sprendimas turi esminę reikšmę dėl Lietuvos Respublikos principinės pozicijos žydų kapinių išsaugojimo ir Lietuvos Respublikos kaip tarptautinės teisės subjekto laikymosi ar nesilaikymo tarptautinių organizacijų, t. y. Europos Sąjungos, Europos Tarybos ir Jungtinės Tautų Organizacijos, nustatytų rekomendacijų, principų bei reikalavimų dėl žydų kapinių išsaugojimo (žr. apeliacinio skundo dalį A4). 17. Ieškovai ieškinį pareiškė kaip Kapinėse palaidoto Eljahu ben Šlomo Zalman (Vilniaus Gaono) (1720-1797) palikuonys, judaizmo religijos ir žydų tautybės atstovai. III. APELIACINIO SKUNDO PAGRINDAS 18. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso (toliau – CK) 1.138 straipsnio 3 punkte nurodytas vienas iš civilinių teisių gynimo būdų – prevencinis ieškinys, kai teismas, įstatymų nustatyta tvarka gindamas civilines teises, užkerta kelią teisę pažeidžiantiems veiksams ar uždraudžia atlikti veiksmus, sukeliančius realią žalos padarymo grėsmę ateityje (CK 6.255 straipsnio 1 dalis). Kasacinio teismo praktikoje yra nustatyta, kad „šio civilinių teisių gynimo būdo tikslas – neleisti kilti potencialiai žalai, o jo dalykas – uždrausti atsakovui atlikti tam tikrus veiksmus, dėl kurių gali atsirasti žalos.“ 2. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra išaiškinęs, kad „pagrindinės prevencinio ieškinio sąlygos yra šios: neteisėti veiksmai, kurie gali pasireikšti tiesioginiu teisės pažeidimu, arba, nebūdami tiesioginė žalos atsiradimo priežastis, gali sudaryti objektyvią galimybę pažeisti asmens teises, ir realus žalos atsiradimo pavojus.“ 3. 19. Sprendimas atmesti Patikslintą ieškinį yra nepagrįstas, kadangi Byloje egzistuoja visos sąlygos prevencinį ieškiniumi tenkinti: (i) apeliacinio skundo A dalyje nurodomos esminės neteisėtumo sąlygos ir jas pagrindžiančios aplinkybės; (ii) apeliacinio skundo B dalyje nurodomas realaus žalos atsiradimo pavojus. A. 2015 M. NUTARIMAS IR ATSAKOVO VEIKSMAI, KURIAIS SIEKIAMA ATLIKTI REKONSTRUKCIJĄ RŪMUOSE BEI JUOSE VYKDYTI ŪKINĘ KOMERCINĘ VEIKLĄ, PRIEŠTARAUJA LIETUVOS RESPUBLIKOS ĮSTATYMAMS IR TARPTAUTINĖS TEISĖS AKTAMS 20. Kaip nurodyta apeliacinio skundo II dalyje, 2015 m. birželio 9 d. LRV priėmė nutarimą, kuriuo buvo nuspręsta pradėti Rūmų Rekonstrukciją. Turto bankas pradėjo parengiamuosius Rekonstrukcijos darbus (apeliacinio skundo II dalis). 21. Pirmosios instancijos teismas Sprendime nurodė, kad „Ieškovai nenurodė, kokį konkretų teisės aktą pažeidžia atsakovė, taip pat nenurodo, kokią konkrečią teisinę pareigą atsakovai vykdo netinkamai“ (žr. Sprendimo 82 paragrafą). Nesutinkame su šia Pirmosios instancijos teismo pozicija, kadangi tokios konkrečios teisės aktų nuostatos yra nurodytos Patikslintame ieškinyje. Tačiau taip pat pateikiame detalų paaiškinimą, kodėl tiek 2015 m. nutarimas, tiek Atsakovo veiksmai (tiek kartu, tiek atskirai) yra neteisėti. A1. Rūmų Rekonstrukcija prieštarauja Lietuvos Respublikos žmonių palaikų laidojimo įstatymo 29 straipsnio 4 daliai bei kitiems kapinių tvarkymą reguliuojantiems teisės aktams 22. Lietuvos Respublikos žmonių palaikų laidojimo įstatymo (toliau – Laidojimo įstatymas) 29 straipsnio (Kapinių panaikinimas) 4 dalyje nustatyta, kad „draudžiama panaikinti įstatymų 2 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2019 m. birželio 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-187-969/2019. 3 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2018 m. gruodžio 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-424-421/2018. 7 nustatyta tvarka į Kultūros vertybių registrą įrašytus kapus ir kapines“. Taip pat 2018 m. rugpjūčio 29 d. buvo priimtas Vilniaus miesto savivaldybės tarybos sprendimas Nr. Nr. 1-1692 „Dėl Vilniaus miesto savivaldybės teritorijoje esančių kapinių tvarkymo taisyklių tvirtinimo ir statuso kapinėms suteikimo“ (toliau – Taisyklės). Vadovaujantis Taisyklių 13 ir 14 punktais akivaizdu, kad į Kultūros vertybių registrą įrašytuose kapinėse arba senose kapinėse (iki 1940 m.) galima atlikti tik labai ribotus statybos veiksmus, išskirtinai susijusius su kapinių statiniais ir tik su Kultūros paveldo departamento leidimu, jei tai yra ir į Kultūros vertybių registrą įrašytos kapinės. Apeliaciniame skunde aptariamos Kapinės yra įrašytos į Kultūros vertybių registrą, taip pat jos yra laikytinos ir senomis kapinėmis (iki 1940 m.). Atliekant Rūmų

Rekonstrukciją Kapinėse, pirma, jos būtų naikinamos kaip kultūros paveldo objektas, antra, būtų pažeidžiami reikalavimai dėl leidžiamų statybos veiksmų tokiose kapinėse. Vertinant nurodytų Atsakovo veiksmų neteisėtumą svarbios yra šios ieškovo pateikiamos faktinės aplinkybės: (i) Kapinės (Vilniaus žydų Šnipiškių senosios kapinės) yra įregistruotos Kultūros paveldo registre; (ii) Kultūros vertybių registre dalis Kapinių yra įregistruota kaip kultūros paveldo objektas, t. y. Pagrindinė kapinių teritorija, kita dalis Kapinių – kaip Apsaugos zona. Byloje pateikti įrodymai ir Sprendimas patvirtina, kad abejose teritorijose nepriklausomai nuo joms suteikiamos apsaugos laipsnio kultūros paveldo prasme yra žydų kapai ir kapinės. (iii) Rūmai stovi tiek ant Pagrindinės kapinių teritorijos, tiek ant Apsaugos zonos, t. y. Rūmų priestatas ir įvažiavimas, kurie bus rekonstruojami, yra Pagrindinėje kapinių teritorijoje, o kita Rūmų dalis yra Apsaugos zonoje. 23. Žemiau pateikiame šiuos teiginius pagrindžiančius argumentus. Taip pat atkreipiame Teismo dėmesį, kad kapinių ribų klausimas ir faktinių kapų buvimo faktas yra svarbus įrodinėjant ir kitus neteisėtus Atsakovo veiksmus, nurodytus apeliacinio skundo A2, A3 ir A4 dalyse. A1.1 Kapinės (tiek Pagrindinė kapinių teritorija, tiek Apsaugos zona) yra įregistruotos Kultūros paveldo registre 24. 2008 m. balandžio 8 d. aktu Nr. KPD-RM-672 (b. t. III, p. 15) „Vilniaus žydų Šnipiškių senųjų kapinių vieta“ įregistruota Kultūros vertybių registre (unikalus objekto kodas 31812, adresas Vilniaus miesto sav., Vilniaus m., Rinktinės g. 1) 4 (toliau – 2008 m. Kultūros vertybių registro aktas). 25. 2008 m. Kultūros vertybių registro akte nurodoma: „Šioje vietoje palaidoti Vilniaus m. gyventojai. Kapinės šioje vietoje funkcionavo nuo XVI a. (gal ir nuo XV a. pabaigos). Jose buvo palaidotas žydų mokslininkas, vienas žymiausių Talmudo aiškintojų Elijahu ben Šlomo Zalman (Vilniaus Gaonas) (1720-1797). 1948 m. Vilniaus Gaono, jo artimųjų palaikai buvo perkelti į Naująsias žydų kapines (Olandų gatvėje), 1963 m. palaikai perkelti į Sudervės žydų kapines. Kapinių Šnipiškėse teritorija palaiptiui kito žydams įsigyjant aplinkinius sklypus, kartu perimant buvusių žemės naudotojų mokesčių mokėjimą už žemę. Kapinės sujungtos į vieną sklypą ir didžiausią teritoriją (4,3 ha) pasiekė XVIII ir XIX a. sandūroje. Žydų kapines uždaryti carinės Rusijos administracijos nuspręsta 1817 m., bet sprendimas įgyvendintas 1831 m., kai pradėta tvirtovės statyba. Šios teritorija apėmė apie 1 kapinių teritorijos, o likusi teritorija buvo palikta, kaip apšaudymo laukas. Rusijos imperijos valdžia sumokėjo kompensaciją visiems, kurių žemė ir pastatai buvo nusavinti tvirtovės statybos reikmėms, neatsižvelgiant ar ta žemė buvo valstybinė ar privati. 1935 m. Lenkijos administracija buvo paskelbusi šias kapines muziejine vertybe. . Dalis palaidojimų, kurių 4 <https://kvr.kpd.lt/#/static-heritage-detail/ff92c506-4d34-4005-965c-3066a0bcecd0>. 8 nesunaikino tvirtovės, Koncertų ir sporto rūmų bei įvairių požeminių trasų statybos darbai yra išlikę.“ 26. 2008 m. Kultūros vertybių registro akte yra aiškiai nurodoma įregistruotų į registrą Kapinių teritorija, kuri skirstoma į dvi dalis: (1) KVR objektas (Kultūros vertybių registro objektas) - kurio plotas 46460,00 kv. m. ir (2) Apsaugos nuo fizinio poveikio pozonis – kurio plotas - 36018.00 kv. m 5 . 27. Kaip minėta konkrečiai Kapinių, įregistruotų į Kultūros paveldo registrą, teritorija ir ribos matyti 2010 m. vasario 19 d. Lietuvos Respublikos kultūros ministro įsakymu Nr. JV-111 „Dėl Vilniaus senojo miesto vietos su priemiesčiais komplekso (A1610K2) dalies, apimančios teritoriją tarp Rinktinės ir Olimpiečių gatvių – Vilniaus žydų Šnipiškių senųjų kapinių vietos (unikalus kodas Kultūros vertybių registre: 31812) nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos specialiojo plano patvirtinimo“ patvirtintame Specialiajame plane. 28. Atkreipiame dėmesį, kad (žymenimi „ „ yra pažymėta kapinių teritorijos dalis kaip kultūros vertybės objektas (Pagrindinė kapinių teritorija), o žymenimi „ „ apsaugos nuo fizinio poveikio zona (Apsaugos zona). 29. Tiek iš 2008 m. Kultūros vertybių registro akto, tiek iš Specialaus plano aiškiai matyti, kad tiek Kultūros paveldo departamentas, tiek ir LR Kultūros ministerija laiko, jog Kapinių teritorija (kultūros paveldo statuto tikslu) šiuo metu yra laikytina visas bendras plotas, tikslai su skirtingu 5 Žr. <https://kvr.kpd.lt/#/static-heritage-detail/ff92c506-4d34-4005-965c-3066a0bcecd0>. 9 apsaugos laipsniu

suteikiamu kaip kultūros paveldo objektui. Kad Rūmai stovi ant Kapinių nurodoma ir Sprendime (73 paragrafas). 30. Dar daugiau šis plotas yra laikytinas tik kaip minimalus preziumuotinas Kapinių plotas, bet nebūtinai faktinis ar realus. T. y. labai svarbu atkreipti teismo dėmesį, kad 2008 m. Kultūros vertybių registro akte nurodoma pastaba, kad „Kapinių ribų galimam tikslinimui ir prieš tvarkymo darbus atlikti papildomus archeologinius ir kitus tyrimus.“ Kitaip tariant pačios institucijos, nustatydamos Kapinių ribas ir jų apsaugą pripažįsta ribų tikslinimo ir atitinkamai išplėtimo galimybes tiek už Pagrindinės kapinių teritorijos, tiek už Apsaugos zonos ribų. Daug didesnes senųjų žydų kapinių ribas nei Pagrindinė kapinių teritorija ir Apsaugos zona nurodo byloje įrodymus pateikę ekspertai UAB „A. Imbraso studija“ (žr.: apeliacinio skundo A.2.4 dalį) A1.2 Konkreti teritorija yra pripažįstama kapinėmis ne dėl jų įregistravimo Kultūros paveldo registre, bet dėl to, kad atitinkamoje teritorijoje yra žmonių palaikai ir/ar kapai 31. Svarbu ir tai, kad Pirmos instancijos teismas klaidingai interpretuoja pačią kapinių ir kapų sąvoką. Pirmos instancijos teismas daro išvadą, kad kadangi kultūros paveldo objektu yra įregistruota tik Pagrindinė kapinių teritorija, tai Apsaugos zona nelaikytina kapinėmis. Vis dėl to, dar kartą svarbu atkreipti dėmesį, kad kapinių registravimas ar neregistravimas kultūros paveldo objektu, negali konkrečiai teritorijai suteikti ar nesuteikti pačio kapinių statuso. Kultūros paveldo objekto statusas ir apsauga visada yra suteikiama jau egzistuojančiam objektui, bet ne atvirkščiai. Vadovaujantis Laidojimo įstatyme pateiktomis sąvokomis, kapinės suprantamos kaip žemės plotas žmonėms laidoti (2 str. 4 d.), t. y. vieta kurioje yra ar bus kapų ir/ar žmogaus palaikų. Laidojimo įstatymo 2 straipsnio 2 dalimi, kapas – vieta, kurioje užkasti žmogaus (žmonių) palaikai. Todėl tiek Pagrindinė kapinių teritorija, tiek ir Apsaugos zona vienareikšmiškai laikytina kapinėmis, kadangi jose pagal byloje pateiktus įrodymus yra kapų ir žmonių palaikų. 32. Tokią poziciją patvirtina ir Specialiojo plano dalis „Projektavimo eiga“, kurioje yra aiškiai nurodoma, kad kadangi archeologinių tyrimų duomenys nebuvo pateikti, siekiant užtikrinti visos spėjamos žydų Šnipiškių senųjų kapinių teritorijos apsaugą, buvo nutarta šalia vertybės teritorijos įvesti fizinės apsaugos pozonį – Apsaugos zoną. Kitaip tariant Pagrindinė kapinių teritorija yra nustatyta ne pagal faktinį kapaviečių buvimą ar nebuvimą, bet tik dėl to, kad nebuvo atlikti archeologiniai tyrimai (t.y. valstybė neužtikrino, kad jie būtų tinkamai atlikti). Kitaip tariant Apsaugos zona tiek 2008 m. Kultūros vertybių registro akte, tiek ir 2010 m. Specialiajame plane, nustatyta dėl to, jog yra žinoma, kad šioje teritorijoje istoriškai ir faktiškai buvo Senosios žydų kapinės, tačiau neatlikus tyrimų, jai suteiktas mažesnis apsaugos statusas. Akivaizdu, kad toks Apsaugos zonos statusas nustatytas ne su tikslu leisti vykdyti ūkinę komercinę veiklą šioje teritorijoje, bet atvirkščiai ateityje patikslinti ir praplėsti Senųjų kapinių ribas. Kitu atveju – jokia apsaugos zona nebūtų suteikta apskritai. Tokią išvadą pagrindžia ir LR nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymas (toliau – Kultūros paveldo įstatymas). Kultūros paveldo įstatymo 9 straipsnio 5 dalis nustato labai aiškius darbų apsaugos zonoje sustabdymo pagrindus, inicijuojant: 1) kultūros paveldo objekto skelbimą saugomu; 2) jau saugomo objekto naujai aptiktos vertingosios savybės nustatymą; 3) apsaugos reikalavimų pakeitimą. Taigi, Apsaugos zona, atvirkščiai nei bandė apibrėžti Atsakovas Byloje, yra ypač jautri zona, kuri identifikuoja šioje zonoje galimai esančią vertybę (nors ir neapibrėžia kapinių buvimo vietos per se). 33. Tuo atveju jei konkrečią teritoriją priskirti kapinėmis galima būtų tik pagal valstybės atliktą registraciją (kaip siūlo Atsakovas) arba tik pagal tai, kad konkrečioje teritorijoje yra išlikę konkretūs kapavietės simboliai, tokiu atveju į Sibirą išvežtų ir ten žuvusių lietuvių laidojimo vietų taip pat neturėtume laikyti nei kapais, nei kapinėmis, o Holokaustų aukų masinės kapavietės nebūtų laikomos kapinėmis, nes joms nacių okupacijos laiku tikrai nebuvo priskirtas kapinių statusas. 10 34. Atsižvelgiant į išdėstytą, leškovas visiškai nesutinka su Sprendime pateikiamu aiškinimu, kad dėl to, jog daliai Kapinių teritorijos yra suteikta mažesnė kultūros paveldo objekto apsauga, tai reiškia, kad ta dalis (konkrečiai Apsaugos zona) yra nebe kapinės apskritai. A1.3 Tiek

Pagrindinėje kapinių teritorijoje, tiek Apsaugos zonoje, tiek ir po pačiais Rūmais yra palaidotų žydų palaikai 35. Sprendime eilėje vietų nurodoma, kad Apsaugos zonoje (būtent šioje Kapinių dalyje yra didžioji Rūmų dalis) kapinių galimai nėra arba jos sunaikintos statant Rūmus, baseiną ir kt. (žr. Sprendimo 76 paragrafą). Iš esmės Pirmosios instancijos teismas daro tokią išvadą, kad neįmanoma nustatyti tikslių kapinių ribų neatlikus archeologinių kasinėjimų. Kitaip tariant, vertinant Sprendime pateiktus argumentus atrodo, jog nesant archeologo patvirtinimo, kad kiekviename Kapinių kvadratiname metre yra fiziniai žmonių palaikai, reikėtų daryti išvadą, kad Kapinių teritorijoje nėra kapų ir jos yra ne kapinės. 36. Tokia argumentacija yra visiškai nepagrįsta ir klaidinga vadovaujantis: (a) tiek teismų praktika; (b) tiek Paveldo departamento; (c) tiek ir kitų ekspertų vertinimu. 37. Pirma, Vilniaus apygardos administracinio teismo 2008 m. balandžio 24 d. sprendime administracinėje byloje Nr. I-2427-281/2008 (toliau – 2008 m. Teismo sprendimas) aiškiai pripažįstama, kad buvusių kapinių sklypo riboms nustatyti yra naudojami ne tik archeologijos, bet ir kitų mokslų - kartografijos, istorijos (istorinių šaltinių tyrimų) metodai. Svarbu tai, kad šioje byloje pareiškėja UAB „Vilniaus Žalgirio dengtas plaukimo baseinas“ ginčijo Paveldo departamento įsakymą sustabdyti Karaliaus Mindaugo komercinių patalpų ir apartamentų komplekso statybas, nes statybų teritorijoje galimai yra žydų kapinės. Pareiškėja šioje byloje konkrečiai nurodė, kad jos pasamdytas archeologas nurodė, kad žydų kapinių statomoje teritorijoje nėra ir tokią ataskaitą patvirtino eilė valstybės ir savivaldybės institucijų. Vis dėlto, nepaisant tokių iš pirmo žvilgsnio akivaizdžių įrodymų, vėlesni šiame 2008. m. Teismo sprendime nurodyti tyrimai visiškai paneigė pareiškėjos teiginius, priešingomis išvadomis. 38. Antra, svarbu, kad 2008 m. Teismo sprendime labai aiškiai išdėstoma paties Paveldo departamento pozicija. O būtent: „Pažymi, kad archeologiniai tyrimai savo pobūdžiu yra riboti, nes tyrimų objektas yra materialūs daiktai ir jų liekanos. Tokiu būdu, neaptiktus palaidojimų ar kapinėms būdingų medžiaginių požymių (pvz., antkapių, tvoros fragmentų ir pan.) dar negalima teigti, jog sklype, adresu (-), nebuvo kapinių. Todėl buvusių kapinių sklypo riboms nustatyti yra naudojami ne tik archeologijos, bet ir kitų mokslų - kartografijos, istorijos (istorinių šaltinių tyrimų) metodai“ Kitaip tariant, kapai kaip tokie negali būti apibrėžiami tik formaliais, materialiais objektais. Kaip žinia, žmonių kaulai, kapaviečių statiniai (paminklai, tvorelės ir kt.) yra įrantys, dūlantys. Todėl realybėje – preziumuojant – nustatyti, kur yra kapas bei kur vis dar yra (ar anksčiau buvo) žmonių palaikai, padeda istoriniai šaltiniai. Tokia pozicija yra ypač aktuali ir teisinga būtent žydų kapinių atveju, kuriose bet kokie archeologiniai kasinėjimai ar kapų judinimas yra apskritai draudžiamas pagal judaizmo dogmas (žr. apeliacinio skundo A.2.2. dalį). 39. Trečia, aptariamoms 2008 m. bylos aplinkybėms rodo, kad archeologiniai tyrimai gali būti paneigti kitais atliktais tyrimais ar pateiktais įrodymais. Kitaip tariant, daryti vienareikšmišką išvadą iš vieno ar kelių netiesioginių įrodymų apie palaikų nebuvimą negalima (pavyzdžiui, kad po Rūmais buvo iškasta 6 metrų duobė ir dėl to ten nebėra palaidojimų (žr. Sprendimo 74 paragrafą). Pavyzdžiui, cituojamame 2008 m. Teismo sprendime yra nurodoma ir šioje byloje itin aktuali informacija „Buvusių žydų kapinių teritorijos archeologiniai žvalgymai buvo tęsiami 1996 - 1998 m. Archeologo R. Žukovskio žvalgomieji archeologiniai tyrimai parodė, kad aplink Sporto rūmų kompleksą dar yra ir nesuardytų kapų. Vienoje iš perkasų, kuri kasta priešais Sporto rūmus buvusiam gėlyne, 2,10 - 2,15 m gylyje nuo dabartinio žemės paviršiaus, aptikti nesuardyti 10 vaikų kapai. Dar du nesuardyti palaidojimai buvo aptikti ties plaukimo baseinu. (R. Žukovskis. Žvalgomieji archeologiniai 11 tyrimai Vilniuje, Rinktinės - Žvejų g. I dalis. Vilnius, 1997, Lietuvos istorijos instituto archyvas, f. 1, b. 2642.). 40. Ketvirta, ir pačiame Specialiajame plane yra nedviprasmiškai nurodoma, kad Pagrindinėje kapinių teritorijoje buvo rasta nesuardytų kapų ir po 1996 m.: „1955 m. panaikinus kapines prasidėjo jų antžeminių dalių naikinimas, o statant Sporto rūmus (atidaryti 1971 m.) gilių žemės kasimo darbų vietose buvo sunaikinta ir nemaža dalis pačių kapų. Tuo

metu buvo panaikintos ir bet kokios paviršinės kapinių ribos, o pačių kapinių buvimo faktas nutylimas. Viešai apie čia esančias kapines vėl prabilta po 1996 m. žvalgomųjų archeologinių kasinėjimų jų spėjamoje teritorijoje (vadovas R. Žukovskis), kuomet aptikta ir nesuardytų kapų“ (Specialiojo plano 2.2 punktas). 41. Kitaip tariant 2008 m. Teismo sprendimas aiškiai nurodo, kad ne tik archeologiniai kasinėjimai, bet ir kiti įrodymai įrodo kapinių ir kapinių buvimą. Dar daugiau, jie rodo, kad kapų ir (ar) kapinių buvimas negali būti įrodomas tik įrodymų visuma ir remiantis įvairių sričių ekspertų daugialypiu vertinimu. A.1.3.1. Po pačiais Rūmais ir visai šalia jų taip pat yra palaidotų žydų palaikai 42. Ieškovas nesutinka ir su Sprendime pateikiama labai konkrečia Pirmosios instancijos teismo pozicija, kad po pačiais Rūmais ar visai šalia nėra palaidotų žydų palaikų (žr. Sprendimo 74 paragrafą). 43. Pirma, 2007 m. Lietuvos istorijos instituto atlikto tyrimo „Žydų kapinės Šnipiškėse: ribų lokalizacija (Kartografinio, archeologinio ir istorinio tyrimo išvadoje) (toliau – Lietuvos istorijos instituto išvada), aiškiai nurodoma, kad „nors kapinės ir buvo labai apleistos, bet jose iki Ilojo pasaulinio karo išliko virš 200 antkapių (daugiausiai Sporto rūmų vietoje)“. (b. t. VIII, p. 78) 44. Antra, 2008 m. Kultūros vertybių registro akte nurodoma, kad: „.. Dalis palaidojimų, kurių nesunaikino tvirtovės, Koncertų ir sporto rūmų bei įvairių požeminių trasų statybos darbai yra išlikę.“. 45. Trečia, 2008 m. Teismo sprendime yra aiškiai cituojami R. Žukovskio archeologiniai tyrimai ir nurodoma, kad: „ Archeologo R. Žukovskio žvalgomieji archeologiniai tyrimai parodė, kad aplink Sporto rūmų kompleksą dar yra ir nesuardytų kapų. Vienoje iš perkasų, kuri kasta priešais Sporto rūmus buvusiame gėlyne, 2,10 - 2,15 m gylyje nuo dabartinio žemės paviršiaus, aptikti nesuardyti 10 vaikų kapai. Dar du nesuardyti palaidojimai buvo aptikti ties plaukimo baseinu. (R. Žukovskis. Žvalgomieji archeologiniai tyrimai Vilniuje, Rinktinės - Žvejų g. I dalis. Vilnius, 1997, Lietuvos istorijos instituto archyvas, f. 1, b. 2642.).“ 46. Ketvirta, nepaisant nurodytų argumentų Pirmosios instancijos teismo įsitikinimui, jog po Rūmais neva tai nėra likusių jokių žmonių palaikų, galėjo daryti įtaką aplinkybė, kad Rūmai, kaip statinys, Paveldo departamento kaip nekilnojamoji vertybė Kultūros vertybių registre jau buvo įregistruota 2006 m. liepos 4 d. (akto Nr. KPD-RM-45). Šiuo argumentu Byloje rėmėsi ir Atsakovas, teigdamas, kad jeigu jau Rūmai nepatenka į Pagrindinę kapinių teritoriją, tai jų buvimo vietoje tikrai negali būti likusių žmonių palaikų. Vis dėlto, Ieškovas akcentuoja, kad Pagrindinė kapinių teritorija, kaip vieta, Kultūros vertybių registre buvo įregistruota vėliau – 2008 m. balandžio 8 d., Kultūros vertybių registro aktu. Taigi, objektyviai į Pagrindinę kapinių teritorijos ribą Rūmų 2008 m. įtraukti nebūtų pavykę, kadangi šis objektas – Rūmai – jau 2006 m. buvo registruotas Kultūros vertybių registre kaip atskiras objektas. Akivaizdu, kad tas pats statinys negalėtų būti registruojamas Kultūros vertybių registre ir kaip komercinės paskirties statinys, ir kaip kapinių vieta. 12 47. Penkta, Pirmosios instancijos teismas labai selektyviai vertino Atsakovo pateiktus įrodymus, t. y. vertino tik dalį, kuri patvirtina, kad Kapinėse ir specifiskai Apsaugos zonoje galimai nėra juose nurodytą palaikų, kai šie įrodymai aiškiai patvirtina ir visiškai priešingą išvadą. Konkrečiai Pirmosios instancijos teismas nurodė, kad po Rūmais nėra likusių palaidojimų, nes: (i) Statant Rūmus, buvo iškasta 6 metrų gylio duobė; (ii) Tokį teiginį patvirtina vienas UAB UAB „Geobaltic“ į byla pateiktos ataskaitos (toliau – Geobaltic ataskaita) (b. t. IV, p. 18) sakinys; (iii) Tokį teiginį patvirtina vienas Atsakovo pasitelkto konsultanto Arie Klein M.Sc. ataskaitos (toliau – Geoplankos konsultanto ataskaita) (b. t. IV, p. 10) sakinys. 48. Šie Pirmosios instancijos teismo teiginiai ir įrodymai detalai aptariami žemiau. A.1.3.2. Pirmosios instancijos teismo teiginys, kad po Rūmais iškasta 6 metrų duobė ir esą dėl to sunaikinti ten buvę palaikai nepagrįstas įrodymais. 49. Sprendime yra nurodoma, kad: „ byloje nėra jokių objektyvių duomenų, iš kurių būtų galima spręsti apie tai, ketinamo rekonstruoti pastato teritorijoje (t. y. po pastatu ar jo konstrukcijose) yra žmonių palaikų ar jų dalių, taigi nėra pagrindo ieškovų teiginiams, kad pastatas stovi kapinėse . Kaip minėta, statant pastatą, buvo iškastos 6 metrų gylio duobė, taigi akivaizdu,

kad visi palaidojimai, priešingai nei šalia pastato esančioje teritorijoje, kuri pripažinta kaip senųjų Šnipiškių žydų kapinių vieta, buvo sunaikinti.“ 50. Nors Sprendime pateikiamas toks teiginys, tačiau jokie Byloje esantys įrodymai nepagrindžia nei, kad buvo iškasta duobė, jei ji buvo iškasta – koks jos dydis, ar ji po visu pastatu, jo dalimi ir pan. Pirmosios instancijos teismo posėdžio metu Atsakovai tik žodžiu nurodo, kad po Rūmais buvo iškasta 7 metrų gylio duobė. Tačiau toks teiginys nebuvo pagrįstas įrodymais. Dar keisčiau atrodo Sprendime nurodytas faktas (be nuorodos į konkretų įrodymą), kad po Rūmais buvo iškasta, ne 7 metrų, bet 6 metrų duobė. Ieškovo manymu, nei Atsakovas, nei Pirmosios instancijos teismas nepateikė ir nesirėmė faktiniais įrodymais, darydami tokią išvadą. Bet kuriuo atveju, net jei toks teiginys ir teisingas (remiantis kokiais nors išvestiniais įrodymais), jis neįrodo, kad visi palaikai buvo iškasti (ypač atsižvelgiant į jau minėtą 2007 m. Lietuvos istorijos instituto išvadą, kurioje nurodoma, kad Kapinėse „iki II-ojo pasaulinio karo išliko virš 200 antkapių (daugiausiai Sporto rūmų vietoje)“.

A.1.3.3. Geobaltic ataskaita 51. Pirmosios instancijos teismo vertinimu, palaidojimų sunaikinimą patvirtina ir į bylą pateikta Geobaltic ataskaita „Teritorijos esančios Rintinės g. 1, Vilniuje Geofiziniai tyrimai georadaru“ (3 t. 101-120 e. b. l.), kurioje nurodoma, jog visuose tyrimų plotuose dominuoja piltas/judintas gruntas, stebima įvairių požeminių komunikacijų gausa. 52. Pirma, GeoBaltic ataskaitoje yra nurodoma, kad tyrimai georadaru buvo atliekami tik tam tikroje konkrečioje Rūmų teritorijoje, tuo tarpu po Rūmais UAB „GeoBaltic“ tyrimų georadaru apskritai net neatliko. 13 (kaip pažymėta GeoBaltic ataskaitoje, tyrimai georadaru buvo atlikti tik pateikiamame žemėlapyje kaip A, B, C, D, E, F1–F4 ir G zonos pažymėtose teritorijose) 53. Antra, GeoBaltic ataskaitoje nėra nurodoma niekur nurodoma, kad Rūmų teritorijoje, o kitaip – Apsaugos zonoje, jokių išlikusių palaikų tikrai nėra. Atvirksčiai – GeoBaltic ataskaitoje nurodoma, kad: (i) „Giliau 50 cm gylyje stebimos kelios ryškesnės linijinės anomalijos D ir B segmentuose“; (ii) „Idomiausia garažuose stebima anomalija aptinkama 1 m gylio pjūvyje. Tai yra stačiakampio formos 7 m x 9 m dydžio anomalija, esanti po D ir E garažais (10-11 pav.). Galbūt ši anomalija galėtų būti siejama su buvusio pastato liekanomis ar pamatais. Stačiakampio viduryje aptinkama ne visai taisyklingos formos anomalija, kuri taip pat patenka tiek į D, tiek į E segmentus“; „Šiaurinėje dalyje (F2) stebima duobės formos anomalija, kurios skersmuo siekia 2 metrus – tai turbūt vienintelė visame tyrimų plote aptikta anomalija, kuri pagal savo formą ir dydį galėtų atitikti kapavietę (6-7 pav.), tačiau atsižvelgiant į tai kad šalia šios anomalijos giliau aptinkamos komunikacijos, labiau tikėtinas technogeninė šios anomalijos kilmė“; (iii) „50 cm gylio plokštuminiame pjūvyje matoma riba, einanti ŠV-PR kryptimi ir skirianti skirtingu atspindžio intensyvumu pasižyminčius gruntuos – ši riba galėtų atitikti ir buvusią kapinių ribą, kuri pagal 1944 m. aerofotonuotraukos duomenis praeina visai greta stebimos linijos, tačiau labiau tikėtina technogeninė šios ribos kilmė, nes ji beveik atitinka žemiau stebimą požeminės 11 komunikacijos anomalijos padėtį. Pačiame pietvakariniam ploto kampe (F4) stebima anomalija, kuri pagal savo pobūdį panaši į požeminės ertmės sukeltą anomaliją (8-9 pav.)“; „1,5 m gylyje stebima tiesinė apie 1 m pločio anomalija einanti per visus segmentus Š-P kryptimi. Labiausiai tikėtina, kad tai taip pat požeminių komunikacijų sukelta anomalija, nors ji itin ryškiai stebima šiaurinėje dalyje, nors šioje vietoje toponuotraukoje ji nėra pažymėta (12-13 pav.)“. 54. Kitaip tariant, net ir nesant atitinkamos srities specialistų, tokie Geobaltic ataskaitos teiginiai akivaizdžiai pagrindžia kapų buvimo tikimybę, o ne atvirksčiai, jų nebuvimą. 14 55. Trečia, kaip nurodoma ir pačioje GeoBaltic ataskaitoje, UAB „GeoBaltic“ atliktų geodezinių matavimų metu jokie archeologiniai kasinėjimai nebuvo atliekami. Kitaip tariant, tai, kas buvo užfiksuota georadaru (kurio veikimas yra paremtas elektromagnetinių bangų atspindžiu – siųstuvu siunčiama informacija), kaip tam tikros anomalijos, nebuvo patikrinta. Dėl šios priežasties UAB „GeoBaltic“ spėjimai dėl anomalijų, rastų UAB „GeoBaltic“ tyrimo metu, yra niekuo nepagrįstos ir jomis vadovaujamosi, kaip nurodančiomis, ar anomalijos yra kapavietės, ar ne,

paprasciausiai negali būti. Be to, šioje net ir GeoBaltic ataskaitoje aiškiai nurodoma, kad jeigu ir toliau išliks aktualus Kapinių ribos lokalizavimo klausimas, tai specialistai rekomenduotų „3D tyrimus georadaru planuoti PR kapinių dalyje, kur statybos/kasimo darbai buvo mažiau intensyvūs.“ 56. Ketvirta, GeoBaltic ataskaita niekada nebuvo įvertinta ir jos duomenys nebuvo pateikti archeologų vertinimui ar kitam būtent istorinių kapinių ekspertui. Taip pat labai svarbu, jog Pirmosios instancijos teismas netenkino leškovų prašymo pakviesti Paveldo departamento specialistus liudytojais Byloje. Todėl Geobaltic ataskaita, leškovu vertinimu, galinti turinti esminę reikšmę dėl faktinių žydų palaikų nebuvo pateikta Paveldo departamentui ir jo nepakomentuota, nepaisant to, kad būtent ši institucinė turi esmines žinias ir informaciją šioje srityje. A.1.3.4. Geoaplinka ataskaita 57. Sprendime yra nurodoma, kad „Geotechninio ir geoaplinkos konsultanto Arieht Klein M.Sc pateiktoje ataskaitos (toliau – Geoaplinkos konsultanto ataskaita) 8 punkte pripažįstama aplinkybė, kad „visi kapai buvo pašalinti statant Sporto rūmus sovietiniu laikotarpiu“ (4 t. 10-21 e. b. l.). Darytina išvada, kad Sporto rūmų statymo metu toje kapinių teritorijoje, kasant pamatus, neperkelti į kitas kapines palaikai buvo suniokoti ir kartu su iškastu gruntu buvo išvežti ir teritorijos.“ 58. Pirma, Pirmosios instancijos teismas dėl neiškių priežasčių vertina tik dalį Geoaplinkos konsultanto pateiktos ataskaitos, tačiau absoliučiai ignoruoja joje pateikiamą esminę informaciją apie realių kapų buvimą po Rūmais. Geoaplinkos konsultanto ataskaitoje be Pirmosios instancijos teismo cituojamo sakinio nurodoma, jog: (a) realiai Rūmų teritorijoje yra likusių daug žmonių kaulų fragmentų iš Rūmų statybos metu išniekintų kapų, taip pat (b) be to, kad Rūmų teritorijoje (ne tik po jais), kitaip – Apsaugos zonoje, taip pat yra galimai išlikusių kapų: “Pastarųjų metų (2008-2009) kapinių tyrimų metu nustatyta, kad didelė kapinių teritorijos dalis ir galimai aplinkinė teritorija, buvo padengta apie 1 metro gylio (kai kur gilesniu) smėlio užpilu, susidariusiu kasant Sporto halės rūšį. Šiame užpile yra daug žmonių kaulų fragmentų iš Sporto rūmų statybų metu išniekintų kapų” (18 lapas 3 punktas); “daug kaulų fragmentų ir kapų yra Žydų kapinių ir ją supančioje teritorijoje bei gretimose Rinktinės ir Olimpčių gatvėse” (lapas 18 punktas 6) ir “diskutuojant dėl “Plano B”, aš rekomendavau eilę nedidelių pataisymų, tokių kaip padėti dvigubas plieno plokštes po parkavimo aikštele logistikos centre, kad būtų sukurtas “oro tarpas” tarp galimai esančių kapų ir sunkvežimių ar kitų transporto priemonių” (lapas 19, punktas 10).“ 59. Apibendrinant A.1.2. dalį svarbu atkreipti dėmesį, kad šioje apeliacinio skundo dalyje išvardinti įrodymai, patvirtinantys kapinių ir faktinių kapų buvimą, Pirmosios instancijos teismo analizuoti nebuvo arba buvo analizuoti pasirenkant selektyviai dalį įrodymų, pagrindžiančių norimą išvadą. Dėl šios priežasties leškovai netgi prašys Teismo Bylą grąžinti nagrinėti Pirmosios instancijos teismui (žr. apeliacinio skundo D dalį). 15 A1.4 Rekonstrukcijos dalis bus atliekama tiek Pagrindinių kapinių teritorijoje, kadangi priestatas ir įvažiavimas patenka į Pagrindinių kapinių teritoriją, tiek ir Apsaugos zonoje 60. Leškovas nesutinka nei su Atsakovo, nei su Pirmosios instancijos teismo pozicija (žr. Sprendimo 76-80 paragrafus), kad atliekant Rekonstrukciją nebus naikinamos, pažeidžiamos Kapinės, įrašytos į Kultūros paveldo registrą, taip pat nebus atliekami kiti statybos/rekonstrukcijos darbai, kurie yra draudžiami kapinių priežiūrą reguliuojančiuose teisės aktuose (žr. apeliacinio skundo A.1. dalį), taip pat nebus atliekami jokie žemės judinimo darbai. 61. Pirma, Byloje nėra ginčo, kad Turto bankas planuoja atlikti Rūmų Rekonstrukciją taip, kaip ji suprantama ir apibrėžiama Lietuvos Respublikos statybos įstatyme. Vadovaujantis minėto įstatymo 2 straipsnio 72 dalimi statinio rekonstravimas yra apibrėžiamas, kaip statyba, kurios tikslas – perstatyti statinį: pakeisti statinio laikančiąsias konstrukcijas, pakeičiant statinio išorės matmenis (ilgį, plotį, aukštį ir pan.). 2002 m. gruodžio 5 d. STR 1.01.08:2002 „Statinio statybos rūšys“ 9 dalis patikslina šią sąvoką ir nurodo, kad rekonstrukcijos metu gali būti inter alia įrengiamas naujas pastato rūšys, išplečiamas esamas, prie statinio pristatomas (ar pastatoma tarp gretimų statinių) priestatas ir kt. Kokie konkrečiai

rekonstrukcijos veiksmai bus atliekami šiuo metu nėra iki galo žinoma, į Bylą nebuvo pateiktas Rūmų Rekonstrukcijos techninis projektas, taip pat pagal viešai prieinamą informaciją techninis projektas nėra patvirtintas ekspertizės ir neteikiamas viešam visuomenės susipažinimui. Kadangi Rūmai yra ant Kapinių teritorijos (tiek Pagrindinės kapinių teritorijos, tiek ir Apsaugos zonos (žr. apeliacinio skundo A.1.1 dalyje pateiktą Specialiojo plano žemėlapij), akivaizdu, kad Kapinėse (tiek Pagrindinėje kapinių teritorijoje, tiek ir Apsaugos zonoje) Atsakovas planuoja atlikti įvairiausius ardymo, griovimo, kasimo ir bet kokius darbus Rekonstrukcijai įvykdyti ir tokiu būdu neteisėtai ardyti, pažeisti, naikinti kultūros paveldo objektus ir (ar) kapus bei žmonių palaikus. 62. Antra, vertinant jau konkrečius Atsakovo nurodomus veiksmus pagal Byloje esamus dokumentus darytina visiškai priešinga išvada, negu teigia Atsakovas, t. y. tiek Pagrindinėje kapinių teritorijoje (priestato, įvažiavimo statybos darbai), tiek Apsaugos zonoje (likusio Rūmų pastato darbai) bus atliekami žemės judinimo darbai, Rūmų rekonstrukcija, įvažiavimų, privažiavimo ir stovėjimo aikštelių statybos darbai. 63. Tokį teiginį patvirtina Byloje pateikti įrodymai. Rekonstrukcijos Techninės specifikacijos II dalyje, Pirkimo sąlygos, 2009 m. rugpjūčio 26 d. protokole, pasirašytame tarp Atsakovo, Europos žydų kapinių išsaugojimo komiteto (toliau – Komitetas) ir Lietuvos žydų bendruomenės (toliau – 2009 m. susitikimas) (b. t. III, p. 232), taip pat 2019 m. gruodžio 4 d. vykusio pasitarimo dėl „Vilniaus Kongresų centro projekto rekonstrukcijos darbų, susijusių su Vilniaus žydų Šnipiškių senųjų kapinių vieta“ (toliau – 2019 m. susitikimas) (b. t. VIII, p. 73) protokole aiškiai numatoma, kad Pagrindinėje kapinių teritorijoje vyks rekonstrukcijos ir statybos darbai, taip pat vėliau čia bus vykdoma ūkinė komercinė veikla. 64. Trečia, atsižvelgiant į tai, kad Rūmų dalis ir jo prieigos yra Pagrindinėje kapinių teritorijoje žemės judinimas bus atliekamas ir kultūros paveldo objekte. Tokį teiginį pagrindžia šie byloje pateikti ir neginčijami įrodymai: (i) Vadovaujantis Techninės specifikacijos II dalies 5 punktu, „Pastato dešinėje pusėje (vidiniame kiemelyje) – suprojektuoti priestatą (toliau – Priestatas). Vidinis kiemelis [(aut. pastaba – kuriame bus rekonstruojamas Priestatas)] patenka į Senųjų žydų Šnipiškių kapinių [(aut. pastaba., taigi – Pagrindinės kapinių teritorijos)] teritoriją, todėl nėra galimybės atlikti kasimo darbų, įrengti pamatų“. Taip pat vadovaujantis Rekonstrukcijos Techninės specifikacijos II dalies 7 punktu – „Sklypas tvarkomas 6 Žr. <https://www.kongresucentras.lt/lt/duk/> 16 Vilniaus koncertų ir sporto rūmų Rinktinės g. 1, Vilniuje, priešprojektiniuose pasiūlymuose nurodytos teritorijos ribose; Atsižvelgti į Techninės specifikacijos priede Nr. 1 nurodytus reikalavimus, susijusius su Žydų senųjų Šnipiškių kapinių teritorija“. (ii) Techninėje specifikacijoje Atsakovas ir kitose jos vietose pats aiškiai ir nedviprasmiškai nurodo, kad Pagrindinėje kapinių teritorijoje bus atliekami rekonstrukcijos ir statybos darbai – projektuojamos ir statomos stovėjimo aikštelė logistikos kiemas, privažiavimo keliai (b. t. I, p. 31). (iii) 2019 m. susitikimo protokolo 4 punkte yra nurodoma, kad „Rekonstruojant įvažiavimą per Šnipiškių žydų kapinių zoną esanti asfalto danga gali būti nuimta ir įrengtos Komiteto atstovų nurodytos specialios metalinės plokštės arba kita danga pagal sklypo plano brėžiniuose pateiktus sprendinius. Taip pat asfalto sluoksnis gali būti pašalintas siekiant sudaryti tinkamas sąlygas augti projektuojamai dekoratyvinei vejai.“. (iv) 2019 m. susitikimo protokolo 12 punkte yra nurodoma, kad „Šnipiškių žydų kapinių teritorijoje esančios betoninės plokštės negali būti išvežtos iš kapinių teritorijos. Plokštės nebus atkeliamos, nebent tai bus reikalinga siekiant rekonstruoti, įrengti inžinerinius tinklus ar atlikti archeologinius tyrimus. Tokios plokštės atkeliamos prižiūrint Komiteto atstovams ir pagal jų teikiamus nurodymus.“. Analogiška nuostata nurodoma ir 2009 m. susitikimo protokolo 13 punkte. (v) 2019 m. susitikimo protokolo 13 punkte yra nurodoma, kad „Neradus inžinierinių sprendimų, išimtiniais atvejais galima vykdyti kasimo darbus tose Šnipiškių žydų kapinių teritorijos vietose, kur gruntas buvo jau judintas ankstesnių statybos darbų metu ir esminiai žmonių palaikai yra perkelti. Vietos, kur galima tai atlikti, ir kaip tokie kasimo darbai turi būti atlikti nustatomi pagal archeologinių tyrimų duomenis bei

vadovaujantis Komiteto atstovų nurodymais.“ Analogiška nuostata nurodoma ir 2019 m. susitikimo protokolo 14 punkte. (vi) 2018 m. Rekonstrukcijos techninio projekto Pirkimo sąlygose taip pat yra nurodoma, kad „(i) vykdant žemės judinimo darbus tiek Rūmų viduje, tiek išorėje privalomas Komiteto paskirto rabino nuolatinis dalyvavimas, darbai susieti su žemės darbais atliekami tik su rabino priežiūra; (ii) rabinas esant aptiktam palaikų, kapavietės fragmentui ar kapavietei gali sustabdyti darbus, iki atskiro sprendimo priėmimo . . .“ 65. Ketvirta, ypatingai svarbu atkreipti Teismo dėmesį į ankstesniame apeliacinio skundo nurodytą teiginių interpretaciją. Atsakovo manymu, visi nurodyti teiginiai pagrindžia, kad žemės judinimas nevyks. Tačiau atvirksčiai, akivaizdu, kad patys įvairiausi žemės judinimo (kasimo, grunto judinimo ir kt.) darbai bus atliekami pagal daugybę nurodytų išimčių, suteikiančių tokią teisę. Kitaip tariant Atsakovas tik fiktyviai teigia, kad žemės judinimo darbai nebus vykdomi, nors realiai visi dokumentai jam suteikia tokią teisę ir jis jos nėra atsisakęs. Taip pat visos šios aplinkybės akivaizdžiai patvirtina, kad Rekonstrukcijos darbai, judinant žemę, bus vykdomi tiek Pagrindinėje kapinių teritorijoje, tiek Apsaugos zonoje bei Atsakovas iš anksto žino ir numato, kad, atliekant Rekonstrukciją, bus rasti žmonių palaikai. Jeigu atliekant Rekonstrukciją nebūtų tikimasi po Rūmais ar šalia jų rasti žmonių palaikų, tai, Atsakovas nei Pirkimo sąlygose, nei kituose dokumentuose nebūtų Pirkimo sąlygose numatęs tokio pobūdžio bei masto priemonių, susijusių su galimai po Rūmais ar jų teritorija esančiais palaikais. 66. Penkta, bet kokie Atsakovo ir Sprendime nurodomi teiginiai, kad faktinis žemės neliečiamumas bus užtikrintas įvairiausių 2009 m. protokole, 2019 m. protokole ir Pirkimo sąlygose nurodytų žydų ar ne žydų tautybės subjektų niekaip neįrodo, kad iš tikrųjų šie žemės judinimo darbai nebus atliekami arba kad jie bus atliekami teisėtai. Pirma, nė viena iš šiuose dokumentuose nurodytų institucijų ar asmenų neturi teisės panaikinti ar pakeisti galiojančių 17 teisės aktų reikalavimų (pvz.: jau minėtas Laidojimo įstatymas, taip pat atsiliepimo A2 dalyje nurodytų Konstitucijos, Europos Žmogaus Teisių ir Pagrindinių Laisvių Apsaugos Konvencijos teisės normoms). Antra, ne viena iš šių institucijų neturi teisės atstovauti nei leškovų, nei judaizmo religijos atstovų, nei žydų tautinės grupės (žr. apeliacinio skundo dalį A2.1.6). Trečia, bet kokie žemės judinimo darbai pažeidžia leškovų teisę į religiją ir fundamentalias judaizmo dogmas, kaip detalai nurodoma apeliacinio skundo A.2 dalyje. 67. Šešta, reikia paminėti, kad net jei žemės judinimo darbai nebus atliekami, leškovai yra įsitikinę, kad bet kokie Rekonstrukcijos veiksmai Kapinėse bus laikomas jų naikinimu, o taip pat pažeis fundamentalias leškovų žmogaus teises – teisę į religiją ir teisę į privatų gyvenimą, Lietuvos Respublikos tarptautinius įsipareigojimus ir nacionalinius teisės aktus dėl kultūros paveldo objektų ir specifškai žydų kapinių išsaugojimo. Teigti, jog Rekonstrukcija bus atliekama nepažeidžiant Kapinių, ant kurių ir bus vykdomi Rekonstrukcijos darbai, būtų tas pats, kas teigti, jog įmanoma pastatyti nedidelį priestatą ant Vilniaus Arkikatedros, niekaip jos nepažeidžiant, nes nebus judinamos jos konstrukcijos. A2. 2015 m. nutarimas ir Rūmų Rekonstrukcija bei vėliau vykdoma ūkinė komercinė veikla, pažeidžia nacionalinius ir tarptautinius teisės aktus, kuriuose įtvirtinta teisė į religiją ir teisę į privatų gyvenimą. 68. Bet kokie Rekonstrukcijos darbai ir vėlesnės komercinės veiklos vykdymas pažeidžia Konstitucijoje (22 ir 26 straipsniai), Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijoje (toliau – EŽTK) (8 ir 9 straipsniai), bei Jungtinių Tautų Tarptautinio pilietinių ir politinių teisių pakte (toliau – TPPTP) (18 straipsnis) įtvirtintą teisę į religiją ir teisę į privatų žmogaus gyvenimą. A2.1 Konstitucijos 26 straipsnyje, EŽTK 9 straipsnyje TPPTP 18 straipsnyje įtvirtintos teisės į religiją pažeidimas 69. 2015 m. nutarimas ir Atsakovo veiksmai, kuriais bus atliekama Rekonstrukcija bei vėliau vykdoma ūkinė komercinė veikla, pažeidžia Konstitucijos 26 straipsnį, kuriame įtvirtina, kad kiekvienas žmogus turi teisę laisvai pasirinkti bet kurią religiją arba tikėjimą ir vienas ar su kitais, privačiai ar viešai ją išpažinti, atlikinėti religines apeigas, praktikuoti tikėjimą ir mokyti jo. 70. 2015 m. nutarimas ir Atsakovo veiksmai, kuriais bus atliekama Rekonstrukcija

bei vėliau vykdoma ūkinė komercinė veikla, pažeidžia ir EŽTK 9 straipsnį („Minties, sąžinės ir religijos laisvė“), kuriame lygiai taip pat nurodoma, kad kiekvienas turi teisę į minties, sąžinės ir religijos laisvę. Ši teisė apima laisvę keisti savo religiją ar tikėjimą, taip pat laisvę išpažinti ir skelbti savo religiją ar tikėjimą tiek vienam, tiek kartu su kitais, viešai ar privačiai, laikant pamaldas, atliekant apeigas, praktikuojant tikėjimą ar mokant jo (1 punktas). 71. 2015 m. nutarimas ir Atsakovo veiksmai, kuriais bus atliekama Rekonstrukcija bei vėliau vykdoma ūkinė komercinė veikla, pažeidžia ir TPPTP 18 straipsnį, kuriame taip pat numatyta teisė į religijos laisvę. 72. Europos Žmogaus Teisių Teismo (toliau – EŽTT) praktikoje yra numatytos aiškios pareigos valstybei nesikišti į žmogaus religiniais pagrindais motyvuojamą elgesį, nevertinti tokių religinių įsitikinimų legitimumo, kadangi valstybė turi tik siaurą vertinimo laisvę šiuo aspektu. EŽTT yra nurodęs: „Nors religijos laisvė yra visų pirma asmens sąžinės dalykas, ji taip pat reiškia, be kita ko, laisvę „išreikšti savo religiją“ vienam ir privačiai arba bendruomenėje su kitais, viešai ir su tais, su kuriais tuo tikėjimu dalinamasi. 9 straipsnis įvardija keletą formų, kurias gali įgyti religijos išraiškos, tai yra, garbinimą [angl. „worship“, lietuviškame oficialiame vertime – „atliekant apeigas“], mokymą, tikėjimo praktikavimą ir jo laikymąsi“ (Europos Žmogaus Teisių Teismo byla Metropolitan Church of Bessarabia and Others v. Moldova, 114 paragrafas). „Garbinimo laisvė taip pat apima mirusiųjų laidojimo būdą ta apimtimi, kuria jis sudaro esminę 18 religinės praktikos dalį“ (Europos Žmogaus Teisių Teismo byla Johannische Kirche and Peters v. Germany). Be to, Europos Žmogaus Teisių Teismas yra pripažinęs, kad, „jei religinė bendruomenė negali turėti garbinimo vietos, jos teisė išreikšti savo religiją netenka prasmės“ (Europos Žmogaus Teisių Teismo byla Association de solidarité avec les témoins de Jéhovah and Others v. Turkey, 90 paragrafas). 73. Vertindamas valstybės pritaikytos ribojančios priemonės atitiktį EŽTK 9 straipsnio 2 daliai, „teismas turi atsižvelgti į istorinį kontekstą ir konkrečios religijos ypatingas savybes, apimančias mokymą, religinę praktiką, organizaciją ir taip toliau“ (Europos Žmogaus Teisių Teismo byla Cha'are Shalom Ve Tsedek v. France [DK], 13-19 paragrafai; Europos Žmogaus Teisių Teismo byla Miroļubovs and Others v. Latvia, 8-16 paragrafai). „Tam, kad veiksmas, įkvėptas, motyvuotas ar paveiktas religijos ar įsitikinimų rinkinio, būtų laikomas „išraiška“ 9 straipsnio prasme, jis turi būti glaudžiai susietas su ta religija ar įsitikinimais. Vienas iš pavyzdžių galėtų būti garbinimo ar atsidavimo veiksmas, tai yra veiksmas, kuris bendrai pripažįstamas kaip religijos praktikavimas. Tačiau religijos ar įsitikinimų „išraiškos“ nėra apribotos vien tokiais veiksmais; užtekinai artimos ir tiesioginės jungties tarp veiksmo ir jį grindžiančio įsitikinimo egzistavimas turi būti nustatomas pagal kiekvieno atvejo faktus. Pavyzdžiui, iš pareiškėjų, teigiančių, kad konkretus veiksmas yra dalis jų laisvės išreikšti savo religiją ar tikėjimą, nereikia reikalauti įrodymų, kad jie veikė vykdydami savo pareigą, kurią jiems nustato konkreti religija“ (Europos Žmogaus Teisių Teismo byla S.A.S. v. France [DK], paragraf. 55). 74. Be to, „išskyrus išskirtinius atvejus, teisė į religijos laisvę, kurią užtikrina Europos Žmogaus Teisių Konvencija, yra nesuderinama su bet kokia valstybės nuožiūra vertinti, ar religiniai įsitikinimai ar priemonės, naudojamos tiems įsitikinimams išreikšti, yra legitimūs“ (Europos Žmogaus Teisių Teismo byla Hassan and Tchaouch v. Bulgaria [DK], paragraf. 76; Leyla Sahin v. Turkey [DK], 107 paragrafas). Taigi „religiniai ir filosofiniai įsitikinimai, susiję su asmens požiūriu į religiją, yra sfera, kurioje net subjektyvūs požiūriai gali būti svarbūs atsižvelgiant į faktą, kad religijos sudaro labai platų dogmatinį ir moralinį klodą, kuriame glūdi atsakymai, arba kuriame galima rasti atsakymus į kiekvieną filosofinį, kosmologinį ar moralinį klausimą“ (Europos Žmogaus Teisių Teismo byla Izzettin Dogan and Others v. Turkey [DK], 107 paragrafas). Taigi „valstybė turi tik siaurą vertinimo laisvę ir turi pateikti rimtus ir įtikinančius argumentus bet kokiam įsikišimui į žmonių religiniais pagrindais motyvuojamą elgesį jų asmeninės autonomijos srityje. Toks įsikišimas gali būti pateisinamas Europos Žmogaus Teisių Konvencijos 9 straipsnio 2 dalies šviesoje, jei jų pasirinkimai yra nesuderinami su esminiais Europos Žmogaus Teisių

Konvenciją grindžiančiais principais, jei tie pasirinkimai yra tokie, kaip, sakykime, poligamija ar santuoka su nepilnamečiais, arba grubus lyčių lygybės pažeidimas, arba jei religijos nuostatos yra primetamos tikintiesiems jėga ar prievarta“ (Europos Žmogaus Teisių Teismo byla Jehovah's Witnesses of Moscow and Others v. Russia). 75. EŽTT doktrina iš esmės pritaria ir Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas⁷⁶. 76. Ieškovas šio apeliacinio skundo A2.2, A2.3, A2.5 bei A2.6 dalyse pagrindžia, kodėl Rekonstrukcijos darbai bei tolimesne Atsakovo ūkine komercine veikla yra pažeidžiamos ieškovo teisės į religiją 7 Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1995 m. sausio 24 d. išvada „Dėl Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 4, 5, 9, 14 straipsnių ir jos Ketvirtąjo protokolo 2 straipsnio atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ byloje Nr. 22/94. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2000 m. birželio 13 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos švietimo įstatymo 1 straipsnio 5 punkto, 10 straipsnio 3 ir 4 dalių, 15 straipsnio 1 dalies, 20 straipsnio, 21 straipsnio 2 punkto, 32 straipsnio 2 dalies, 34 straipsnio 2, 3 ir 4 dalių, 35 straipsnio 2 ir 5 punktų, 37 straipsnio 2 punkto ir 38 straipsnio 2 ir 3 punktų atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. 19 A2.2 Judaizmo religija aiškiai draudžia bet kokius Rekonstrukcijos ar ūkinės komercinės veiklos veiksmus Pagrindinių kapinių teritorijoje bei jų Apsaugos zonoje, kadangi pagal judaizmą kapai ir palaikai nejudinami, o kapinės ir kapai – šventa vieta 77. Nors, kaip nurodoma EŽTT byloje, iš pareiškėjų, teigiančių, kad konkretus veiksmas yra dalis jų laisvės išreikšti savo religiją ar tikėjimą, nereikia reikalauti įrodymų, ieškovas toliau vis tiek cituoja esmines religines nuostatas, kurios patvirtina, kad (i) žydų kapai negali būti niekaip judinami; (ii) kapai negali būti naudojami jokiai kitai paskirčiai kaip tik „ramybės vieta“, tuo labiau – komercinei paskirčiai; (iii) siekiant užtikrinti amžinumą kapo neliečiamumą, kapai ir kapinės įsigyjami nuosavybėn. 78. Pirma, judaizmo religijos ideologija Byloje atsispindi Bnei Brak rabinų teismo sprendime (toliau – Rabinų teismo sprendimas). 79. Bnei Brak rabinų teismas yra aukščiausia religinė teisminė institucija žydų bendruomenėje. Jis taip pat laikomas kompetentingiausia institucija, galinčia aiškinti žydų įstatymus. Su Bnei Brak rabinų teismu, kaip religine institucija, yra tariamasi dėl bet kokių su religija, įskaitant ir kapinių priežiūrą/apsaugą, klausimais. Kad rabinų teismai turi kompetenciją pasisakyti Byloje kilusių klausimų dėl kapinių išsaugojimo kontekste pripažįsta ir Pirmosios instancijos teismas, cituodamas Hamburgo bylą (Sprendimo 81 paragrafas). Hamburge 1991 m. vykusioje byloje dėl prekybos pastato rekonstrukcijos buvo tariamasi su Didžiojo rabinų teismo teisėju Itzhaku Kolitzu. 80. Byloje esančiame Rabinų teismo sprendime nurodoma, kad: (i) Kapai jokia būdu negali būti judinami – „nuo seniausių laikų žydų kapinės – paskutinė mūsų pirmųjų kartų išminčių poilsio vieta, garbintų kaip angelai – buvo laikomos kaip šventos vietos, į kurias žmonės ateidavo iš arti ir toli melstis mūsų Tėvui danguje. Tai, kad žydų kapas yra amžinas ir negali būti perkeltas net ir prabėgus daugybei amžių yra nesulaužoma taisyklė“. (ii) Kapai suprantami tik kaip mirusių „poilsio vieta“ – „Halacha (žydų įstatymas) yra aiškus ir išaiškintas klasikinėje žydų knygoje „Shulchan Aruch“ („Yoreh Deah“, 368 skyrius, A skyrius, ir „Rama“ komentaruose ten), kad kapinėse negalima elgtis lengvabūdiškai – negalima rūpintis savo fiziniiais poreikiais kaip valgiu, negerti ar net ieškoti trumpesnio kelio ir pan., kaip pagarbos ženklui ten palaidotiems. Panašiai Halacha aiškiai išdėsto, kad jei kapas būtų ištuštintas, mirusiojo kūnas pašalintas „Die-ve“ apsaugot, jis negali būti pakartotinai naudojamas jokiai kitai tikslui, kaip nurodyta Shulchan Aruche („Yoreh Deah“, 324 skyrius, 6 poskyris), kad ištuštintas kapas negali būti naudojamas laikyti grūdams ar medienai, nei kaip jokia kita sandėliavimo vieta, vėlgai palaidotų ten garbei (kaip paaiškinta „Shach“, poskyryje 14)“. (iii) Žydams įprasta, siekiant užtikrinti amžiną ramybę mirusiesiems, kapus bei jų teritorijas išpirkti – „visame pasaulyje žydų bendruomenėse yra įprasta, kad šeima (arba pats mirusysis per savo gyvenimą) įsigyja sklypą už pilną kainą kuris tarnaus kaip poilsio vieta mirusiajam amžinai. Kaip rašoma kitoje klasikinėje žydų knygoje Talmud („Bava Basra 112A“), kad yra gėdinga doram asmeniui

būti palaidotam sklype, kuris nėra jo nuosavybė. Todėl savaime suprantama, kad kapas, - laidojimo vieta, nepriklauso bendruomenei ir nėra vieša nuosavybė, o tik mirusiojo ir jo įpėdinių nuosavybė, nesvarbu, ar mes žinome kas jie tokie, ar ne. Bendruomenės vadovai neturi teisės parduoti kapo teritorijos, o jei ją parduoda, pardavimas išlieka neteisėtas ir negaliojantis. Panašiai, net jei jie ir sutiktų sunaikinti kapi Šešta, reikia paminėti, kad net jei žemės judinimo darbai nebus atliekami, ieškovas yra įsitikinęs, kad bet kokie Rekonstrukcijos veiksmai Kapinėse bus laikomas jų naikinimu, o taip pat pat pažeis fundamentalias ieškovo žmogaus teises - teisę į religiją ir teisę į privatų gyvenimą, Lietuvos Respublikos 20 tarptautinius įsipareigojimus ir nacionalinius teisės aktus dėl kultūros paveldo objektų ir specifiskai žydų kapinių išsaugojimo. Teigti, jog Rekonstrukcija bus atliekama nepažeidžiant Kapinių, ant kurių ir bus vykdomi Rekonstrukcijos darbai, būtų tas pats, kas teigti, jog įmanoma pastatyti ant Vilniaus Arkikatedros priestatuką, niekaip jos nepažeidžiant, nes nebus nejudinamos jos konstrukcijos. nių dalį ar leistų vykdyti renovacijas sunaikintose kapinių teritorijose, jų sutikimas su renovacijų projektu yra negaliojantis, nes tai nėra jų nuosavybė ir mirusiojo palikuonys turi pilną teisę imtis teisinių procesų, kad užtikrintų jog ši teritorija nebus naudojama“. 81. Poziciją dėl kapinių reikšmingumo Bnei Brak rabinų teismas pateikia, remdamasis judaizmui reikšmingais teisės aktais bei literatūra – Halacha⁸, Shulchan Aruch⁹, „Yoreh Deah“, „Shach“¹⁰, „Rama“ komentarai ir Talmud¹¹ „Bava Basra“¹¹. 82. Antra, žydų kapų išskirtinį statusą judaizmo religijoje patvirtina ir į Bylą pateikti liudytojo profesoriaus dr. Shanayer Leiman¹² pateiktas liudijimas (b. t. IX, p. 71)): „kaip įšventintas rabinas, galiu pridurti, kad pagal žydų įstatymus žydų kapines draudžiama naudoti visais kitais tikslais, tik kaip velionių poilsio vietą. Žydų teisėje nėra precedento, kai kapines būtų leista naudoti kokiems nors kitiems tikslams. Atitinkamai, visi „nurodymai“, kuriais neva leidžiama kurti konferencijų centrą žydų kapinių vietoje, pagal žydų įstatymus yra negaliojantys“. 83. Trečia, aplinkybę, kad žydai, siekdami mirusiajam „amžino poilsio“ juos išsiperka, patvirtina ir kiti Byloje esantys įrodymai: (i) Kaip yra akcentuojama rabino Moshe Hauser, ortodoksų sąjungos vykdomojo prezidento, 2020 m. rugsėjo 8 d. laiške (b. t. IX, p. 71), „Senosios žydų kapinės Piromonte, Šnipiškių rajone, Vilniuje, yra didžiausios Lietuvoje. Jas įsigijo žydų bendruomenė su karališkuoju leidimu ir su besąlygiškos nuosavybės teisėmis, kad jos būtų amžina poilsio vieta mirusiesiems. Kapinės amžiams bėgant išplėtos įgyjant šalimais esančias žemes ir palaidojant nuo penkiasdešimt iki septyniasdešimt tūkstančių kūnų.“ (ii) Apie vietos kapinėse išsipirkimą yra užsimenama ir 2008 m. Kultūros vertybių registro akte, taigi – oficialiame Lietuvos Respublikos dokumente: „Kapinių Šnipiškėse teritorija palaiptiui kito žydams įsigyjant aplinkinius sklypus, kartu perimant buvusių žemės naudotojų mokesčių mokėjimą už žemę.“ 84. Ketvirta, aukščiau cituojamas judaizmo dogmas ir pagarbą joms visiškai patvirtina tarptautinės žmogaus teisių apsaugos organizacijų rekomendacijos (pranc. Travaux préparatoires). Štai, pavyzdžiui, Europos Tarybos Kultūros, mokslo, švietimo ir žiniasklaidos komitetas 2012 m. gegužės 10 d. patvirtino ataskaitą (dokumento Nr. 12930) „Žydų kapinės“ (toliau – Ataskaita) 13 Šioje Ataskaitoje pabrėžiama, kad žydų kapinės yra svarbi Europos kultūros paveldo dalis ir svarbus žydų religijos elementas. Ataskaitoje nurodoma, kad dėl tragiškos žydų tautos istorijos, šioms kapinėms kyla daugiau pavojaus nei kitoms religijoms, kurioms atstovaujama Europoje, todėl vyriausybės, žydų bendruomenių ir paveldo organizacijų nariai yra atsakingi už tinkamų bendradarbiavimo formų kūrimą, kad šios kapinės būtų apsaugotos. Be kitų konkrečių priemonių, nurodomų Europos Tarybos narėms, Ataskaitos 2.1. skyriuje „Žydų 8 Halacha - tai visi judaizmo religiniai įstatymai, apie jį plačiau žr. <https://lt.wikipedia.org/wiki/Halacha>. 9 Iš įvairių judaizmo teisinių kodeksų plačiausiai skaitomas Šulchano Aruchu, kuris kartais angliškai dar vadinamas žydų įstatymo kodeksu, apie jį plačiau žr. https://en.wikipedia.org/wiki/Shulchan_Aruch. 10 Apie "Shach" ir jo komentarą žr.

inholer%20ov/b6679a0f-5ade-4c80-8068-9efc7d075e93. 11 Apie Talmudo reikšmę žr. <https://www.vle.lt/straipsnis/talmudas/>. 12 Žr. apie profesorių daugiau <http://gsjs.touro.edu/faculty/sid-leiman.php>. 13 Žr. <https://pace.coe.int/en/files/18710/html>. 21 laidojimo vietų aprašymas“ yra aiškiai įtvirtintos esminės judaizmo nuostatos dėl žydų kapinių reikšmės. T. y.: „12. . Pagal žydų teisę kapinės yra vadinamos „gyvenimo namais“, ir bet kokia žydų laidojimo vieta laikoma šventesne nei sinagoga. Uždarius kapą, nesvarbu, ar tai būtų atskiras kapas, ar senas ar neseniai buvęs masinis kapas, griežtai draudžiama jį atidaryti, net jei ketinama jį vėl nedelsiant uždaryti. 13. Žydų tradicija diktuoja jo įsigijimą, kad būtų užtikrintas jo amžinumas. . Talmudas draudžia bet kokį kapo perdavimą, o palaikų negalima perkelti iš palaidojimo vietos. Žydų tikėjime mirusiojo siela palaiko tiesioginį ryšį su kūnu ir nepalieka jo. Pažadėtas prisikėlimas įvyks kūne, kuriame gyvena žmogus jo ar jos gyvenimo pabaigoje. 14. Net jeigu antkapiai buvo pašalinti iš kapinių, vieta išlaiko šventumą ir lieka šventa. Atitinkamai, kapinės, kuriose likę tik keli matomi antkapiai, gali būti palaidojimo vieta šimtams žydų. Be to, net ir izoliuotas kapas be antkapio ar kitokio skiriamą ženklo išlaiko šį šventumą. 17. . Vadinasi, kūnų ekshumacija iš masinių kapinių ar kapų, esančių kapinėse, pakeista memorialu, negali būti laikoma apsaugos forma.“. 85. Penkta, atkreiptinas dėmesys, kad kapinių svarba ir jų sakralinis pobūdis yra žinomas ir pripažįstamas nuo seno ir Lietuvoje. Pavyzdžiui, A. Janulaitis apie kapinių svarbą žydams rašo: „Jeigu įsigyvena kur žydai tvirčiau, tai pirmiausiai įsitaiso sinagogą ir kapus, o tik tuomet kuria ir bendruomenę su visomis teisėmis. Neturėdami kapų savo gyvenamoje teritorijoje, žydai gauna vežti numirėlį į tolimą miestą, o numatydami tai, iš anksto ir visur jie išsideri teisę pravežti lavoną į kapus be maito. Valdžia ir galingieji žinojo, kad žydai tat brangina. Ne syk koks ponas skolytojas, negaudamas skolos iš kokio žydo, aprašo sinagogą ir kapus, neleidžia niekam tuo naudotis ir tuomet visas kahalas užmokėdavo saviškio skolą.“14 86. Viešai prieinamoje Lietuvos mokslo doktrinoje nurodoma, kad „ žydai prieštarauja palaikų kremacijai, kapinių vieta kaip šventa žemė laikoma amžina, o žemės paskirties pakeitimai yra draudžiami, net jei kapinės ir yra nebeveikiančios. Laidojimo vietose negalimi perlaidojimai (priešingai nei musulmoniškuose kraštuose, kur perlaidojimai galimi maždaug po 30 metų), tad palaidojimo vieta tampa ilgalaikė.“15 87. Taigi, remiantis visu tuo, kas nurodyta, akivaizdu, kad atliekant Rekonstrukciją bei vykdant kitą ūkinę komercinę veiklą Pagrindinių kapinių teritorijoje ir jų Apsaugos zonoje bus iš pažeisti esminiai judaizmo postulatai. A2.3 LR Konstitucijos 22 straipsnyje, EŽTK 8 straipsnyje įtvirtintos teisės į privatų žmogaus gyvenimą pažeidimas 88. 2012 m. gegužės 22 d. Europos Tarybos Parlamentinė Asamblėja priėmė rezoliucijoje Nr. 1883 „Žydų kapinės“ 16 (toliau – Rezoliucija) yra pabrėžiama teisės į religiją ir teisės į privatų gyvenimą sąsajumas. Europos Tarybos Parlamentinė Asamblėja laiko, kad yra pareiga ginti žmogaus orumą plačiaja prasme užtikrinant, kad mirusieji būtų palaidoti jų palaidojimo vietoje 14 Janulaitis A. Žydai Lietuvoje. - Kaunas. 1923, P. 43. (Augustinas Janulaitis (1878 m– 1950 m.) – teisėtyrininkas, teisėjas, publicistas, teisės ir literatūros istorikas, politinis veikėjas. https://lt.wikipedia.org/wiki/Augustinas_Janulaitis) 15 Dr. Darius LIUTIKA. „Lietuvos kapinių statistika: kapinių skaičius, plotas ir geografinis tipologizavimas“ Vytauto Didžiojo universitetas Vilniaus universitetas Lietuvos socialinių tyrimų centras. SOTER 2017.63 (91) p. 66. Prieiga per internetą . 16 <https://pace.coe.int/en/files/18723/html> 22 taip, kad tai atitiktų jų religiją ir tokiu būdu būtų užtikrinta EŽTK 8 straipsnyje nurodyta teisė į privataus ir šeimos gyvenimo gerbimą. 17 89. Konstitucijos 22 straipsnio 1 dalyje yra nustatyta, kad: „Žmogaus privatus gyvenimas neliečiamas.“. 90. EŽTK 8 straipsnio 1 dalyje yra įtvirtinta, kad: „Kiekvienas turi teisę į tai, kad būtų gerbiamas jo privatus ir šeimos gyvenimas, būsto neliečiamybė ir susirašinėjimo slaptumas.“. Tarptautiniame pilietinių ir politinių teisių pakto 17 straipsnio 1 dalyje yra nustatyta, kad: „Niekas neturi patirti savavališko ar neteisėto kišimosi į jo asmeninį ir šeimyninį gyvenimą, jo būsto neliečiamybę, susirašinėjimo slaptumą, neteisėto kėsinosi į

jo garbę ir orumą.“ 91. Teisė į privataus ir šeimos gyvenimo gerbimą apima ir teisę lankyti giminių/artimųjų kapus be suvaržymo. 2015 m. birželio 16 d. EŽTT didžioji kolegija priėmė sprendimą byloje Sargsyan v. Azerbaidžanas¹⁸, kurioje padarė toliau nurodytas išvadas: (i) „255. Be to, Teismas pakartoja, kad „privataus gyvenimo“ koncepcija yra plati sąvoka. Be kitų dalykų, ji apima teisę užmegzti ir plėtoti santykius su kitais žmonėmis ir išoriniu pasauliu (žr., pavyzdžiui, Pretty v. Jungtinę Karalystę, Nr. 2346/02, 61 paragrafas, EŽTK 2002-III). Tuo metu kai buvo pasakyta, kad įgyvendinant 8 straipsnio teises, įskaitant privatų ir šeimos gyvenimą, daugiausia kalbama apie gyvų žmonių santykius, tačiau tuo pačiu nėra atmetama galimybė, kad ši sąvoka gali apimti tam tikras situacijas po mirties (žr., atitinkamai, Jones v. Jungtinę Karalystę (sprendimas), Nr. 42639/04, 2005 m. rugsėjo 13 d.). .“; (ii) „257. Galiausiai, Teismas mano, kad nagrinėjamos bylos aplinkybės, pareiškėjo kultūrinis ir religinis prisirišimas prie jo mirusių giminių kapų Gulistane taip pat gali patekti į „privataus ir šeimos gyvenimo“ sąvoką. .“; (iii) „260. . Neįmanomumas pareiškėjui turėti prieigą jo namų ir prie jo artimųjų kapų Gulistane, taip pat Vyriausybei nesiimant jokių priemonių siekiant įgyvendinti jo teises ar suteikti jam bent jau kompensaciją už praradimą, sukėlė ir sukelia jam neproporcingai didelę naštą.“; (iv) „261. Atitinkamai, Teismas daro išvadą, kad buvo tęstinis pareiškėjo teisių pagal Konvencijos 8 straipsnį pažeidimas.“ 92. Atsižvelgiant į apeliacinio skundo A2.5. dalyje nurodytas aplinkybes, kad ieškovai yra tiesioginiai žmonių palaiduotų Kapinėse palikuonys, ieškovai mano, kad 2015 m. nutarimas ir būsima Rūmų Rekonstrukcija ne tik pažeidžia ieškovų teisę į religiją (EŽTK 9 straipsnis, Konstitucijos 26 straipsnis), bet ir teisę į privatų ir šeimos gyvenimą (EŽTK 8 straipsnis, Konstitucijos 22 straipsnis) (žr. apeliacinio skundo A2.3. dalį). A2.4 Byloje nėra nustatyta jokių aplinkybių, kurios galėtų pagrįsti išimtis dėl LR konstitucijoje ar EŽTK numatytų žmogaus teisių taikymo 93. LR Konstitucijos 26 straipsnyje bei EŽTK 9 straipsnio 2 punkte yra numatytos išimtys, kada ir kokioms išimtinėms sąlygoms esant valstybės turėtų teisę riboti asmenų teisę į religiją. 94. LR Konstitucijos 26 straipsnyje nurodoma: „Žmogaus laisvė išpažinti ir skleisti religiją arba tikėjimą negali būti apribota kitaip, kaip tik įstatymu ir tik tada, kai būtina garantuoti visuomenės 17 Žr. <https://pace.coe.int/en/files/18723/html>. 18 Europos Žmogaus Teisių Teismo didžiosios kolegijos 2015 m. birželio 16 d. sprendimas byloje Sargsyan v. Azerbaidžanas, peticijos Nr. 40167/06. 23 saugumą, viešąją tvarką, žmonių sveikatą ir dorovę, taip pat kitas asmens pagrindines teises ir laisves.“ 95. EŽTK 9 straipsnio 2 dalyje nurodoma: „Laisvė skelbti savo religiją ar tikėjimą gali būti apribojama tik tiek, kiek yra nustatęs įstatymas ir tik tada, kai tai būtina demokratinėje visuomenėje jos saugumo interesams, viešai tvarkai, žmonių sveikatai ar moralei arba kitų asmenų teisėms ir laisvėms apsaugoti“ (2 punktas). 96. Byloje jokių LR Konstitucijos ir EŽTK 9 straipsnio 2 dalyje numatytų išimčių taikyti nėra pagrindo. Remdamasis Energijos vartojimo audito išvada (toliau – Audito išvada) (b. t. III, p. 21), Atsakovas teigia, kad Rūmai gali sugriūti, taip tarsi siekdamas pagrįsti, kodėl Rekonstrukcija yra privaloma. Pirmosios instancijos teismas šiuo Atsakovo teiginiu nepagrįstai vadovaujasi Sprendime. Ieškovas nurodo, kad minėtoje Audito išvadoje toks apibendrinimas dėl Rūmų sugriuvimo ateityje nėra daromas. Aplinkybę dėl Rūmų griūties paprasčiausiai sukūrė pats Atsakovas ir taip suklaidino teismą. Pažymėtina, kad Audito išvadoje yra pasisakoma išimtinai apie energijos vartojimą Rūmuose bei inžinerinių tinklų, susijusių su energijos vartojimu, būklę. Atsakovas, teigdamas, jog Rūmai gali sugriūti, turi tai įrodyti, remiantis CPK 178 straipsnyje nurodytomis taisyklėmis. Audito išvadoje nurodomi apibendrinimai su Rūmų pastato, kaip tokio, būkle bei tikimybe, jog jis ateityje gali sugriūti, nėra susijusi – „Įvertinus pastato energijos ir šalto vandens sąnaudų vartojimo dinamiką, išorinių atitvarų šiluminės savybės ir būklę, atsižvelgus į vidutinę patalpų oro temperatūrą šildymo sezono metu, bei kitus veiksnius turinčius įtaką pastato energijos sąnaudoms, pasiūlyta diegti kompleksines energijos taupymo priemones (jų paketus), kurios duotų maksimalų energijos taupymo efektą bei kartu padėtų spręsti pastato būklės gerinimo klausimus

bei geriausiai atitiktų norminius reikalavimus“. 97. Apibendrinamas visa tai, kas nurodyta, leškovas teigia, kad Atsakovas niekaip Byloje neįrodė leškovų religijos laisvės ribojimo būtinumo, remiantis Lietuvos Respublikos Konstitucijos 26 straipsniu ir Europos Žmogaus Teisių Konvencijos 9 straipsnio 2 dalimi. Todėl toliau šioje Byloje reikšminga analizuoti tik leškovų teisės į religiją pažeidimą. A.2.5 Žmogaus teisių pažeidimų laipsnį itin sustiprina tai, kad ieškovai yra kapinėse palaidotų asmenų palikuonys 98. Ieškovas gimė 1977 m. sausio 16 d. Izraelyje ir yra šios valstybės pilietis, kurioje šiuo metu ir gyvena. Nepaisant to, kad leškovas šiuo metu negyvena Lietuvoje, jis turi daug protėvių ir giminių, kurie palaidoti Pagrindinių kapinių teritorijoje ir jų Apsaugos zonoje, veikiausiai iš visų keturių sovietinio laikotarpio Rūmų pusių. Taigi, leškovo turimais duomenimis, jo protėvių palaikai yra ne tik Pagrindinių kapinių teritorijoje, tačiau ir po Rūmų pastatu. 99. Vienas įrodymų, kad leškovo (ir kitų leškovų) protėvių palaikai yra išlikę po Rūmų pastatu, yra Joseph Gedaliah Klausner¹⁹ knyga 20 ir joje esantys istoriniai duomenys (toliau – Klausner knyga). Joseph Gedaliah Klausner – Lietuvos žydų kilmės istorikas, politikas, kandidatas į prezidentus pirmuosiuose Izraelio prezidento rinkimuose, Hebrajų enciklopedijos redaktorius. Klausner knygoje yra pateikiamas senųjų Kapinių bei jose palaidotų asmenų duomenys (kiekvienam kapui yra priskirtas skaičius, identifikuojama, kieno tas kapas yra, bei jis pažymimas bendrame vietovės plane). Klausner knygoje yra pažymėti ir leškovų giminaičiai. UAB „A. Imbraso studija“ yra parengtas planas, kuriame Klausner knygoje pateiktas kapų planas (b. t. II, p. 125) yra perkeltas į dabartinės teritorijos žemėlapij (toliau – Teritorijų palyginimo planas) (b. t. IX, p. 45). Klausner knygoje nurodytų kapų (ir leškovų protėvių) dalis 19 Apie Joseph Gedaliah Klausner žr.: https://en.wikipedia.org/wiki/Joseph_Klausner. 20 Kloizner I. Korot beit-he-almin ha-jashan be-Vilna (Dzieje starego cmentarza żydowskiego w Wilnie). – Wilna: Kleckin, 1935 (liet. Israel Klausner, Vilniaus žydų senųjų kapinių istorija, (Vilnius, 1935)). 24 Teritorijų palyginimo plane pažymėta žymenimi „“. Iš Teritorijų palyginimo plano akivaizdu, kad leškovų protėviai buvo palaidoti tiesiai po Rūmais: 100. Atsižvelgiant į istorines aplinkybes ir holokaustą (nužudyti buvo 99% Vilniaus žydų) nepavyko išsaugoti daugelio archyvinų dokumentų. Tačiau iš oficialių turimų duomenų, kuriuos leškovai yra pateikę į Bylą (b. t. II, p. 125; b. t. IX, p. 71), aišku, kad Kapinių teritorijoje yra palaidoti: R. Abraham, Vilniaus Gaono sūnus (kapas Nr. 149, įrašytas ir pažymėtas žemėlapyje Klausner knygoje ir K. Vilner, Gaono žmona (kapas Nr. 37, įrašytas ir pažymėtas žemėlapyje Klausner knygoje) ir kiti. K. Vilner buvo visos Pines šeimos pramotė (toliau – Promotė). 101. Pažymėtina, kad nėra jokių duomenų, jog leškovų tiesioginiai protėviai R. Abraham, Vilniaus Gaono sūnus, ir K. Vilner, Gaono žmona, būtų perlaidoti kartu su Vilniaus Gaono ir jo artimųjų palaikais. Atitinkamai įrašai Klausner knygoje apie šių leškovo protėvių palaidojimą toje vietoje, kuri šiandien atitinka adresą Vilniaus m. sav., Vilnius, Rinktinės g. 1, yra tikri ir neginčijami. 102. Kadangi dėl istorinių aplinkybių leškovui (ir kitiems leškovams) sudėtinga pateikti į Bylą savo giminytės medį pagrindžiančius dokumentus, tai tiek, kiek nėra išlikusių oficialių civilinės būklės aktų (dalį dokumentų į Bylą leškovas (ir kiti leškovai) yra pateikę (b. t. IX, p. 71), Byloje giminytė su Promote ir kitais Kapinėse palaidotais protėviais buvo įrodinėjama ir kitais leistinais būdais/įrodymais. Į Bylą buvo teikiamos genealogiją patvirtinančios knygos arba jų ištraukos: Minėtoji Klausner knyga; 25 Chaim Freedman knyga „The Descendants of the Vilna Gaon and His Family“ (liet. „Vilniaus Gaono ir jo šeimos palikuonys“²¹); Neil Rosenstein knyga „The Gaon of Vilna and his Cousinhood“ (liet. „Vilniaus Gaonas ir jo pusbrolytė“²²). 103. Taip pat į Bylą buvo teikiami liudytojų – ekspertų liudijimai (b. t. IX, p. 71), kurie, kaip nurodo ir pats pirmosios instancijos teismas, rėmėsi „reikšmingais šaltiniais“ – be kita ko, aukščiau išvardintomis knygomis. Byloje yra ir pačių leškovų paaiškinimai dėl jų giminytės ryšių su Kapinėse palaidotais asmenimis (b. t. VII, p. 9). 104. Vienas tokių liudytojų Byloje patvirtinto, kad leškovas yra tiesioginis E. Kramer, Vilniaus Gaono, bei jo šeimos, kuri palaidota Kapinėse, palikuonis. O būtent vienas

žymiausių žydų geneologų bei tyrėjų paliudijo, kad: (i) „Atitinkamai, šia priesaika patvirtinu, kad ieškovai YOSEF YIZHAK PINES ir BORUCH PINES yra tiesioginiai ELIJAH KRAMER, VILNIAUS GAONO bei jo šeimos, kuri palaidota Vilniaus Šnipiškių kapinėse, palikuonys. (ii) Šio pareiškimo tikslais ieškovų genealoginė linija atsekta iki MOSHE KRAMER, kuris mirė 1687 metais, ir yra palaidotas kape Nr. 10 (kaip nurodoma ir registruojama Klausnerio knygoje su antkapių registro kopija, pridedamoje kaip Priedas E; pažymėta hebrajų kalba; „Antkapių registras“, puslapis prie 10 skaičiaus, Moshe, David Kramer sūnus). (iii) Žemėlapis – tai tas pats žemėlapis (žr. Priedą D), kuris buvo naudojamas sutartyje tarp Lietuvos Respublikos Vyriausybės, Turto banko ir dalyvaujančių šalių konferencijų centro pasiūlyme (žr. Priedą R). (iv) Patvirtinant mano teiginius, ieškovų Yosef Yitzhak Pines ir Baruch Pines genealoginiai medžiai iki MOSHE KRAMER (mirusio 1687 m.), pridedami kaip Priedai I ir O. Nuorodos į kapų numerius buvo reikšmingos, ir su velionių vardais sutampantys kapų numeriai nurodyti toliau, nes jie yra originaliame kapinių registre, Klausnerio knygoje (žr. Priedą E). (v) Moshe Kramer turėjo sūnų ELIJAH CHASID KRAMER, kuris mirė 1710 m. (vi) Elijah Chasid Kramer palaidotas kape Nr. 13, kaip patvirtinama, registruojama ir žymima žemėlapyje Klausnerio knygoje (žr. Priedą E). Jo vardas yra prie skaičiaus 13 hebrajų kalba, ir nurodoma „Elijah, Moshe Kramer sūnus“. (vii) Elijah Chasid Kramer turėjo sūnų ISAACAR DOV BER IŠ VILNIAUS. Jis mirė 1797 m. ir yra palaidotas Šnipiškėse, kape, pažymėtame 25 numeriu, kaip registruojama. (viii) Isaacar Dov Ber iš Vilniaus turėjo sūnų SOLOMON ZALMAN KRAMER (kuris mirė 1758 metais ir yra palaidotas Šnipiškėse, kape Nr. 20). Solomon Zalmen Kramer vedė Treiną. Treina palaidota Šnipiškėse, kape Nr. 32, kaip registruojama, žymima žemėlapyje ir patvirtinta Klausnerio knygoje. 21 Freedman, Ch. Eliyahu's Branches: The Descendants of the Vilna Gaon (Of Blessed and Saintly Memory) and His Family, 1997 (liet. „Vilniaus Gaono ir jo šeimos palikuonys“) 22 Rosenstein, R. The Gaon of Vilna and his Cousinhood Hardcover – October 1, 1997 (liet. „Vilniaus Gaonas ir jo pusbrolystė“). 26 (ix) ELIJAH KRAMER (VILNIAUS GAONAS) (mirė 1797 m.) buvo Solomon Zalmen Kramer sūnus, ir buvo palaidotas Šnipiškėse, kape Nr. 25, kaip registruojama ir žymima žemėlapyje Klausnerio knygoje, vėliau perkeltas į Sudervės kapines. (a) Elijah Kramer turėjo sūnų AVRAHAM VILNER (mirė apie 1808), kuris buvo palaidotas Šnipiškėse, kape Nr. 149, kaip žymima žemėlapyje ir registruojama Klausnerio knygoje (pridedama kaip Priedas). (b) Avraham Vilna turėjo dukrą KHANA VILNER (gimė apie 1783 m.), kuri ištekėjo už Refael Sharlot. Khana Vilna turėjo dukrą MINDA SHARLOT (gimė apie 1802 m.), kuri ištekėjo už Avraham Yaakov Landau. (c) Minda Sharlot turėjo dukrą KHIENA LANDAU (gimė apie 1825 m.), kuri ištekėjo už Simkha Ettinger. (d) Khiena Landau turėjo dukrą HENIE ETTINGER (mirė 1940 m.), kuri ištekėjo už Dov Ber Pines. (e) Henie Ettinger turėjo sūnų AVRAHAM PINES (mirė 1959), kuris buvo vedęs Sarah Zeldovitch. (f) Avraham Pines turėjo sūnų MEIR YOSEF PINES (gimė apie 1906), kuris buvo vedęs Feia Golovainchik. (g) Meir Yosef Pines turėjo sūnų KHAIM SHLOMO PINES (kuris, kaip man nurodyta, irgi yra ieškovas šiuose procesuose), vedusį Ruth Reem. (x) Khaim Shlomo Pines turi du sūnūs YOSEF YIZHAK PINES ir BORUCH PINES (gimęs 1990-08-22), kurie yra ieškovai šiame procese. (xi) Atitinkamai, atlikęs išsamius ieškovų genealogijos tyrimus, kaip genealogijos ekspertas, patvirtinu, kad ieškovų protėviai, kaip nurodyta mano pareiškime, yra palaidoti Senosiose žydų kapinėse Piromonte, Vilniaus Šnipiškių mikrorajone. (xii) Vadovaujantis 2020 metų spalio 6 d. Garbingo teismo sprendimu, kuriuo reikalaujama patvirtinti, kad ieškovai atitinka genealoginėse schemose nurodytus palikuonis, atitinkamai pridedu prašomus pateikti gimimo liudijimus, asmens dokumentus ir mirties liudijimus. (xiii) Vadovaujantis 2020 metų spalio 6 d. Garbingo teismo sprendimu, kuriuo reikalaujama patvirtinti, kad ieškovai atitinka genealoginėse schemose nurodytus palikuonis, atitinkamai pridedu prašomus pateikti gimimo liudijimus, asmens dokumentus ir mirties liudijimus. (a) S PRIEDE pateikiami AVRAHAM PINES, gimusio 1878 metais ir mirusio 1959 metų rugpjūčio mėn. Izraelio valstybės išduoti asmens dokumentas

ir mirties liudijimas. Pažymėjimai akivaizdžiai patvirtina Avraham Pines Pines šeimos medyje nurodytą giminystės ryšį su DOV PINES. (b) T PRIEDE, pateikta SARAH PINES antkapio nuotrauka su vertimu. Kaip rašoma antkapyje, Sarah Pines buvo Rabbi Baruch Zeldovitz dukra ir AVRAHAM PINES našlė. Tai taip pat yra nrodyta ir dėl aiškumo pažymėta Pines šeimos medyje. (c) U PRIEDE pateikiami MEIR PINES gimimo ir mirties liudijimai įrodantys, kad jis iš tiesų yra Avraham ir Sarah Pines sūnus. 27 (d) V PRIEDE pateikiami atitinkami Izraelio valstybės išduoti pažymėjimai, įrodantys, kad SHLOME PINES yra Meir ir Feia Pines sūnus. Tai yra tas pats 3 punkte aukščiau paminėtas Meir Pines, kurio asmens kodas yra ID 0 0083347 5. (e) W PRIEDE pateikiami dokumentai, patvirtinantys, kad ieškovai YOSEF YIZHAK (asmens kodas 0 3364468 3) ir BARUCH PINES (asmens kodas 2 0404221 2) yra Shloime ir Ruth Pines sūnūs, taip pat atitinkamame priede pateikiami Izraelio valstybės jiems išduoti pažymėjimai. (xiv) Remdamasis čia pridėtais dokumentais, kaip Genealogijos ekspertas, aš patvirtinu, kad ieškovai YOSEF YIZHAK (asmens kodas 0 3364468 3) ir BARUCH PINES (asmens kodas 2 0404221 2) neabejotinai yra Vilniaus Gaono Vilniaus Šnipiškių kapinėse palaidoti palikuonys.“ 105. Taigi genealogijos ekspertas, remdamasis savo paties parašyta knyga, Klausner knyga, kitais istoriniais šaltiniais bei išlikusiais civilinės būklės aktais, patvirtino, kad Rūmų teritorijoje iš tiesų buvo palaidoti ieškovo artimieji. Liudijimuose yra pridėti visi citatoje nurodomi priedai. 106. Ir nors šiame apeliaciniame skunde yra teikiami paaiškinimai būtent dėl ieškovo genealogijos, bet įrodymai dėl kitų ieškovų giminystės ryšių su Kapinėse palaidotais giminaičiais Byloje taip pat yra (b. t. VII, p. 9; b. t. IX, p. 71). Teismo prašoma žiūrėti apeliacinio skundo D dalį, kurioje nurodoma, kad visi ieškovų į Bylą teikti įrodymai dėl giminystės ryšio su Kapinėse palaidotais asmenimis buvo absoliučiai netirti. 107. Antra, ieškovas yra įsitikinęs, kad visos aukščiau išvardintos giminystės ryšiai pagrįsti naudotos Byloje įrodinėjimo priemonės yra leistinos CPK prasme. 108. Lietuvos Respublikos valstybės institucijos, nustatydamos Kapinių vietą bei Vilniaus miestui ir visai Lietuvai bei žydų tautai ypatingai svarbaus asmens Vilniaus Gaono kapo egzistavimą remiasi ne civilinės būklės įrašais ar ypatingosios teisenos tvarka nustatytais faktinėmis aplinkybėmis, bet būtent Klausner knyga. Konkrečiai LR Kultūros ministro patvirtiname Specialiajame plane Klausner knyga pripažįstama kaip oficialus šaltinis kapams Kapinėse identifikuoti – „Šių kapinių ribos pažymėtos šiuo metu žinomuose 1952 m. (VAA F.1036 A. II, b.157, 1.161 (rusų kalba)), 1938 m. (spausdintas (lenkų k.)), 1935 m. (skelbtas I. Klausnerio minėtoje knygoje (hebrajų kalba))“ (Specialiojo plano 2.2 punktas). Todėl ieškovas nemato jokių kliūčių, kodėl šia Klausner knyga teismas galėjo atsisakyti vadovautis. Taip pat ieškovas nemato jokio pagrindo, kodėl Pirmosios instancijos teismas galėjo atsisakyti vadovautis ir liudytojų rašytiniais parodymais Byloje, kadangi jie taip pat liudijimuose rėmėsi šio žymaus mokslininko knyga. 109. Be to, iš įvairių teisės aktų nuostatų bei teismų praktikos ieškovas mato, kad giminystės ryšiai gali būti įrodinėjami ir kitomis, nei Sprendime nurodoma, priemonėmis: (i) 2016 m. lapkričio 9 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimo „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. rugpjūčio 19 d. nutarimo Nr. 1004 „Dėl vienkartinų kompensacijų asmenims, sužalotiems atliekant būtinąją karinę tarnybą sovietinėje armijoje, ir šioje armijoje žuvusių šeimoms išmokėjimo tvarkos aprašo patvirtinimo“ pakeitimo“ 4.2 punkte nurodoma, kad „giminystės ryšį su žuvusiuoju ar mirusiuoju patvirtinantys dokumentai – santuokos, gimimo liudijimai arba kiti giminystės ryšį patvirtinantys dokumentai (toliau – giminystės ryšį patvirtinantys dokumentai) ar jų kopijos“. (ii) Taip pat ir Laidojimo įstatymo V skyriuje („Kapaviečių (kapų) identifikavimas“), o būtent – 31 straipsnyje, yra nurodoma, kad asmenys, norintys identifikuoti kapinėse artimųjų 28 giminaičių, sutuoktinio/sutuoktinės kapą ir tapatybę jame palaidotų asmenų, kurių palaidojimo vietą žyminčių kapo paminklų, užrašų ant paminklų ar duomenų apie kapavietę (kapą) žurnale neišliko, turi: pateikti rašytinį prašymą savivaldybei, kurios teritorijoje yra kapinės (31.1 punktas); prašyme nurodyti giminystės ryšius ir jiems žinomas aplinkybes, dėl kurių

neiškilo duomenų apie kapavietę (kapą) (31.2 punktą); pateikti visus turimus duomenis apie kapavietę (kapą) ir joje (jame) palaidotus asmenis. Prie prašymo pridedami turimi dokumentai (išrašai iš bažnytinių registravimo knygų, mirties faktą liudijantys dokumentai, nuotraukos ir kita), patvirtinantys pateiktus duomenis (31.3 punktą). (iii) Teismų praktikoje, kalbant apie pagrindą tėvystei nustatyti, taigi – ir giminystės ryšii, yra akcentuojama CK 3.148 straipsnio 1 dalies nurodyta, kurioje nurodoma, kad pagrindas tėvystei nustatyti yra ne tik moksliniai įrodymai (ekspertizių įrodyti giminystės ryšį išvados), bet ir kitos CPK numatytos įrodymų priemonės, todėl teismas, siekdamas padaryti teisingą ir pagrįstą išvadą apie tėvystės egzistavimą, gali remtis ne tik DNR ekspertizės išvada, bet ir šalių, trečiųjų asmenų paaiškinimais, liudytojų parodymais, rašytiniais, daiktiniais ir kitais įrodymais (CPK 177 straipsnio 2–3 dalys) (Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2016 m. vasario 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-967-467/2016). 110. Taigi ieškovas nesutinka su Pirmosios instancijos teismo teiginiu, kad neva tai giminystės ryšiai galėtų Byloje būti nustatyti tik remiantis „civilinės būklės įrašais“ ar atskirai nustačius tokias aplinkybes teisme. Kasacinis teismas yra pažymėjęs, kad, vertinant įrodymus, teismas, sprenddamas apie visų byloje surinktų faktinių duomenų tikrumą, sąsajumą, lestinumą, tarpusavio ryšį, pakankamumą įrodinėjamo dalyko faktams konstatuoti turėtų vadovautis ir logikos dėsniais (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005 m. lapkričio 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr.3K-3-601/2005). Visuotinai yra žinoma tragiška žydų tautos istorija, akivaizdžiai rodanti, jog ieškovai dėl istorinių priežasčių neturi objektyvių galimybių pagrįsti savo giminystės ryšius su Kapinėse palaidotais savo protėviais tik Atsakovo nurodytu būdu, t. y. civilinės būklės aktų įrašais ir/ar jų pagrindu išduotais gimimo liudijimais. Taip pat šiuo atveju reikėtų atsižvelgti ir į tai, kad nagrinėjamas kelių šimtmečių laikotarpis, taigi būtų nesąžininga ir neprotinga reikalauti iš ieškovų giminystės ryšius grysti būtent tik civilinės būklės aktų įrašais. 111. Remiantis šiais išaiškinimais tiek Klausner knyga, tiek kitos kompetentingų asmenų sudarytos knygos bei jų ištraukos, esančios Byloje, tiek ekspertų liudijimai, pačių ieškovų paaiškinimai Byloje, tiek architekto žemėlapis – Teritorijų palyginimo aktas – yra pakankami ir tinkami, įrodinėjant giminystės ryšį. 112. Pagaliau, trečia, net jeigu Teismas nuspręstų, kad nėra pakankamai įrodymų Byloje daryti išvada dėl to, jog Rūmų teritorijoje ir po jais yra likusių ieškovo protėvių palaiškų (nors su tokia teismo išvada ieškovas visiškai nesutiktų), ieškovas vis tiek turi suinteresuotumą reikšti prevencinį ieškinį (Patikslintą ieškinį). Pagrindinių kapinių teritorija ir jų Apsaugos zona, su jose esančiais kapais, iš esmės yra ypač svarbūs ieškovui, kaip išpažįstančiam judaizmą, asmeniui (plačiau pasisakoma šio apeliacinio skundo [x] punkte). Šiame kontekste paminėtina tai, kad ne be reikalo penkiolika metų Lietuvoje yra gajus projektas „Misija Sibiras“, kurio metu būdavo organizuojamos ekspedicijos į lietuvių tremties ir kalinimo vietas. Tokių ekspedicijų metu buvo tvarkomos apleistos kapinės, statomi atminimo simboliai žuvusiems lietuviams atminti. Niekur viešoje erdvėje nėra skelbiama, kad į tokias „Misija Sibiras“ ekspedicijas būtų galėję vykti tik asmenys, išimtinai susiję giminystės ryšiais su žuvusiais Sibire lietuviais, kurių kapai būdavo išvykus tvarkomi. 29 A.2.6 Atsakovo bendradarbiavimas su Komitetu ir Lietuvos žydų bendruomene niekaip neužtikrina ieškovų teisės į religiją ir į privatų gyvenimą 113. Pirmosios instancijos teismas skyrė net šešis paragrafus Sprendime (žr. 76-81 Sprendimo paragrafus) pagrindimui, kodėl Atsakovo bendradarbiavimas su Komitetu bei Lietuvos žydų bendruomene derinant Rekonstrukciją užtikrins ieškovų interesus. Į Bylą yra pateikti 2009 m. susitikimo protokolas bei 2019 m. susitikimo protokolas. Šiuose protokoluose yra aptartos Rekonstrukcijos sąlygos. Tačiau teismas Byloje neatkreipė dėmesio į problemas dėl šių neva tai žydus atstovaujančių organizacijų kompetencijos, tinkamumo atstovauti ieškovus. Be to, nepasitikėjimą turėjo kelti ir 2009 m. susitikimo bei 2019 m. susitikimo protokolų apipavidalinimas, ne viso teksto pateikimas į Bylą. Pirmosios instancijos teismas 2009 m. susitikimo protokolą apskritai Sprendime

įvardija kaip „2009 m. susitikimą“, tačiau jokių susitikimų tarp Atsakovo, Komiteto ir Lietuvos žydų bendruomenės, kaip tokių, Byloje apskritai pateikta nėra. 114. Negalima sutikti su Pirmosios instancijos teismo nurodytu vertinimu, kad Rekonstrukcijos metu nebus pažeista leškovų teisė į religiją, kadangi Atsakovų nurodomi Rekonstrukcijos derinimo veiksmai yra sudaryti su leškovų niekaip neturinčiomis teisės atstovauti institucijomis bei yra fiktyvūs, atskleidžiantys interesų konfliktą. 115. Pirma, nei Komitetas, nei Lietuvos žydų bendruomenė neturi teisės atstovauti leškovams. 116. Komitetas atstovauti leškovų interesams neturi jokios teisės dėl savo dviprasmiško statuso kitose žydų organizacijose. Iš esmės visa pasaulinė žydų bendruomenė liko sukrėsta ir šokiruota, sužinojusi, kad dėl Rekonstrukcijos tariamasi būtent su Komitetu bei apie Komiteto sprendimus pritarti pramoginio pastato statyboms, žemės kasimo darbams Kapinių teritorijoje: (i) Bnei Brak rabinų teismas 2020 m. liepos 12 d. uždraudė Komitetui atstovauti Europos žydų interesams santykiuose su Lietuvos Respublikos Vyriausybe dėl Rūmų Rekonstrukcijos (b. t. VIII, p. 199) – „2020 m. liepos 12 d. rabino Nissim Korrelitz Rabinų teismas Bene Berake išleido draudimą, stabdantį Vilniaus kongresų centro statybos ar rekonstrukcijos darbus, nes tai yra kapinių išniekinimas. Atitinkamas įsakymas pridedamas kaip B priedas, kartu su versija anglų kalba, pažymėta kaip A priedas“; „Kadangi esate Vilniaus kongresų centro projekto šalis, jūsų dalyvavimas projekte yra rimtas minėto įsakymo, kurio data – 2020 m. liepos 12 d., pažeidimas“. (ii) Europos rabinų konferencija, vienijanti apie 700 rabinų penkiasdešimtyje Europos valstybių, taip pat konstatavo, jog Komitetas neturi jokių įgaliojimų atstovauti Europos žydų interesams santykiuose su Lietuvos Respublikos Vyriausybe dėl Rūmų Rekonstrukcijos (b. t. IX, p. 71) – „Europos žydų kapinių išsaugojimo komitetas (CPJCE) negali, neduok Dieve, suteikti leidimo toliau niekinti kapines jas kasant, tyrinėjant ir plėtojant – nei pačiose kapinėse, nei šalia jų. Europos rabinų konferencijos vardu noriu paaiškinti, kad CPJCE prarado kompetenciją palaikyti ryšį su Lietuvos vyriausybe dėl šio gyvybiškai svarbaus reikalo, nes neatsakė į šaukimą atvykti į Rabinų teismą, todėl jie daugiau nebeatstovauja Europos žydų. Taip pat noriu aiškiai pabrėžti, kad Europos rabinų konferencija nebepalaiko formalių ryšių su šia grupe. Todėl skatiname Lietuvos vyriausybę nutraukti bendravimą su CPJCE, o toliau palaikyti ryšius su Europos rabinų konferencija bei kitomis svarbiausiomis žydų organizacijomis dėl klausimų, susijusių su Europos žydais“. 117. Byloje yra aibė ir kitų įrodymų, kad – priešingai pozicionuojamai Atsakovo bei atitinkamai Komiteto Kapinių apsaugai – didelė dalis užsienio organizacijų, atskirų rabinų nepritaria Rekonstrukcijai ir yra įvairiu metu kreipęsi į įvairias Lietuvos Respublikos institucijas šiuo klausimu, taip parodydami savo susirūpinimą tiek Atsakovo, tiek Komiteto veiksmais: 30 (i) Rabinas Moshe Hauser, ortodoksų sąjungos vykdomasis prezidentas, 2020 m. rugsėjo 8 d. yra kreipęsis į Lietuvos Respublikos prezidentą Gitaną Nausėdą (b. t. IX, p. 71) – „rašau norėdamas išreikšti mūsų prieštaravimą Nacionalinio kongreso centro projektui, kartu su planu pastatyti Susirinkimų centrą ir Koncertų salę ant istorinių senųjų žydų kapinių Šnipiškių rajone, Vilniuje. Senosiose žydų kapinėje palaidoti tūkstančių žydų gyventojų Vilniuje palaikai, o antkapių datos prasideda nuo 1487 m.“; „Planui prieštaravo ir jį apskundė viso pasaulio žydų lyderiai. Tai yra įžeidimas tarptautinei žydų bendruomenei ir mūsų istoriniam palikimui bei žmogiškojo orumo pažeidimas. Todėl jam prieštaravo ne tik žydų bendruomenė, bet ir Jungtinių valstijų kongreso nariai ir senatoriai.“; (ii) Nacionalinės asociacijos Chevra Kadisha (žydų laidotuvių bendruomenės) steigėjas/prezidentas 2020 m. rugsėjo 8 d. laišku yra kreipęsis į Lietuvos Respublikos prezidentą Gitaną Nausėdą (b. t. IX, p. 71) – „nėra abejonių dėl absoliučiai švento kapinių ir joje palaidotų palaikų pobūdžio. Ši idėja amžiais buvo žydų įstatymų ir išminties dalis ir kilo iš Toros, mūsų šventosios Biblijos. Žydai gerbia savo mirusiuosius ir besąlygiškai saugo jų kapus. Nekyla abejonių, kad ši šventa pareiga yra mūsų bendra atsakomybė ir individuali teisė bei tokia buvo per visą mūsų ilgą ir šlovingą, nors ir sunkią, istoriją“; „kreipiamės į Lietuvos vyriausybę ir Vilniaus miestą su didžiausiu prašymu rasti kitą vietą

projektams, kuriuos ketinate įgyvendinti Šnipiškių kapinėse. Net vieno kapo išniekinimas yra siaubingas įžeidimas visiems sąžiningiems žmonėms ir baisus jų žmogaus, religijos ir nuosavybės teisių pažeidimas.

“; (iii) Byloje taip pat yra JAV ir Kanados Centrinio rabinų kongreso 2020 m. rugsėjo 1 d. laiškas (b. t. IX, p. 71); (iv) Vyriausiasis Izraelio rabinas David Lau 2018 m. sausio 7 d. laiške Lietuvos Respublikos prezidentei Daliai Grybauskaitėi taip pat pasisako dėl Rekonstrukcijos žalos (b. t. IX, p. 71) – „Deja, žydų bendruomenės palikti palaikai nyksta; manau, kad šis palikimas turi būti saugomas, nes tai pasididžiavimo šaltinis tiek lietuviams, tiek žydams“; „pirmiau nurodytose kapinėse, kurios yra šalia Vilijos – Neries upės, rajone, vadinamame Šnipiškės, palaidoti dešimties tūkstančių žydų palaikai ir kūnai“; „neseniai mane informavo, kad buvo ketinama sunaikinti didelę sporto salę, kuri pastatyta ant kapinių, o tą vietą paversti į konferencijų centrą. Ši veikla stipriai pažeis kūnų palaikus, kurie yra šioje šventoje žemėje. Vadovaujantis žydų įstatymais, tai daryti draudžiama. Nemanau, kad yra koks nors žydų Toros elementas, suteikiantis galią nuspręsti, kad tai daryti leistina“; (v) Vyriausiasis Pietų Afrikos rabinas Warren Goldstein 2019 m. rugsėjo 23 d. laišku taip pat yra kreipęsis į Lietuvos Respublikos prezidentą Gitaną Nausėdą (b. t. IX, p. 71) – „rašau jums maldaudamas, kad persvarstytumėte ir atšauktumėte Nacionalinio Kongresų Centro projekto įgyvendinimą, kuriuo planuojama Konferencijų centro ir koncertų rūmų statyba ant istorinių senųjų žydų kapinių Vilniaus Šnipiškių rajone. Aš esu priblokštas, kad Lietuva apskritai svarsto išniekinti etnines kapines, kurios turi tokią svarbią istorinę reikšmę“; „iš tiesų, mes raginame pakeisti Kongresų centro projekto vietą. Manome, kad tikrai yra kitų tinkamų Konferencijų centro ir koncertų rūmų statybai vietų Vilniuje, kur šis projektas neišniekintų šių vieną iš keleto po holokausto išlikusių istorinę žydų vietą Vilniuje“; „2015 metais visi vadovaujančių perkeltų Lietuvos Talmudo akademijų Jungtinėse Valstijose ir Izraelyje dekanai surinko iš Lietuvos kilusius rabinus ir mokslininkus, kurie išleido draudimą bet kokiū būdu toliau niekinti senąsias žydų kapines Vilniuje. Jie nurodė, kad žydų įstatymas draudžia statyti bet kokius viešus pastatus virš žydų kapinių. Jie pareikalavo Lietuvos vyriausybės atstatyti senųjų žydų kapinių orumą į buvusią būseną“. 31 (vi) Taip pat Byloje yra ir šiame apeliaciniame skunde jau minėtas Europos rabinų konferencijos prezidento vyriausiojo rabino Pinchas Goldschmidt 2020 m. rugsėjo 29 d. laiškas (b. t. IX, p. 71). (vii) Ieškovo žiniomis, tokio pobūdžio laišakai dėl Rekonstrukcijos Lietuvos Respublikos prezidentui, institucijų vadovams rašomi nuolat, tai daroma ir šiuo metu. Tai tik rodo, kokios sudėtingumo ir masto yra ši Byla bei kokio svarbumo tai yra klausimas vien iš religinės pusės. Akcentuotina, kad susirūpinimą dėl Rekonstrukcijos kelia įvairūs rabinai, susijusios (religinės) organizacijos. 118. Atsakovas Byloje remiasi Rezoliucija (b. t. VIII, p. 147), kaip neva tai suteikiančia Komitetui teisę atstovauti visų žydų teises. Tačiau Ieškovas nurodo, kad Rezoliucijoje tokio absoliutaus pavedimo Komitetui nėra. Rezoliucijoje Komitetas, kaip galima organizacija bendradarbiavimui, nurodomas tik alternatyviai. O būtent: „9. Asamblėja rekomenduoja Europos Tarybos valstybėms narėms: 9.4. bendradarbiaujant su atitinkamomis vietos valdžios institucijomis ir suinteresuotomis žydų organizacijomis, tokiomis kaip Europos žydų kapinių išsaugojimo komitetas ir Pasaulio organizacija „Agudath Israel“, rengti iniciatyvas skirtas pagerinti žydų laidojimo vietų valdymą, priežiūrą, išsaugojimą ir atkūrimą“. Be to, kaip jau iš dalies minėta šiame apeliaciniame skunde bei bus dar kartą akcentuojama šiek tiek vėliau – Pirmosios instancijos teismas Sprendime yra pripažinęs, kad kompetentinga institucija Rekonstrukcijos derinimui iš tiesų būtų rabinų teismas (žr. Sprendimo 81 punktą). 119. Atitinkamai Lietuvos žydų bendruomenės dalyvavimo derybose dėl Rekonstrukcijos negalima suprasti, kadangi ši institucija paprasčiausiai nėra kompetentinga pasisakyti apie specializuotus religinius klausimus, nors ir yra vienijanti daugelį žydų organizacijų Lietuvoje. Šio apeliacinio skundo A2.2 dalyje yra atskleidžiama, kad Rekonstrukcija didžiausią pažeidimą daro būtent Ieškovų teisei į religiją. Todėl tik religinė bendruomenė galėtų atsverti tai, kad dėl Rekonstrukcijos nėra

tariamasi su realiais Pagrindinių kapinių teritorija bei jų Apsaugos zonoje palaidotų asmenų giminaičiais – ieškovais. Atitinkamai, ieškovų žiniomis, Lietuvos žydų bendruomenėje nėra Pagrindinių kapinių teritorijoje bei jų Apsaugos zonoje palaidotų asmenų palikuonių. 120. Kita vertus, apskritai ne visos žydų bendruomenės yra Lietuvos žydų bendruomenės narėmis. Pavyzdžiui, tokia yra Kauno žydų religinė bendruomenė, kuri yra pareiškusi Byloje visiškai priešingą Lietuvos žydų bendruomenei poziciją dėl Rekonstrukcijos: „Pažymime, kad Vilniaus koncertų ir sporto rūmai yra Vilniaus žydų Šnipiškių senųjų kapinių vietoje, t. y. žydų bendruomenei šventos vietos. Koncertinė, šventinė ir panašaus pobūdžiui veikla ant kapinių nėra suderinama žydų bendruomenės teise į religijos laisvę ir kultūrinėmis teisėmis“; „Atkreipiame Gerb. Teismo dėmesį, kad didžioji dalis pasaulio žydų bendruomenės narių nepalaiko šių Koncertų ir sporto rūmų rekonstrukcijos planų, o taip pat nepritaria tokiems darbams net esant Rabinų priežiūrai kaip tai yra numatyta 2009 m. susitikime. Europos žydų kapinių išsaugojimo komitetas neatstovauja visų pasaulio žydų interesų ir tėra Londone savarankiškai įsisteigusi organizacija“ (b. t. VII, p. 8). Taigi, Byloje akivaizdžiai matosi, kad vieningo sutarimo dėl Rekonstrukcijos nėra ir tam Lietuvos Respublikoje veikiančių, žydus vienijančių organizacijų. 91. Remiantis išdėstytu, Atsakovas turėjo teisę dėl Rekonstrukcijos tartis nebent su (i) oficialiomis bei žydų bendruomenei atstovaujančiomis įstaigomis – kokia nėra Komitetas, (ii) tik su tokiomis institucijomis ar organizacijomis, kurios būtų kompetentingos pasisakyti dėl žydų kapinių reikšmės, jų išsaugojimo būtinybės ir svarbos žydų religijos išpažinimui – kokia nėra nei Lietuvos žydų bendruomenė, nei Komitetas. Pirmosios instancijos teismas neatsižvelgė į tą faktą, kad Atsakovas į Bylą jokių įrodymų apie tokią Komiteto ar Lietuvos žydų bendruomenės kompetenciją nėra pateikęs. Lietuvos žydų bendruomenė bei Komitetas nėra tinkamos institucijos Rekonstrukcijos derinimui ir dėl kultūrinių, tradicinių vertybių gynimo aspektų (apie tai plačiau pasisakoma v.2.6 dalyje). 32 92. Antra, Atsakovo susitarimas bendradarbiauti su Komitetu rodo akivaizdų interesų konfliktą bei Komiteto šališkumą, kadangi Lietuvos valstybė, suinteresuota Rekonstrukcija, tiesiogiai moka Komitetui atlyginimą už suteiktas paslaugas. 93. Komitetas paslaugas teikia ne kaip nepriklausomas ir nešališkas ekspertas, o kaip atlygintinės sutarties/sandorio šalis. Remiantis į Bylą pateikta 2016 m. sausio 11 d. konsultavimo paslaugų teikimo, įgyvendinant Vilniaus kongresų centro projektą, sutartimi Nr. (2.24-23)-51-13 (b. t. III, p. 220), Komiteto vadovas Arieh Klein už suteiktas paslaugas – supildytą Geoaplinkos konsultanto ataskaitą – gavo net 16 000 EUR dydžio sumą. 94. Dar daugiau, Atsakovas pats kreipėsi į Lietuvos Respublikos Vyriausybę su prašymu patvirtinti Komitetą kaip atsakingą instituciją, su kuria bus derinama visa Rekonstrukcijos eiga. Tai, ieškovų supratimu, pats Atsakovas susirado Komitetą bendradarbiavimui bei sumokėjo jam, kad šis pateiktų (palankią Atsakovui) išvadą dėl Rekonstrukcijos galimybių. Taip pat – kad sudarytų (palankius) Atsakovui 2009 m. susitikimą ir 2019 m. susitikimą. Atitinkamai 2016 m. sausio 22 d. rašte Nr. SK4-795 (b. t. III, p. 123), adresuotame Lietuvos Respublikos Vyriausybei, (i) prašoma patvirtinti, kad Atsakovui, įgyvendinant Rekonstrukciją, pavesta bendradarbiauti išimtinai tik su Lietuvos žydų bendruomene bei Komitetu; (ii) prašoma patvirtinti, kad Rekonstrukcijos derinimo metu bus apmokamos tokios Komiteto išlaidos kaip kelionės, apgyvendinimo ir kitos išlaidos. Todėl Sprendimo aprašomojoje dalyje nurodoma aplinkybė, kad neva tai „Vyriausybės Nutarimu Projektą pavedus įgyvendinti Turto bankui, Ministras Pirmininkas Finansų ministerijai ir Turto bankui pavadė visus su Projekto įgyvendinimu susijusius klausimus derinti su Lietuvos žydų bendruomene, Europos žydų kapinių išsaugojimo komitetu bei jo paskirtaisiais atstovais ir apmokėti visas su tuo susijusias išlaidas“, yra paprasčiausiai netiksli. Tai ne Finansų ministerija „pavedė“, o Atsakovas „pasiprašė“ bendradarbiauti su Komitetu. 95. Toks beatodairiškas siekis Rekonstrukcijos darbus derinti išimtinai su Komitetu, kelia įtarimų ir dėl to, nes, bandant sužinoti, koku pagrindu, kokiais tikslais veikia Komitetas, tokios informacijos viešai rasti net nėra įmanoma. Komitetas neturi savo

savarankiško internetinio tinklapio (arba jis yra neveikiantis)²³, internete nėra skelbiami jo įstatai ar joks kitas veikalą identifikuojantis dokumentas. Taigi – valstybė sudarė sutartį su subjektu, kuris realiai plačiai visuomenei net negali būti žinomas. Leškovas daro prielaidą, kad Komitetas paprasčiausiai yra išimtinai komercine veikla užsiimantis subjektas. 96. Byloje nėra įrodymų ir apie tai, kad Atsakovas būtų kreipęsis į kokias nors kitas europines institucijas, žydų organizacijas dėl galimybės bendradarbiauti šiuo – Rekonstrukcijos priežiūros – klausimu. Atitinkamai nėra aišku, ar kokia nors kita organizacija nebūtų galėjusi „paslaugų“ suteikti už mažesnę kainą ar neatlygintinai. Galima daryti prielaidą, kad tokių kreipimųsi Byloje nėra, nes kitos europinės institucijos/organizacijos tokių nuolaidų, kokias padarė Komitetas, Rekonstrukcijos atžvilgiu darę nebūtų. 97. Taigi – kadangi Lietuvos žydų bendruomenė ir Komitetas yra netinkami subjektai Rekonstrukcijos derinimui, tai Sprendime pirmosios instancijos teismo nurodomi teiginiai, kad Leškovo interesai Rekonstrukcijos atžvilgiu yra užtikrinami dėl Atsakovo bendradarbiavimo su žydų bendruomenę atstovaujančiomis institucijomis, ypač – Komitetu, yra nepakankami. 98. Be to, Byloje niekaip nėra užsimenama apie tai, kas laukia tiek Pagrindinių kapinių teritorijos, tiek jų Apsaugos zonos ateityje, kai Rekonstrukcijos darbai bus atlikti. Leškovų interesų apsauga apsiriboja išimtinai kelerių metų laikotarpiu. Tikėtina, kad Rūmus gali reikėti taisyti, atlikti įvairius infrastruktūros darbus. Leškovas pažymi, kad Leškovų teisės bei interesai 23 Žr. <https://www.holocaustremembrance.com/directory/killing-sites-database/committee-preservation-jewish-cemeteries-europe>; <http://www.1000yearsofjewishheritage.com/>. 33 nenustos „galioti“ vien atlikus Rekonstrukciją. Taigi – tolimesnė Leškovų artimųjų palaikų, likusių Kapinėse, apsauga yra dar labiau miglota. Dėl šios priežasties ir yra reiškiamas šis prevencinis ieškinys. Žmonių palaikai bei kapai, kuriuose šie asmenys yra palaidoti, neturi „galiojimo“ laiko. Atitinkamai aplinkybė, kad tam tikru maksimaliai kelerių metų laikotarpiu Atsakovas neva tai žydų interesus užtikrins bendradarbiaudamas su tam tikru subjektu, ilgalaikėje perspektyvoje yra nepakankami veiksmai. 99. Vis dėlto, trečia, jeigu jau Atsakovas siekė suderinti Rekonstrukcijos sąlygas su kompetentinga, žydus atstovaujanti institucija, tai tokia institucija privalėjo būti rabinų teismas. Konkrečiu atveju – Bnei Brak rabinų teismas. Toks aiškinimas išplaukia iš paties Pirmos instancijos teismo Sprendimo. 100. Pirmosios instancijos teismas Sprendime akcentuoja, kad „pavyzdžiui, 1991 m. Vokietijoje Hamburge buvo kilęs klausimas dėl Ottensene buvusių sunaikintų žydų kapinių ir ant jų pastatyto prekybos centro rekonstravimo. Analogiškoje situacijoje, arbitru pakviestas Jeruzalės aškenazių ortodoksų vyriausiasis rabinas ir Didžiojo rabinų teismo teisėjas Itzhakas Koltzas priėmė sprendimą: jis uždraudė palaikų ekshumaciją, tačiau ekonominiiais tikslais buvo leista statybos plėtra; uždrausti bet kokie nauji kasinėjimo darbai, o visą procesą turėjo prižiūrėti vyriausiojo rabino I. Koltzo paskirtas nuolatinis prižiūrėtojas iš Izraelio“ (81 Sprendimo paragrafas). Pirmiausia, Leškovas negali sutikti su Pirmosios instancijos nuostata, kad situacijos Hamburgo byloje ir Byloje yra analogiškos. Sprendime minimoje Hamburgo byloje buvo sprendžiama apie veikiančią prekybos centrą. Tuo tarpu – Rūmai yra šiuo metu nenaudojami. Taigi jokios tęstinės veiklos klausimas Byloje nekyla. Dar svarbiau – Hamburge buvo „leista statybos plėtra“ ne bet kokios organizacijos ar pavienės grupės leidimu, o Didžiojo rabinų teismo teisėjo Itzhako Koltzo. Į Bylą rabinų teismo leidimo Atsakovas nėra pateikęs. Todėl – hierarchiškai vertinant – Byloje galėjo būti remiamasi, analogiškai Hamburgo bylai, Leškovo į Bylą pateiktu būtent Bnei Brak rabinų teismo sprendimu. Kaip minėta ir anksčiau, Komitetas neturi jokios teisės pasisakyti dėl visų Europos žydų (ypač religinių interesų) ar, dar blogiau, įtakingiausių rabinų vardu. Komitetas pagal kompetenciją nėra rabinų teismas. 101. Atsižvelgdamas į tai, kas išdėstyta anksčiau, Leškovas tik akcentuoja, kad Komiteto bei Lietuvos žydų bendruomenės dalyvavimas Rekonstrukcijos derinime neturi jokio pridėtinės vertės. A.3 Bet kokia Rūmų Rekonstrukcija ir ūkinės komercinės veiklos vykdymas pažeidžia tarptautinius ir

nacionalinius susitarimus dėl kultūros paveldo 102. Pirmą, dar 2002 m. spalio 15 d., Vilniuje, tarp JAV ir LR buvo pasiektas susitarimas „Dėl tam tikrų kultūros objektų apsaugos ir išsaugojimo“ (toliau – Susitarimas su JAV). 103. Šio Susitarimo su JAV 1 straipsnyje nurodoma, kad tiek LR, tiek JAV imsis atitinkamų veiksmų, kad apsaugotų ir išsaugotų visų nacionalinių, religinių ar etninių grupių, kurios gyvena ar gyvena jų teritorijoje, įskaitant per Antrąjį pasaulinį karą vykdyto genocido aukas, kultūros paveldą. Šiame Susitarime su JAV „kultūros paveldas“ – tai religinių apeigų vietos, istorinę vertę turinys objektai, paminklai, kapinės ir mirusiesiems pagerbti skirtos vietos bei su visu tuo susijusi archyvinė ir kitokia autentiška dokumentinė medžiaga. 104. Susitarimo su JAV 5 straipsnyje aiškiai nurodomi ir privalomi įpareigojimai, taikomi valstybei kultūros paveldo srityje: „Visi šie nurodyti kultūros paveldo objektai turi būti saugomi, išsaugoti ir pažymėti bet kurios iš Šalių galiojančiuose vidaus teisės aktuose numatytu būdu. Būtina užtikrinti visuomenei galimybę jais naudotis.“ 105. Taigi, valstybė turi įpareigojimą apsaugoti ir Kapines (žr. apeliacinio skundo A1 skyrių). 34 106. Vis dėlto, jeigu valstybės siektų daryti bet kokią poveikį kultūros vertybėms, tai Susitarimo su JAV 6 straipsnyje yra aiškiai nurodoma, kad tokie veiksmai privalo būti derinami su konkrečia institucija: „Šiuo Susitarimu yra įsteigiama Jungtinė kultūros paveldo komisija, kuri prižiūri kaip vykdoma veikla, susijusi su 2 ir 5 straipsniuose [aut. pastaba – be kita ko, susijusi su Kultūros vertybių registru ir jį įtrauktais objektais] nurodytais sąrašais ir vykdo kitas jai Šalių pavestas funkcijas.“ Byloje nėra įrodymų apie tai, kad Atsakovas Rekonstrukcijos darbus būtų derinęs su Jungtine kultūros paveldo komisija. 107. Antra, Tautinių mažumų apsaugos pagrindų konvencijos 5 straipsnyje atitinkamai nurodoma, kad „šalys įsipareigoja sudaryti sąlygas, būtinas, kad tautinėms mažumoms priklausantys asmenys galėtų puoselėti ir plėtoti savo kultūrą ir išsaugoti esmines savo savitumo dalis – religiją, kalbą, tradicijas ir kultūros paveldą; 8 str. įtvirtinta, jog šalys įsipareigoja pripažinti kiekvieno tautinei mažumai priklausančio asmens teisę išpažinti savo religiją, turėti įsitikinimus, steigti religines institucijas, organizacijas ir asociacijas“. 108. Trečia, Lietuvos Respublikos nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymo (toliau – Paveldo apsaugos įstatymas) 19 straipsnyje yra taip pat nurodomi draudimai atlikti judinimo darbus kultūros paveldo objekte: (i) „Viešajam pažinimui ir naudojimui saugomo objekto, kitokio objekto, esančio viešajam pažinimui ir naudojimui saugomame kompleksiniame objekte, vietovėje, valdytojas gali juo naudotis nekilnojamosios kultūros vertybės pase nurodytais būdais“ (2 dalies 1 punktas). (ii) „Viešajam pažinimui ir naudojimui saugomame objekte draudžiama: 1) naikinti ar kitaip žaloti saugomo objekto vertingąsias savybes; 2) naikinti ar žaloti saugomo objekto ženklavimui skirtas lentas, informacinius stendus“ (2 dalies 2 punktas). (iii) „Viešajam pažinimui ir naudojimui saugomoje nekilnojamojoje kultūros vertybėje draudžiami vertingąsias savybes naikinantys statybos darbai: kultūros paveldo objektą pritaikyti kitiems, negu nurodyta nekilnojamosios kultūros vertybės pase, naudojimo būdams; padidinti saugomų statinių naudojimo intensyvumą, pristatyti priestatus, papildomus aukštus, įrengti naujas mansardas, formuoti naują planinę struktūrą ir kitaip naikinti autentiškumo požymius“ (4 dalis). 109. Taip pat Paveldo apsaugos įstatymo 23 straipsnio 5 dalyje nurodoma, kad kultūros paveldo objektą draudžiama perkelti, išskyrus atvejus, kai jį reikia perkelti siekiant išsaugoti patį tą objektą išardant, pervežant ir vėl pastatant tinkamoje vietoje. Tokiu atveju turi būti imamas visų būtinų atsargos priemonių. Taigi atitinkamai 2019 m. susitikimo protokolo 4 punkte Atsakovo nurodoma išlyga, kad „siekiant išsaugoti ir pritaikyti kultūros paveldo statinio, buv. Vilniaus sporto ir koncertų rūmų, pastatą, vadovaujantis šio protokolo 2 punkto nuostatomis, Rekonstruojant įvažiavimą per Šnipiškių žydų kapinių zoną esanti asfalto danga gali būti nuimta“, yra tiesiogiai prieštaraujanti Paveldo apsaugos įstatymo 23 straipsnio 5 daliai. Ne Rūmai turėtų būti saugomi, o kultūros paveldo objektas – Kapinės. A.4 Tarptautinės teisės principai ir tarptautiniai įsipareigojimai dėl

žydų kapinių išsaugojimo 110. Eilė tarptautinių ir Europos Sąjungos institucijų, ir jų priimtų teisės aktų skatina/ragina valstybes imtis veiksmų, kad būtų užtikrintas žydų kapinių išsaugojimas. Tokių valstybės veiksmų tikslai: (i) išsaugoti turtingą Europos kultūrą ir istoriją; (ii) užtikrinti istorinės tiesos išsaugojimą (nagrinėjama atveju – atsižvelgti į žydų istorinius įvykius, inter alia holokaustą). 35 111. Rezoliucijos 24 tikslai: (i) paskatinti Europos Tarybos narius 25 priimti 2005 m. spalio 27 d. Europos Tarybos kultūros paveldo vertės visuomenei pagrindų konvenciją (toliau – Faro konvencija 26), kurios vienas iš tikslų yra apibrėžtas 1 straipsnio b, t. y. „Šios Konvencijos Šalys susitaria pripažinti individualią ir kolektyvinę atsakomybę už kultūros paveldą.“; (ii) priminti apie istorinį žydų bendruomenių indėlį kuriant socialinę, kultūrinę ir ekonominę Europos struktūrą ir pabrėžti žydų bendruomenių religinio, istorinio ir kultūrinio identiteto išsaugojimo svarbą (Rezoliucijos 1 paragrafas); (iii) priminti ir pabrėžti religijos ir religinės saviraiškos laisvės svarbą ir palaikyti teisę ilsėtis ramybėje, t. y. vienas iš EŽTK 8 straipsnio aiškinamas aspektas dėl teisės į privataus ir šeimos gyvenimo gerbimą. Tokiu būdu Parlamentinė Asamblėja laiko, kad yra pareiga ginti žmogaus orumą plačiąja prasme užtikrinant, kad mirusieji būtų palaidoti jų palaidojimo vietoje taip, kad tai atitiktų jų religiją (Rezoliucijos 2 paragrafas). 112. Rezoliucijos 3 paragrafe yra aiškiai įtvirtinta, kad „Žydų kapinės ir masinės kapavietės (toliau – „laidojimo vietos“) yra Europos kultūros paveldo dalis. Europos Tarybos kultūros paveldo vertės visuomenei pagrindų konvencija (CETS Nr. 199 „Faro konvencija“) nustato svarbą pagrindinių teisių apsaugos ir paveldo apsaugos ryšį ir patvirtina „bendrą Europos atsakomybę“ kultūros paveldo atžvilgiu, kuris apima ne tik išskirtinį, bet ir įprastą paveldą bei su juo susijusias vertybes.“ 113. 2012 m. gegužės 10 d. ataskaitoje (dokumento Nr. 12930) „Žydų kapinės“ (toliau – Ataskaita) 27 Europos Tarybos Kultūros, mokslo, švietimo ir žiniasklaidos komitetas šiame Pranešime pabrėžė, kad žydų kapinės yra svarbi Europos kultūros paveldo dalis ir yra svarbus žydų religijos elementas. Dėl tragiškos žydų tautos istorijos, šioms kapinėms kyla daugiau pavojaus nei kitoms religijoms, kurioms atstovaujama Europoje, todėl vyriausybės, žydų bendruomenių ir paveldo organizacijų nariai yra atsakingi už tinkamų bendradarbiavimo formų kūrimą, kad šios kapinės būtų apsaugotos. 114. Be to, Ataskaitos 2.2. skyriuje „Grėsmės žydų laidojimo vietoms“ yra nurodytos svarbiausios problemos, su kuriomis yra susiduriama Europoje, inter alia: „20. Senos kapinės dažnai tiesiog sunaikinamos, o jų žemė naudojama pelno tikslais. Neautorizuota plėtra kartu su skubotais ir blogai reguliuojamais pramonės pertvarkymais dar labiau paskatino piktnaudžiavimą, nes velionių palikuonys dabar yra toli, o likusios vietos bendruomenės yra mažos ir neturi reikiamų finansinių išteklių bei yra mažai domimasi šiomis senomis kapinėmis, kurios neteisingai laikomos neturinčiomis nieko bendra su kultūros paveldu. 21. Šių kapinių teisinis statusas gali pasirodyti sudėtingas, atsižvelgiant į įvairias teises situacijas, kuriose atsidūrė ir laidojimo vietos, ir žydų mažumos. Tačiau taip pat gali būti, kad po politinės sistemos pokyčių šis statusas tiesiog buvo ignoruojamas arba pamirštas.“. 24 <https://pace.coe.int/en/files/18723/html> 25 Lietuva yra 28-oji Europos Tarybos valstybė narė, prisijungusi 1993 m. gegužės 14 d., žr. <https://www.coe.int/web/portal/lithuania> 26 Atkreipiame dėmesį, kad nors Lietuva šiuo metu nėra Faro konvencijos dalyvė, tačiau 2018 m. balandžio 25 d. autentifikavo šios konvencijos vertimą į lietuvių kalbą ir žengia prisijungimo prie šios konvencijos keliu, t. y. 2017 m. Lietuvos Respublikos Seimas pritarė rezoliucijai „Dėl Lietuvos prisijungimo prie Kultūros paveldo vertės pagrindų visuomenei konvencijos“, plačiau žr. <https://vkpk.lt/naujienos/autentifikuotas-faro-konvencijos-vertimas-i-lietuviu-kalba/>. 27 <https://pace.coe.int/en/files/18710/html> 36 115. Taigi, iš šių tarptautinių teisės aktų matyti, kad Europos Tarybos valstybės narės ne tik yra skatinamos apsaugoti žydų kapines, bet ir turi tokią pareigą, kadangi tai yra svarbi Europos kultūros ir istorijos dalis. 116. Be minėtų tarptautinėje teisėje priimamų aktų, Europos Sąjungos institucijos, inter alia, Europos Komisija taip pat reguliariai imasi veiksmų

apsaugoti žydų kapines Europoje, t. y. nuo 2018 m. kasmet yra vykdomas projektas²⁸, kurio pagrindinis tikslas – apsaugoti žydų kapines Europos teritorijoje²⁹. 2020 m. kovo 4 d. Europos Komisija priėmė metinę darbo programą, skirtą įgyvendinti bandomuosius projektus ir parengiamuosius veiksmus švietimo, jaunimo, sporto ir kultūros srityse. Vienas iš tokių parengiamųjų veiksmy yra „Žydų kapinių Europoje išsaugojimas“,³⁰ kurio pagrindiniai tikslai: (i) vykdyti inovatyvią bandomąją veiklą, kad galėtų susijungti įvairūs suinteresuoti asmenys; (ii) sudaryti palankesnes sąlygas suinteresuotų asmenų, besidominčių žydų laidojimo vietų išsaugojimu, stipresniems sąveikos galimybėms; (iii) didinti žinomumą apie žydų kultūros paveldo ir Europos kultūrinės įvairovės svarbą per visą istoriją ir panaudoti žydų laidojimo vietas parodant šią įvairovę švietimo, pilietinio dalyvavimo, kultūros, kūrybos bei kultūrinio turizmo sektoriuose naudojamas priemones. 117. Atkreiptinas dėmesys, kad nuo 2018 m. Europos Komisijos priemonės, susijusios su žydų kapinių išsaugojimu yra skirtos tam tikroms Europos Sąjungos valstybėms narėms, įskaitant Lietuvą, todėl nekyla abejonių, kad šių Europos Sąjungos priimamų veiksmy ir sprendimų Lietuvos Respublika privalo laikytis ir juos tinkamai vykdyti. 118. Iš faktinių Bylos aplinkybių matyti, kad Lietuvos Respublikos institucijos (Turto bankas) aiškiai žino, kad: (i) Rūmai yra pastatyti teritorijoje, kurioje yra Vilniaus žydų Šnipiškių senosios kapinės; (ii) Rūmų rekonstrukcija ir ūkinė-komercinė veikla bus vykdoma būtent šiose Kapinėse, esant žmonių palaikams (iii) bei nesiima jokių/pakankamų veiksmy, kad ši teritorija būtų apsaugota. Tokie Lietuvos valstybės institucijų veiksmai (neveikimas) neatitinka tarptautinės ir Europos Sąjungos teisės principų dėl žydų kapinių išsaugojimo. B. Jeigu Rekonstrukcija bus vykdoma, tai egzistuoja realus pavojus neturtinei žalai ieškovų atžvilgiu kilti 119. Sprendime Pirmosios instancijos teismas nurodo, kad ieškovai neva tai neįrodė jiems galimos padaryti žalos realumo: „Ieškovai neįrodė ir jiems galimos padaryti žalos realumo. Ieškovai procesiniuose dokumentuose abstrakčiai nurodė, kad jiems gali būti padaryta žala, nes jie nenori, kad į Sporto rūmuose, juos rekonstravus, būtų organizuojami renginiai, nepatvirtina nei galimos žalos atsiradimo, nei jos realumo. Kaip jau minėta, galima suprasti ieškovų bendražmogišką susirūpinimą tinkamu jų tautybės asmenų palaidojimo vietų išsaugojimu, tačiau tokio susirūpinimo buvimas savaime nereiškia, kad ieškovams (kiekvienam jų) gresia žalos padarymo tikimybė. Taigi, byloje nepateikta jokių įrodymų, kad ieškovai gali patirti realiai žalą būtent dėl to, kad atsakovė ketina vykdyti pastato rekonstrukciją.“ (Sprendimo 83 paragrafas) 120. Pirma, konkrečiu atveju, kalbant apie žmogaus teisių pažeidimą, o būtent – teisės į religiją bei teisės į privatų gyvenimą pažeidimą (žr. apeliacinio skundo A2 skyrių), visuomet yra kalbama pirmiausia apie dvasinius išgyvenimus. Todėl ieškovų realios žalos įrodinėjimas Byloje yra per tai, kad konkretus religijos teisės ir (ar) teisės į privatų gyvenimą pažeidimas ir sukelia veiksnius, lemiančius žalą. 28 Žr. <https://ec.europa.eu/culture/calls/pilot-project-protecting-jewish-cemeteries-europe-full-mapping-process-research-and-monitoring-and-individual-costed-proposals-protection> ir <https://ec.europa.eu/culture/calls/protecting-jewish-cemeteries-europe> 29 Žr. <https://www.esjf-surveys.org> 30 Žr. <https://ec.europa.eu/culture/sites/default/files/2021-02/EAC-S16-2020%20guidelines%20call%20for%20proposalsAres1133001.pdf> 37 121. Remiantis CK 6.283 straipsnio 1 dalimi, jeigu fizinis asmuo suluošintas ar kitaip sužalota jo sveikata, tai už žalą atsakingas asmuo privalo nukentėjusiam asmeniui atlyginti visus šio patirtus nuostolius ir neturtinę žalą. 122. Pagal Europos Žmogaus Teisių Teismo suformuotą praktiką, neturtinė žala apima platų įvairių išgyvenimų spektrą. Pripažįstama, kad neturtinė žala apima traumas, nerimą ir neteisybės jausmą (1995 m. vasario 24 d. Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimas byloje McMichael vs. Jungtinė Karalystė Nr. 307-B); nepatogumus, nerimą ir sielvartą (1988 m. kovo 24 d. Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimas byloje Olsson v. Sweden, Nr. 10465/83); įžeidinėjimą, pažeminimą, įtampą (1994 m. gruodžio 9 d. Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimas byloje L. O. v. Ispanija Nr. 16798/90). 123. Atliekant Rekonstrukciją

bei Atsakovui vėliau Pagrindinių kapinių teritorijoje ir jų Apsaugos zonoje vykdant ūkinę komercinę veiklą neturtinė žala ieškovams kils per tai, kad (i) jie patirs nerimą, sielvartą bei neteisybės jausmą dėl Pagrindinių kapinių teritorijoje ir jų Apsaugos zonoje likusių artimųjų kapų panaikinimo (žr. apeliacinio skundo A2.5 dalį), (ii) tokiu būdu bus paminami religiniai ieškovų įsitikinimai (A2.2), (iii) ieškovai bus įžeisti, kadangi jų, kaip etninės grupės, kultūros paveldas – kapinės – bus išniekintos (žr. apeliacinio skundo A3 dalį). 124. Antra, šiuo prevenciniu ieškiniu ieškovai neįrodinėja realiai dėl Rekonstrukcijos bei dėl Atsakovo kitos ūkinės komercinės veiklos Pagrindinių kapinių teritorijoje ir Apsaugos zonoje galinčios kilti žalos dydžio, kadangi prevenciniu ieškiniu atlyginti tokią žalą nėra prašoma. Dėl šios priežasties ieškovai nemano, kad yra reikalinga į Bylą pateikti įrodymus apie Atsakovo neteisėtais veiksmais, susijusiais su Rekonstrukcija ir kita ūkine komercine veikla Pagrindinių kapinių teritorijoje ir Apsaugos zonoje, daromą žalą ieškovo sveikatai bei tokio sveikatos sutrikdymo laipsnį. Tuo labiau, kad praktikoje neturtinės žalos atlyginimo srityje visiško žalos atlyginimo principas objektyviai negali būti taikomas visa apimtimi (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2003 m. spalio 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-1000/2003). Taigi – iš esmės tokio pobūdžio bylose pareiškėjams gali būti ypač svarbu pats pažeidimo fakto konstatavimas kaip toks, o žalos atlyginimas gali būti tik antraeilis klausimas. 125. Tačiau neturtinės žalos atsiradimas ieškovų atžvilgiu yra realus, kadangi Byloje egzistuoja įrodymai apie tai, kad (i) yra priimtas 2015 m. nutarimas, (ii) šiuo 2015 m. nutarimu buvo nuspręsta, jog „paskirtasis vykdytojas Vilniaus kongresų centro projektą įgyvendina, siekdamas viešojo nuomos konkurso būdu pritraukti privačius partnerius, vykdančius kongresų, konferencijų ir kultūrinių renginių veiklą, su kuriais būtų sudaromos nuomos sutartys“ (3.2 punktas). Taigi Rekonstrukcija ateityje realiai bus vykdoma. C. Ieškovai yra suinteresuoti asmenys Byloje 126. Sprendime Pirmosios instancijos teismas nurodo, kad Byloje neva tai nėra objektyvių duomenų, jog Apsaugos zonos palaidoti asmenys yra kokiais nors giminystės ryšiais susiję su ieškovais: „Kaip teisingai nurodė atsakovės atstovai, giminystės ryšiai yra patvirtinami civilinės būklės įrašais. Suprantama, kad dėl istorinių aplinkybių didelė dalis civilinės būklės aktų įrašų nėra išlikę, taigi, giminystės ryšiai galėtų būti įrodinėjami ir netiesioginiais įrodymais, pareiškus atitinkamus reikalavimus dėl juridinę reikšmę turinčių faktų nustatymo (t. y. atskirai įrodinėjant kiekvieno ieškovo giminystės ryšius su senosiose Šnipiškių kapinėse palaidotais asmenimis) (CPK 443 str. 1 p.). Ieškovų pateikti rašytiniai liudytojų S. Z. Leiman ir N. Rozsentein parodymai (9 t. 10-702 e. b. I.), nepaisant šaltinių, kuriais šie liudytojai, remiasi reikšmingumo, neatitinka įrodymų leistinumo taisyklių įrodinėjant reikalavimo teisę reikšti prevencinį ieškinį, todėl aplinkybė dėl giminystės ryšių tarp ieškovų ir senosiose Šnipiškių žydų kapinėse palaidotų asmenų laikytina neįrodyta (CPK 178 str.)“ (Sprendimo 70 paragrafas). 38 127. Toliau ieškovai pasisako dėl jų materialinio teisinio suinteresuotumo reikšti prevencinį ieškinį Byloje. Dėl šios aplinkybės ieškovai pasisako tik dėl tos priežasties, nes Pirmosios instancijos teismas apskritai netyrė ieškovų į Bylą pateiktų įrodymų dėl giminystės ryšių su Pagrindinių kapinių teritorijoje kapinėse ir jų Apsaugos zonoje palaidotais artimaisiais (žr. apeliacinio skundo A2.5 dalį). Giminystės faktas su Pagrindinių kapinių teritorijoje ir jų Apsaugos zonoje palaidotais asmenimis Byloje svarbus iš esmės dėl to, nes giminystės fakto egzistavimas sustiprina ieškovų argumentaciją dėl žmogaus teisių pažeidimo rimtumo bei yra svarbus neturtinės žalos atsiradimo klausimui pagrįsti. 128. Vis dėlto, pirma, ieškovas mano, kad iš principo Byloje toliau klausimas dėl ieškovų suinteresuotumo reikšti prevencinį ieškinį Rekonstrukcijai stabdyti nebėra aktualus. Tokia išvada darytina dėl to, nes Pirmosios instancijos teismas jau išsprendė Bylą pagal ieškovų ieškinį (Patikslintą ieškinį) bei tiesiogiai Sprendime Pirmosios instancijos teismas nėra nurodęs, kad teisinio materialinio suinteresuotumo reikšti prevencinį ieškinį ieškovai neturi – „Atsakovė viso bylos nagrinėjimo metu kėlė klausimą dėl ieškovų materialinio teisinio ir procesinio suinteresuotumo reikšti ieškinį, argumentuodama tuo, kad į bylą

nepateikti pakankami įrodymai ieškovų giminystės ryšiui su Šnipiškių senųjų kapinių teritorijoje buvusiais palaidotais asmenimis. Atsakovės įsitikinimu ieškinys turėtų būti atmestas kaip pareikštas netinkamo ieškovo. Su nurodyta atsakovo pozicija sutiktina tik iš dalies“ (Sprendimo 68 paragrafas). 129.

Atitinkamai jeigu Pirmosios instancijos teismas būtų manęs, kad klausimą dėl ieškovų giminystės ryšio nustatymo suinteresuotumui pagrįsti būtų buvę privaloma visų pirma spręsti ypatingosios teisenos tvarka, tai tokiu atveju Pirmosios instancijos teismas paprasčiausiai Bylos nebūtų nagrinėjęs bei būtų pasiūlęs ieškovams pirmiausia kreiptis dėl juridinio fakto nustatymo kitoje (atskiroje) byloje. 130. Antra, bet kokius atveju ieškovas patvirtina, kad visi ieškovai yra Gaono palikuonys. Šią aplinkybę Byloje įrodo Byloje pateikiami įrodymai. Papildomai apie ieškovų bei Pagrinidinių kapinių teritorijoje ir jų Apsaugos zonoje palaidotus jų giminaičių ryšį pasisakoma šio apeliacinio skundo 2.5 dalyje. 131. Trečia, net jeigu ir būtų pripažinta, kad Byloje trūksta įrodymų apie tai, jog ieškovai yra Gaono palikuonys (su tokia išvada ieškovai visiškai nesutiktų), tai bet kokiu atveju ieškovai turi teisę reikšti prevencinį ieškinį Byloje kaip judaizmą išpažįstantys asmenys (žr. apeliacinio skundo A2.1, A2.2, A2.3, A2.4, A2.5) arba kaip etninę grupę (žr. apeliacinio skundo A3). IV. PROCESINIAI KLAUSIMAI D. Dėl Bylos grąžinimo nagrinėti Pirmosios instancijos teismui arba Bylos nagrinėjimo Teisme žodinio proceso tvarka D1. Egzistuoja pagrindas Bylą grąžinti nagrinėti Pirmosios instancijos teismui D1.1 Byloje buvo visiškai netirti įrodymai, kuriais Pirmosios instancijos teismas remiasi Sprendime dėl neva tai po Rūmais nelikusių žmonių palaikų 132. Ieškovai nurodo, kad Byloje Pirmosios instancijos teismas tinkamai neištyrė įrodymų, susijusių su Kapinių ribomis bei po Rūmais likusiais palaikais: (i) GeoBaltic ataskaita niekada nebuvo pateikta archeologų vertinimui ar kitam būtent istorinių kapinių ekspertui (plačiau pasisakoma apeliacinio skundo A1.3.3 dalyje). (ii) Taip pat Pirmosios instancijos teismas netenkino ieškovų prašymo pakviesti Paveldo departamento specialistus liudytojais Byloje, todėl su šia informacija nebuvo 39 supažindintas bei negalėjo pakomentuoti ir Paveldo departamentas, kuris turi esmines ekspertines žinias ir informaciją šioje srityje. (iii) Lygiai taip pat Byloje niekaip nebuvo patikrinta ir Geoaplankos konsultanto ataskaita (plačiau pasisakoma apeliacinio skundo A1.3.4 dalyje). 133. Iš sisteminio abiejų dokumentų – GeoBaltic ataskaitos ir Geoaplankos konsultanto ataskaitos – vertinimo akivaizdu, kad abu šie dokumentai Sprendime yra cituojami tik išrinkus selektyvias nuostatas. 134. Tinkamas, visapusiškas (bet ne selektyvus) ir išsamus įrodymų tyrimas šioje Byloje turi esminę reikšmę dėl tinkamo civilinio proceso normų vykdymo ir esminių jo principų užtikrinimo. Įrodymų dėl žydų kapų ir kapinių tyrimas yra esminis ir dėl apeliaciniame skunde nurodomų tarptautinės teisės reikalavimų, rekomendacijų (žr. apeliacinio skundo A4 dalį). D1.2 Byloje buvo visiškai neištirti liudytojų parodymai, turėję esminės reikšmės giminystės ryšiams Byloje nustatyti 135. CPK 327 straipsnio 1 dalyje yra numatyta, kad apeliacinės instancijos teismas panaikina apskųstą teismo sprendimą ir perduoda bylą Pirmosios instancijos teismui nagrinėti iš naujo, jeigu: nustatomi šio Kodekso 329 straipsnio 2 ir 3 dalyse nurodyti pagrindai (1 punktas); neatskleista bylos esmė ir pagal byloje pateiktus įrodymus bylos negalima išnagrinėti iš esmės apeliacinės instancijos teisme (2 punktas). 136. Toliau ieškovai pasisako dėl Bylos organizavimo Pirmosios instancijos teisme tvarkos, kas, ieškovų nuomone, lemia būtinybę Bylą grąžinti Pirmosios instancijos teismui nagrinėti iš naujo, o būtent: (i) Byloje, gyvų posėdžių metu, nebuvo apklausti esminės Bylai aplinkybės galintys patvirtinti specialistai; (ii) Byloje nebuvo sudaryta galimybė dalyvauti ieškovams tiesiogiai; (iii) Ne dėl ieškovų kaltės jiems buvo apribotos galimybės Byloje dalyvauti, turint atstovą. 137. Pirma, kaip yra nurodoma CPK 192 straipsnio 1 dalyje, kiekvienas liudytojas šaukiamas į teismo posėdžio salę ir apklausiamas atskirai. Taigi, pagal bendrą taisyklę, liudytojai į teismo posėdžius kviečiami liudyti žodžiu. Kviečiant liudytojus duoti parodymus į teismo posėdžius tiesiogiai, žodžiu, yra užtikrinamas betarpiškas įrodymų vertinimas, kadangi teismo posėdyje dalyvaujančios bylos šalys gali užduoti tokiam

liudytojui klausimus, pasitikslinti tam tikras aplinkybes. Be to, CK 14 straipsnio 1 dalyje taip pat nurodoma, kad teismas privalo tiesiogiai ištirti visus byloje esančius įrodymus, išskyrus CK numatytus atvejus. 138. Pažymėtina, kad ieškovo esminis interesas kviečiamų duoti parodymus Byloje asmenų atžvilgiu visą Bylos laiką buvo išklaustyti liudytojus bei užduoti jiems klausimus žodžiu (liudytojo profesoriaus dr. Shnayer Leiman parodymų reikšmė yra akcentuota šio apeliacinio skundo A.2.5 dalyje). Tik tokiu būdu Byloje buvo galima tiksliai išsiaiškinti ieškovo ryšį su Kapinėse palaidotais asmenimis bei Bylai aktualių religinių nuostatų turinį. 139. Tačiau po Sprendimo priėmimo, akivaizdu, kad, neapklausęs specialistų gyvai, Pirmosios instancijos teismas apskritai nesivadovavo liudijimais pateiktais į Bylą. Tokį veiksma ieškovi laiko pagrindu grąžinti Bylą Pirmosios instancijos teismui nagrinėti iš naujo pagal CPK 327 straipsnio 1 dalies 2 punktą. 140. Bylos eigoje ieškovi buvo išreiškę prašymą apklausti reikšmingas aplinkybes Byloje galinčius patvirtinti liudytojus: 40 (i) Simoną Gurevičių – Vilniaus žydų bendruomenės vadovą; (ii) Neil Rosenstein, vieną žymiausių žydų geneologų, tyrėją ir autorių knygos „The Gaon of Vilna and his Cousinhood“ (liet. „Viniaus Gaonas ir jo pusbrolystė“), kuria ieškovi grindžia savo giminytės ryšį su Vilniuje palaidotais protėviais; (iii) profesorių dr. Shanayer Leiman, tyrinėjantį istorinius faktus, susijusius su Kapinėmis; (iv) Chaim Burshtein, buvusį Lietuvos rabiną; (v) Josifą Parasonį – Viešosios įstaigos „STATYBOS IR PROJEKTAVIMO SISTEMINIMO CENTRAS“ vadovą. 141. Taip pat, kaip minėta anksčiau, Bylos eigoje ieškovi prašė Pirmosios instancijos teismo kviesti liudyti Paveldo departamento atstovą. Šis, iškilus klausimui dėl Pagrindinių kapinių teritorijos ir jų Apsaugos zonos ribų, galėjo pakomentuoti Byloje ypač svarbų Kultūros vertybių registro aktą ir jame numatytą pastabą, kad „Kapinių ribų galimam tikslinimui ir prieš tvarkymo darbus atlikti papildomus archeologinius ir kitus tyrimus“. Bylos šalys šią nuostatą gali tik interpretuoti, o specialistas būtų galėjęs nurodyti, kokia iš tiesų yra situacija dėl Kapinių ribų tikslinimo būtinybės. 142. Vis dėlto, 2020 m. vasario 24 d. vykusio posėdžio metu Pirmosios instancijos teismas nusprendė prašymo šaukti Byloje liudyti Simoną Gurevičių, Chaim Burshtein bei Paveldo departamento atstovą netenkinti. Atitinkamai Pirmosios instancijos teismas sutiko, kad Byloje būtų kviečiami liudyti Josifas Parasonis, Neil Rosenstein ir Shnayer Leiman. Pirmosios instancijos teismas, kviesdamas liudyti Shnayer Leiman, pagrindinį ieškovo liudytoją, tame pačiame teismo posėdyje pažymėjo, kad kadangi Byloje kilo klausimų dėl ieškovo suinteresuotumo (į Bylą ieškovi neturi galimybės pateikti visų civilinės būklės aktų, kurie pagrįstų ieškovo giminytės ryšius su Vilniaus Gaonu ir Vilniaus Gaono artimaisiais giminaičiais, kurie buvo palaidoti Kapinėse), tai Byloje apklausti Shnayer Leiman, kaip specialistą, yra svarbu ir aktualu. 143. Atitinkamai Pirmosios instancijos teismas 2020 m. vasario 24 d. Byloje vykusio posėdžio metu pranešė, kad Shnayer Leiman apklausa galės būti vykdoma tik šiam asmeniui atvykus į teismo posėdį/posėdžius, kadangi teismas apklausos nuotoliniu būdu neorganizuos (nors toks siūlymas iš ieškovo atstovės pusės buvo). Pirmosios instancijos teismas nurodė, kad apklausti šį liudytoją žodžiu būtina dėl to, kad Pirmosios instancijos teismui reikalinga įsitikinti dėl liudytojo tapatybės ir tiesioginis kontaktas reikalingas dėl kitų susijusių aspektų/klausimų. Tuo pačiu ieškovo atstovė 2020 m. vasario 24 d. posėdžio Byloje metu užtikrino, kad visą liudytojo atvykimą ieškovi suorganizuos savarankiškai, Pirmosios instancijos teismui nereikės rūpintis dėl liudytojo patiriamų išlaidų ir kitų susijusių niuansų. 144. Kiti posėdžiai (po 2020 m. vasario 24 d.) Byloje buvo numatyti 2020 m. gegužės 7 d. bei 2020 m. gegužės 14 d. Vis dėlto, pasaulyje prasidėjo COVID-19 (koronaviruso infekcija), dėl kurios dauguma valstybių paskelbė karantinus (taip pat karantinas buvo paskelbtas ir Lietuvos Respublikoje) bei nebuvo tinkamai vykdomi tarptautiniai skrydžiai. Liudytojas Shnayer Leiman yra užsienyje (Jungtinėse Amerikos Valstijose) gyvenantis asmuo. Dėl šios priežasties 2020 m. balandžio 7 d. ieškovi pateikė į Bylą prašymą 2020 m. gegužės 7 d. bei 2020 m. gegužės 14 d. atidėti, o dėl kito posėdžio datos Byloje spręsti po karantino, paskelbto Lietuvos Respublikoje, pabaigos.

145. 2020 m. balandžio 14 d. Pirmosios instancijos teismas, reaguodamas: (i) į leškovų prašymą dėl Bylos nagrinėjimo atidėjimo dėl pasaulinės pandemijos; (ii) į tai, kad nuo 2020 m. kovo 16 d. iki karantino režimo pabaigos buvo ribojamas asmenų pateikimas į Pirmosios instancijos teismo pastatą, t. y. dalyvaujantys byloje asmenys į teismo pastatą buvo 41 neįleidžiami, bei (iii) į tai, kad dėl valstybės mastu paskelbto karantino režimo buvo itin ribojamas ne Lietuvos Respublikos piliečių atvykimas į Lietuvą, Bylos nagrinėjimą atidėjo iki Lietuvos Respublikoje paskelbto karantino pabaigos. Nutartyje buvo suformuluoti papildomi prašymai Byloje dalyvaujančioms šalims: (i) Po oficialios karantino Lietuvos Respublikoje pabaigos informuoti teismą apie šalių užimtumą – „Kito teismo posėdžio data bus nustatyta pasibaigus karantino režimo trukmei. Dalyvaujantys byloje asmenys įpareigotini per 10 dienų nuo karantino režimo pabaigos pateikti teismui duomenis apie atstovų užimtumą ir liudytojų apklausiamų asmenų galimybes atvykti į teismo posėdį apklausai.“. (ii) leškovams – apmąstyti galimybę liudytojus apklausti CPK 192 straipsnio 8 dalyje numatytu būdu – „Be to, dalyvaujantiems byloje asmenims siūlytina apsvarstyti ir Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 192 straipsnio 8 dalyje numatytą galimybę vertinti raštu pateiktus liudytojo parodymus (jei jie gauti šiame straipsnyje nustatyta tvarka), taip pat dėl įrodymų rinkimo pagal 1970 m. kovo 18 d. Hagos konvenciją dėl įrodymų civilinėse arba komercinėse bylose rinkimo užsienyje taikymo tikslingumo.“. 146. 2020 m. birželio 26 d. leškovai, vykdydami Pirmosios instancijos teismo įpareigojimus, informavo šį teismą, kad 2020 m. birželio 26 d. dar nebuvo vykdomi skrydžiai tarp JAV ir Lietuvos, taigi liudytojas Shnayer Leiman vis dar neturėjo galimybės atvykti liudyti į Bylą. Tačiau leškovai, atsižvelgiant į gerėjančią COVID-19 situaciją, pasiūlė Pirmosios instancijos teismui posėdžius Byloje skirti 2020 m. rudenį. Vis dėlto, matydami, kad Pirmosios instancijos teismas siekia užbaigti Bylą kuo greičiau bei neturėdami kito pasirinkimo dėl objektyviai nepalankių COVID-19 sąlygų, leškovai įsipareigojo Pirmosios instancijos teismui, kad tuo atveju, jei iki Pirmosios instancijos teismo paskirtos posėdžio datos nebūtų atnaujinti skrydžiai tarp JAV ir Lietuvos, leškovai pateiks liudytojų parodymus raštu, kaip tai nurodė Pirmosios instancijos teismas 2020 m. balandžio 14 d. nutartyje. 147. Kadangi COVID-19 situacija 2020 m. rudenį nebuvo palanki liudytojo atvykimui į Pirmosios instancijos teismą liudyti Byloje, tai 2020 m. spalio 1 d. leškovai pareikė į Bylą, be kita ko, Leiman liudijimą, paruoštą raštu (b. t. IX, p. 71). 148. Kaip yra bent iš dalies minėta Byloje ir anksčiau, šiuo Shnayer Leiman parodymu leškovas iš esmės siekė pagrįsti teiginius, kad: (i) Kapinėse yra palaidoti būtent leškovų giminaičiai; (ii) giminystės ryšiai Byloje įrodinėjami kompetentingais šaltiniais; (iii) leškovų religijoje tinkamas kapų išsaugojimas yra ypač svarbus. Sknayer Leiman yra kompetentingas pasisakyti apie istorinių šaltinių reikšmingumą, susisteminti juos, pasisakyti dėl leškovo bei visų leškovų genealoginių medžių, pagrįsti kiekvieno tokia genealoginiame medyje nurodyto asmens ryšį su likusiais tame genealoginiame medyje nurodytais asmenimis ir paaiškinti visas susijusias aplinkybes, be kita ko, visus į Bylą pateiktus dokumentus, jų pagrįstumą, schemas. Kadangi didelės dalies civilinės būklės aktų dėl leškovų tautos istorijos nėra išlikusių, todėl Byloje šio liudytojo parodymai yra esminiai – leškovams reikia savo teiginius įrodinėti tokiais įrodinėjimo priemonėmis, kokios yra objektyviai įmanomos situacijoje. 149. Kitomis, nei COVID-19 aplinkybėmis, Pirmosios instancijos teismui ar byloje dalyvaujančioms šalims kilus klausimų dėl parodymų, teiktų raštu, gali būti organizuojama papildoma apklausa ir žodžiu. Tokią teisę numato CPK 192 straipsnio („Liudytojo apklausos tvarka“) 8 dalyje numatyta teisė – „Šalių iniciatyva liudytojas gali būti kviečiamas į papildomą apklausą teisme, kai tai būtina siekiant detaliau nustatyti bylos aplinkybes“. Atsižvelgiant į tai, kad Pirmosios instancijos teismas Sprendime specialistų parodymų apskritai net nevertino, tik padarydamas išvadą dėl jų leistinumo, akivaizdu, kad pasinaudoti CPK 192 straipsnio 8 dalyje numatyta teise Byloje buvo būtina. Tik tokiu būdu būtų išsklaidytos visos Pirmosios instancijos teismui kilusios 42 abejonės. Vis dėlto leškovas pasinaudoti

šia teise objektyviai dėl COVID-19 negalėjo. Tai, kad ieškovai neturėjo galimybės kviesti liudytojus duoti parodymus žodžiu žodžiu, sudarė pagrindą aplinkybei, kad Pirmosios instancijos teismas specialistų parodymų Byloje nelaikė reikšmingais. 150. Kaip yra nurodoma CPK 192 straipsnio 8 dalyje, tik išimtiniais atvejais, kai negalima arba sudėtinga apklausti liudytoją teismo posėdyje, bylą nagrinėjantis teismas turi teisę vertinti liudytojo raštu pateiktus parodymus, jeigu, teismo nuomone, atsižvelgiant į liudytojo asmenybę ir liudytinų aplinkybių esmę, tai nepakenks esminių bylos aplinkybių atskleidimui. Taigi, CPK 192 straipsnio 8 dalyje numatyta taisyklė yra išimtinio pobūdžio. Kaip minėta, (i) Pirmosios instancijos teismas yra pripažinęs, kad minėtąjį liudytoją būtų ypač svarbu apklausti gyvai; (ii) ieškovas dėl COVID-19 net negalėjo Byloje pasinaudoti iniciatyva liudytojo, davusio parodymus raštu, kviesti vėliau paliudyti ir žodžiu. 151. Iš pradžių Pirmosios instancijos teismui pripažinus, kad liudytojo Shnayer Leiman parodymai žodžiu yra ypač svarbūs Bylai, vėliau tokio liudytojo neapklausus, kyla didelių abejonių dėl tinkamo Bylos aplinkybių ištyrimo. Tuo labiau, kad Pirmosios instancijos teismas atsisakė apklausą vykdyti nuotoliniu būdu (2020 m. vasario 24 d. vykusio posėdžio Byloje garso įrašo 00:33:00-00:34:10) ir vienintelis priimtas variantas apklausai vykdyti Pirmosios instancijos teismo sprendimu galėjo būti vykdoma tik ją organizuojant žodžiu. 152. Paprasčiausiai ieškovai neturėjo jokių galimybių pagrindinį savo liudytoją profesorių dr. Shnayer Leiman apklausti Byloje taip, kad šis įrodymas – liudytojo apklausa – Byloje būtų ištirtas nepertraukiamai, išsamiai. 153. Antra, 2021 m. sausio 12 d. į Bylą buvo teiktas ieškovų Yosef Yizhak Pines, Ayelet May ir Elijah Chaim Rubenstein pranešimas apie tai, kad šie ieškovai nesutinka, jog Byla būtų baigta nagrinėti rašytinio proceso tvarka arba žodinio proceso tvarka nuotoliniu vaizdo konferencijų būdu, kadangi jie matė, jog paaiškinimus Byloje būtų vertingiau sakyti būnant posėdžio salėje. Ieškovai išreiškė norą, jog būtų sudaryta galimybė visiems to pageidaujantiems asmenims stebėti žodinio proceso tvarka fiziniu būdu vykstantį teismo posėdį. 154. Vėliau, 2021 m. kovo 31 d., Pirmosios instancijos teismas priėmė nutartį, kurioje nurodė: „Dalis ieškovų subjektyvus noras atvykti į teismo posėdį, kai juos byloje atstovauja du profesionalūs teisininkai, nesudaro pakankamo pagrindo teismo posėdį atidėti ir tokiu būdu dar labiau užtęsti bylos nagrinėjimą.“. Tokį Pirmosios instancijos teismo sprendimą ieškovai taip pat laiko pagrindu grąžinti Bylą Pirmosios instancijos teismui nagrinėti iš naujo pagal CPK 327 straipsnio 1 dalies 2 punktą. 155. CPK 51 straipsnio 1 dalyje yra nurodoma, kad bylos vedimas per atstovą neatima teisės ieškovui dalyvauti bylos nagrinėjime ir pačiam asmeniškai – „Asmenys gali vesti savo bylas teisme patys arba per atstovus. Paties asmens dalyvavimas byloje neatima iš jo teisės turėti šioje byloje atstovą.“ Atitinkamai, ieškovai nemano, kad jie turėtų prisiimti pandemijos dėl COVID-19 sukeltų padarinių pasekmes. 156. Trečia, akcentuojama ir tai, kad Byloje keitėsi ieškovų atstovė, paaiškėjus galimam interesų konfliktui. Ieškovų atstovė Evelina Dobrovolska Bylos nagrinėjimo laikotarpiu buvo Vilniaus miesto savivaldybės tarybos nare, o Vilniaus miesto savivaldybė, kaip dabar jau žinoma, yra trečiuoju asmeniu Byloje. Ieškovai gyvena ne Lietuvoje, jiems surasti bei sudaryti atstovavimo sutartis su naujuoju atstovu, bent iš dalies neužtęsiant Bylos nagrinėjimo, nebuvo įmanoma. Taigi, ne dėl savo kaltės, didžioji dauguma ieškovų nuo 2020 m. spalio 1 d. nebuvo atstovaujami jokio atstovo. Ir nors ieškovas buvo įpareigotas pranešti likusiems ieškovams apie Byloje vykstančius įvykius, supažindinti juos su Bylos procesiniais dokumentais, o šaukimai į teismo posėdžius Byloje buvo skelbiami atitinkamame teismo tinklapyje (lietuvių kalba), tačiau ieškovai nuo 2020 m. spalio 1 d. dalyvauti Byloje visa apimti neturėjo galimybės. 43 Pažymėtina, kad po 2020 m. spalio 1 d. Byloje vyko net trys posėdžiai, buvo tiriami įrodymai. Atitinkamai pažymėtina, kad ieškovų skaičius Byloje viršijo 150 asmenų, todėl ieškovui, įpareigotam informuoti kitus ieškovus apie Bylos eigą, teko sudėtinga užduotis – ieškovai gyvena skirtingose vietose visame pasaulyje, kai kurie jų nesinaudoja kompiuteriais/internetu. Be to, net jeigu kai kurie ieškovų gyvena netoli ieškovo, tai bet koku atveju

COVID-19 turėjo įtakos jų komunikacijai taip pat. Ieškovas supranta, kad jis prisiėmė tokio masto Pirmosios instancijos teismo įsipareigojimą informuoti apie Bylos eigą kitus ieškovus, tačiau nurodo, kad tai padaryti kokybiškai ir laiku buvo sudėtinga. Atitinkamai buvo apsunkintas ir papildomų paaiškinimų, įrodymų rinkimas, kiek tai susiję su Ieškovų komunikacija. 157. Ir nors Pirmosios instancijos teismas Bylos nagrinėjimo metu ypač akcentavimo proceso koncentraciją, svarbą Bylą išnagrinėti kuo greičiau, Ieškovo įsitikinimu, koncentruotumo (greito bylos nagrinėjimo) principas nėra savitiksliis dalykas. Teismas niekada neturi nukrypti nuo savo svarbiausio uždavinio – teisingai išspręsti šalių ginčą. Todėl CPK normos, nustatančios koncentruotumo principo įgyvendinimo prielaidais, turi būti taikomos protingai. 158. Atsižvelgiant į tai, kad (i) iš Ieškovo prašytų Byloje apklausti šešių asmenų buvo nuspręsta gyvame teismo posėdyje apklausti tik vieną; (ii) Bylos išsprendimui ypač svarbus, netgi esminis, Shnayer Leiman liudijimas Byloje yra tik rašytinis; (iii) Ieškovams nebuvo užtikrinta teisė patiems tiesiogiai dalyvauti Bylos nagrinėjime teismo posėdžiuose gyvai; (iv) Byloje ne dėl Ieškovų kaltės didžioji dauguma Ieškovų neteko atstovo, todėl Ieškovas mato būtinybę grąžinti Bylą nagrinėti į pirmą instanciją. 159. Ieškovas dar kartą akcentuoja, kad Byloje dėl COVID-19 susidarė iš esmės force majeure situacija, kurios Ieškovas, siekdamas tinkamo įrodymų vertinimo ir ištyrimo Byloje bei betarpiško dalyvavimo joje, negalėjo kontroliuoti. 160. Nurodytina ir tai, kad šiuo metu karantino ribojimai yra švelnesni, nei laikotarpiu, kai Byla buvo nagrinėjama Pirmosios instancijos teisme. Kaip skelbiama Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2020 m. lapkričio 4 d. nutarimo Nr. 1226 „Dėl karantino Lietuvos Respublikos teritorijoje paskelbimo“ 6 punkte, šiuo metu draudimo atvykti į, be kita ko, Vilniaus miesto apylinkės teismo ar Vilniaus apygardos teismo patalpas nėra: „Nustatyti, kad valstybės ir savivaldybių institucijose, įstaigose, valstybės ir savivaldybių valdomose įmonėse bei privačiame sektoriuje darbas organizuojamas ir klientai aptarnaujami taip, kad būtų užtikrintos valstybės lygio ekstremaliosios situacijos operacijų vadovo nustatytos asmenų srautų valdymo, saugaus atstumo laikymosi, būtinos visuomenės sveikatos saugos, higienos, asmenų aprūpinimo būtinosiomis asmeninėmis apsaugos priemonėmis sąlygos, arba nuotoliniu būdu. Privaloma užtikrinti būtinųjų neatidėliotinių įstatymų nustatytų funkcijų (darbų) atlikimą.“ 161. Be to, jau vykdomi skrydžiai tarp Jungtinių Amerikos Valstijų ir Lietuvos – <https://keliauk.urm.lt/location/jungtines-amerikos-valstijos>. 162. Apibendrinami visa tai, kad nurodyta anksčiau, Ieškovai yra įsitikę būtinybe Bylą grąžinti tinkamam įrodymų ištyrimui Pirmosios instancijos teismui dar kartą. D2. Dėl būtinybės posėdžius apeliacinėje instancijoje rengti žodinio proceso tvarka 163. CPK 322 straipsnyje nurodoma, kad apeliacinis skundas nagrinėjamas žodinio proceso tvarka, jeigu bylą nagrinėjantis teismas pripažįsta, kad žodinis nagrinėjimas būtinas. Dalyvaujantys byloje asmenys apeliaciniame skunde, atsiliepiame į apeliacinį skundą arba pareiškime dėl prisidėjimo prie apeliacinio skundo gali pateikti motyvuotą prašymą nagrinėti bylą žodinio proceso tvarka, tačiau šis prašymas teismui nėra privalomas. Atitinkamai, Lietuvos 44 Aukščiausiojo Teismo praktikoje nurodoma, kad „šalys, teikdamos prašymą nagrinėti bylą žodinio proceso tvarka, turi jį pagrįsti, nurodydamos išimtines aplinkybes (pavyzdžiui, būtina apklausti specialistą, ekspertą, liudytojus ir pan.), dėl kurių būtinas žodinis bylos nagrinėjimas.“ 31. 164. Jeigu Teismas nuspręstų D1 dalyje numatyto Ieškovo prašymo grąžinti Bylą nagrinėti Pirmosios instancijos teismui netenkinti, tai tokiu atveju, vadovaudamasis identiškais motyvais, Ieškovas prašo Teismo Bylą apeliacine tvarka nagrinėti žodinio proceso tvarka. Tokiu atveju, be kita ko, Ieškovai yra suinteresuoti kviešti Byloje liudyti (teismo posėdžių salėje arba nuotoliniu būdu) esmines aplinkybes Byloje galintį paliudyti Shnayer Leiman bei Ieškovą. Kaip iš dalies minėta, Shnayer Leiman galės išsamiai paaiškinti Ieškovų giminytės ryšius su protėviais, palaidotais Vilniuje, Kapinėse, paaiškinti knygy, kuriomis remiasi Ieškovai, duomenų pagrįstumą ir metodologiją. Profesorius papildomai galės paaiškinti žydų, kaip religinės bendruomenės religines ir kultūrinės teises, kiek tai sietina su Byloje

nagrinėjamosioms leškovų teisėmis į protėvių palaikų gerbimą ir išsaugojimą. E. Egzistuoja pagrindas dėl 2015 m. nutarimo teisėtumo kreiptis į Lietuvos Respublikos Konstitucinį Teismą 165. 2015 m. nutarimu buvo nuspręsta: „Pripažinti Vilniaus koncertų ir sporto rūmų rekonstrukcijos ir pritaikymo kongresams, konferencijoms ir kultūriniais renginiams projektą (toliau – Vilniaus kongresų centro projektas) valstybei svarbiu projektu, kurio tikslas – įrengti naują kongresų, konferencijų ir kultūrinių renginių centrą, skatinti ir plėtoti dalykinį (konferencinį) turizmą, siekiant padidinti Lietuvos žinomumą ir turizmo sektoriaus konkurencingumą bei sudarant sąlygas pritraukti investicijas, atsižvelgiant į šio nutarimo priede nurodytus Vilniaus kongresų centro projekto rezultatus ir jų rodiklius, įgyvendinimo terminus ir priemones.“ (žr. 2015 m. nutarimo 1 punktą). Taip pat atikus Rekonstrukciją vykdyti šiuose Rūmuose ūkinę komercinę veiklą – „Nustatyti, kad paskirtasis vykdytojas Vilniaus kongresų centro projektą įgyvendina: naudodamas valstybės biudžeto ir valstybės išteklių fondų lėšas, savo lėšas; siekdamas viešojo nuomos konkurso būdu pritraukti privačius partnerius, vykdančius kongresų, konferencijų ir kultūrinių renginių veiklą, su kuriais būtų sudaromos nuomos sutartys“ (žr. 2015 m. nutarimo 3 punktą).

166. Šios 2015 m. nutarimo nuostatos prieštarauja apeliaciniame skunde nurodomiems teisės aktams: (i) Laidojimo įstatymo 29 straipsnio 4 daliai; (ii) LR Konstitucijos 26 straipsniui; (iii) LR Konstitucijos. 22 straipsniui; (iv) EŽTK 9 straipsniui; (v) EŽTK 8 straipsniui; (vi) TPPTP 18 straipsniui; (vii) Kultūros paveldo įstatymo 19 ir 23 straipsniams; (viii) 2002 m. susitarimui su JAV. 31 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2012 m. lapkričio 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-471/2012 45 167. Detalios faktinės aplinkybės ir motyvacija nekartojama, tačiau nurodoma apeliacinio skundo A dalyje. 168. Dėl šios priežasties, remiantis CPK 3 straipsnio 3 dalimi, apeliacinės instancijos teismo prašome dėl 2015 m. nutarimo, t. y. jo 1 ir 3 punktų, atitikimo minėtiems teisės aktams kreiptis į LR Konstitucinį Teismą. F. Egzistuoja pagrindas stabdyti Bylą 169. Atkreipiame Teismo dėmesį, kad apeliacinio skundo rengimo metu leškovams buvo pateikti duomenys, jog Bylos nagrinėjimo metu, 2020 m. lapkričio 6 d., mirė vienas iš leškovų – žymus rabinas Dovid Feinstein, Gaono palikuonis, vienas iškiliausių judaizmo atstovų XXI a., gyvenęs Jungtinėse Amerikos Valstijose³². Atkreipiame dėmesį, kad mirties faktas įvyko, kai šio ieškovo atstovė Evelina Dobrovolska jau buvo atsisakiusi jo atstovavimo Byloje. Dėl šios priežasties bei dėl COVID-19 situacijos nei leškovai, nei Pirmosios instancijos teismas apie šį faktą neturėjo žinių Bylos nagrinėjimo pirmoje instancijoje metu. 170. Šiuo metu leškovai organizuoja šio asmens mirties liudijimo vertimą į lietuvių kalbą. Todėl iš anksto informuoja Teismą, kad parengus mirties faktą patvirtinančius dokumentus, leškovai teiks prašymą dėl Bylos stabdymo, vadovaujantis CPK 163 straipsniu. G. Kiti procesiniai klausimai 171. Ieškovai informuoja gerbiamą Teismą, kad teismo procesas bus vedamas per advokatus Paulių Miliauską ir Eglę Lauraitytę. Procesinius dokumentus ir teismo informaciją prašome siųsti tiesiogiai advokatams elektroniniu būdu per Lietuvos elektroninių paslaugų sistemą „E.teismas.lt“. 172. Ieškovai taip pat prašo advokatei Eglei Lauraitytei (advokato pažymėjimo Nr. 002366) užvesti elektroninę bylos kortelę Lietuvos elektroninių paslaugų portalo „E.teismas.lt“ sistemoje ir sudaryti galimybę susipažinti su visais bylos dokumentais. Identiškas prašymas užvesti elektroninę bylos kortelę dėl advokato Pauliaus Miliausko Byloje jau yra. 173. Advokatas Paulius Miliauskas dėl užimtumo prašo Teismo neskirti posėdžių byloje 2021 m. birželio 10-11, 14-17, 18, 22-23, 28-30, liepos 7, 9, 14, 26-27, 29 d., rugpjūčio 9, 16, 26 d., rugsėjo 2, 7, 14 d., 2022 m. kovo 28-31, balandžio 1 dienomis. V. APELIACINIO SKUNDO DALYKAS 174. Atsižvelgdami į išdėstytus argumentus ir vadovaudamiesi Lietuvos Respublikos Konstitucijos 22 straipsniu, 26 straipsniu, Europos Žmogaus Teisių Konvencijos 8 straipsniu, 9 straipsniu, Lietuvos Respublikos žmonių palaikų laidojimo įstatymo 29 straipsniu, Lietuvos Respublikos nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymo 19 straipsniu ir 23 straipsniu, Jungtinių Tautų Tarptautinio pilietinių ir politinių teisių paktą 18 straipsniu, 2002 m. spalio 15 d., Vilniuje, tarp Jungtinių

Amerikos Valstijų ir Lietuvos Respublikos sudarytu susitarimu „Dėl tam tikrų kultūros objektų apsaugos ir išsaugojimo, Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 3 straipsniu, 178 straipsniu, 192 straipsniu, 307 straipsniu, 322 straipsniu, 327 straipsniu, Gerbiamo teismo prašome: 32 Žr. viešai prieinamą informaciją apie mirties faktą – https://en.wikipedia.org/wiki/Dovid_Feinstein) 46 1) Panaikinti 2021 m. gegužės 10 d. Vilniaus miesto apylinkės teismo sprendimą civilinėje byloje Nr. e2-219-918/2021 ir perduoti bylą pirmosios instancijos teismui nagrinėti iš naujo. 2) Jeigu apeliacinės instancijos teismas 1) punkte išdėstyto prašymo netenkintų, tai: a. Panaikinti 2021 m. gegužės 10 d. Vilniaus miesto apylinkės teismo sprendimą civilinėje byloje Nr. e2-219-918/2021 ir priimti naują sprendimą – tenkinti ieškovų (žr. apeliacinio skundo 1 ir 2 punktus) 2019 m. gegužės 6 d. patikslintą ieškinį pilna apimtimi. b. Nagrinėti civilinę bylą Nr. e2-219-918/2021 apeliacinėje instancijoje žodinio proceso tvarka. c. Liudyti šioje civilinėje byloje Nr. e2-219-918/2021 šaukti Shanayer Leiman, gyvenamosios vietos adresas 140-02 64th Ave. Kew Garden Hills, Niujorkas. 3) Dėl 2015 m. birželio 9 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimo Nr. 597 „Dėl Vilniaus koncertų ir sporto rūmų rekonstrukcijos ir pritaikymo kongresams, konferencijoms ir kultūriniais renginiams projekto pripažinimo valstybei svarbiu projektu“ teisėtumo patikrinimo kreiptis į Lietuvos Respublikos Konstitucinį Teismą. 4) Iš Valstybės įmonės Turto banko (j. a. k. 112021042) ieškovų (žr. apeliacinio skundo 1 ir 2 punktus) naudai priteisti patirtas bylinėjimosi išlaidas. Įrodymai dėl patirtų atstovavimo išlaidų bus pateikti iki bylos išnagrinėjimo iš esmės pabaigos. Priedai: 1. Atstovavimo sutartys; 2. Žyminio mokesčio sumokėjimą patvirtinančio dokumento elektroninė kopija Pagarbiai Ieškovų vardu bei interesais, dr. Eglė Lauraitytė ir dr. Paulius Miliauskas Advokatai